

GLAS

Ob 25-letnici

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto (año) XXVI, 6-10

EL VOCERO DE LA ACCION CULTURAL ESLOVENA

november-noviembre 1979

k srebrnemu godu slovenske kulturne akcije

1 NAŠA Slovenska kulturna akcija živi in dela že 25 let. Smo ob ustanovitvi računali s tako življenjsko dobo, s krajšo ali morda še z daljšo? Smo predvidevali de'lo, ki ga je opravila, uspehe, ki jih je dosegla, pa težave, ki jih je morala prebresti, nasprotja, ki jih je budila? Menil bi, da ne eno in ne drugo, saj se Akcija ni rodila toliko iz preračunajočega razuma, kolikor iz samega življenjskega zagona. Po večletnem medvojnem kulturnem dušenju, po nekajletnem kulturnem hiranju v taboriščih, smo hoteli čim polneje zaživeti, seveda tudi v kulturi. To pa zato, ker smo čutili, bolj ko vedeli, da je življenje ali polno življenje ali pa samo životarjenje. Nismo hoteli le životariti, zato smo iskali poti in ustanov, ki bi nam omogočale tudi ustvarjalno kulturno delo in ga podpirale.

Pravim, da se Kulturna akcija ni rodila toliko iz preračunajočega razuma kolikor iz samega življenjskega zagona. Življenje je rast, razvoj, razcvet, ali pa hiranje. Celo za rastlinsko življenje velja to, kot je znal lepo povedati tudi Lev N. Tolstoj. On namreč ni napisal samo svojih velikih romanov. Zapustil je še lepo število drobnejših stvari. Med njimi je nekaj pripovedk in precej razmišljanj. Eno teh ima naslov: Čemu lipa cvete? Ali kaj podobnega, saj se že več ne spominjam dobro. Ko sem bil še študent, mi je profesor dal prevesti iz nemščine tisti Tolstev spis.

Tolstoj v tem razmišljanju ugotavlja, da lipa ne cvete z nobenim določenim namenom. Ne cvete, da bi nam dala cvetja za čaje in zdravje; ne cvete, da bi v njenem cvetju čebele našle med, ne cvete, da bi odišavila zrak, ne cvete, da bi jo občudovali. Ne cvete iz nobenega posebnega namena. Ne išče ne lepote in ne koristi. Lipa cvete iz same življenjske sle, ker je to v njeni naravi, ker je to vsebina in smisel njenega življenja, iz samega čistega življenjskega razkošja. Za lipo je cveteti isto ko živeti.

Ne jamčim, da so to natančno Tolstojeve misli. A nekoliko tako je pisal. Če se prav spominjam, je hotel povedati, da je podobno tudi s človeško ustvarjalnostjo. Umetnik poje, slika, pleše in kleše, ne da bi izrečno služil kakemu namenu, marveč zato, ker ustvarjati mu je isto kot živeti. Tudi mislec misli, ker je mišljenje njegovo življenje. Isto bi lahko dejali o vsakem kulturnem ustvarjalcu.

Tako do neke mere človek živi in ravna kot lipa. In kakor druge stvari božje, bi lahko dostavili. Živi in dela, ker je delo njegovo življenje. V delu se življenje razcveta, v delu človek izpopolnjuje svet, a v prvi vrsti se izpopolnjuje sam. A s človekom ni samo tako kot z lipo. Človeku ni vse že v naravo položeno, pri njem se ne izpolni samo od sebe. Človeku je v njegovi naravi dan še drug zakon: pokazan mu je cilj, a pot k njemu mora sam iskati, zavestno in hote, z lastnim naporom, ki ni vedno prijeten. Zato išče načine in sredstva, da bi si življenjsko nalogo olajšal. Med drugim se družijo z enako mislečimi, da v skupnem delu dosežejo svoj namen. Tudi naša Akcija je tako nastala. Ljudje, ki jih je navdajala ista sla po čim polnejšem življenju in zato potreba po kulturnem ustvarjanju, so se našli in povezali za kulturno delo.

2 PRAVI člani Akcije so se zato spočetka imenovali ustvarjalni člani. Spominjam se še in gotovo tudi marsikdo drugi, kakšne proteste in celo pohujšanje je tedaj budila beseda ustvarjanje in njene izpeljanke. Ustvarja da samo Bog, so mnogi menili. Vendar se niti Ušeničnik ni ogibal besede in je tudi pisal o ustvarjajočem mišljenju in o umetniškem ustvarjanju pri človeku, čeprav je seveda pravilno pristavljaj, da „le po analogiji govorimo tudi o umetniškem ustvarjanju“. (Prim. Izbr. sp. VIII, 209 in sl. IX. 171). A mnogi drugi pač nikdar niso slišali ničesar o naliki ali analogiji. Pa tudi niso vedeli, da je Bog dovršitev nekaterih del izročil človeku, ki je tako postal sostvarnik božji in je tudi v tem smisel in naloga njegovega življenja.

Zlasti pa je človek poklican, da doustvari sebe samega. Človek namreč ni nekaj, kar bi se le nahajalo v svetu, kakor je to z neživimi rečmi; tudi ni nekaj, kar bi le živelo kot žive stvari, ki niso ljudje; človek je bitje, ki samo sebe ustvarja, ali morda točneje, doustvarja. Saj ni dan na svet že povsem dogotovljen, kot so reči, niti ne že povsem določen, da bi čisto naravno dosegel svojo polnost, če mu tega ne bi preprečile neugodne okoliščine. Človek je nedogotovljeno bitje, nedogotovljeno v dobrem, ne v slabem pomenu. Človek je bitje možnosti, neštetih možnosti, ki jih more izbirati, jih more ostvariti ali zanemariti, v zadnjem primeru napraviti. Človek je več, kot dejanski je; filozofi pravijo, da je njegova naloga „več biti“.

Zato je človek poklican, da v prvi vrsti doustvari sebe, to se pravi, da ostvari čim več svojih možnosti, se čim bolj dogotovi in s tem doseže čim polnejše življenje. Čimbolj, ker docela nikdar ne uspe, marsikdaj ostane na pol poti ali še manj. A težiti mora k polnosti, truditi se, da se ji vsaj čimbolj približa. To teženje ustvarja v njem neko napetost, podobno kakor je napet lok, s katerim hočemo izstreliti puščico. To je pripravljenost, da stori, kar je potrebno za večjo polnost življenja. Iz te napetosti vznikajo dejanja, ki so lahko obrnjena v zunanji svet, ostvarjajo nekaj v njem, a nazaj, povratno ostvarjajo tudi človekove lastne možnosti in izpopolnjujejo njega samega.

3 V TEM je smisel kulturnega dela. Človek sebi in vrstnikom pripravlja ugodnejše pogoje za lastno izpopolnitev. Sebi in vrstnikom, saj noben človek ni sam na svetu. Poleg njega so zlasti njegovi vrstniki, to je drugi ljudje. Ti so prav tako kot on bitja možnosti, ki se morajo doustvariti z lastnim prizadevanjem. Vsakdo je odgovoren zase in za druge. Vsi se morajo med seboj podpirati in se skupno ali družno izpopolnjevati. Drug od drugega lahko dobivajo naravnostno pomoč in razne spodbude, skupno morejo pripraviti zunanje pogoje za uspeh v trudu za polnejše življenje.

Človeške skupnosti so nekaki družni človeki. Tudi one niso popolne, so nedogotovljene, opremljene z možnostmi, ki jih je treba ostvariti. To se zgodi v skupnem prizadevanju. Pri tem so nekateri udje dejavnejši, marljivejši in uspešnejši, gredo pred drugimi in ustvarjajo v skupnosti tisto življenjsko in kulturno napetost, ki proži ustvarjalnost. Čim več posameznikov si v skupnosti za to prizadeva in čim bolj skušajo napeti lok lastne ustvarjalnosti, tem bolj bo postal napet tudi lok ustvarjalnosti v skupnosti. In čimbolj je napet ta, tembolj bo spodbujal in celo silil udeležence k podobni ustvarjalnosti.

Med posamezniki in družbo je tako neko dialektično medsebojno vplivanje. V kulturno bolj živi in delavni skupnosti more tudi vsak posameznik več storiti, a skupnost je toliko bolj živa in delavna, kolikor več se trudijo narediti posamezniki. Zato je v interesu vsakega posameznika, ki se svoje človeške naloge zaveda in išče čim večjo polnost svojega življenja, da je tudi v skupnosti čimbolj živo enako prizadevanje. Skupnost, ki išče čim večjo kulturnost, pa v lasten prid skuša spodbuditi čim več svojih udov h kulturni ustvarjalnosti.

4 VSE to se je javilo med nami pred 25 leti v tistem življenjskem zagonu, ki je pripeljal do ustanovitve Slovenske kulturne akcije. Vstala je iz samonikle volje do življenja, ki je volja do čim polnejšega življenja. Kajti nihče, ne posamezniki in ne skupnosti se ne morejo kulturno ohraniti, če se ne skušajo preseči. Saj je že stara modrost vedela, da nazaduje, kdor ne napreduje. Kadar kulturna napetost popusti, kultura začne usihati in utegne povsem usahnuti. Ustanovitelji Akcije so čutili, če že niso določno vedeli, da od samih spominov in izročil ni mogoče živeti, da kultura ni le v zakladih dotedanjih lastnih ali prevzetih kulturnih pridobitev, marveč da je kultura v prvi vrsti lastno živo in dejavno kulturno delo. To je živa kultura, izročila so to le, kolikor so njena sestavina.

Naše delo je določal tudi naš konkreten bivanjski položaj, naše zdomstvo: odšli smo iz rodne domovine in se naselili v drugih deželah, med drugimi ljudmi, z drugačnimi značaji, izročili in kulturami; med njimi smo se morali udomiti in si najti načine preživetja in

izživetja. Usoda nas je vrgla v vmesje, kjer smo se morali ozreti na vse nebesne strani in iz vplivov od vsepovsod zaživeti svoje življenje v čim polnejši meri. Kot sem že napisal: Naš kraj in čas imata svoje razsežnosti, naše življenje je med njimi razpeto na svoje vrste križ: v navpični smeri visimo med izročili preteklosti in načrti za prihodnost, vodoravno pa nihamo med staro in novo domovino. Vse štiri razsežnosti režejo v bistvo našega življenja, one so naša usoda in naše obližje, začrtujejo nam meje in odpirajo svetove, nobene ne bi smeli prezreti, zanemariti ali zatreti, le iz njih vseh moremo živeti svoje polno in življenja vredno življenje. Iz njih klijejo tudi naloge, ki naj bi jih opravila naša Kulturna akcija.

5 OB petindvajsetletnici Kulturne akcije pa je na mestu vprašanje, ali je Akcija v teh letih tako umevane naloge opravila, oziroma koliko je to storila, zakaj ni morda več storila. Ko bi utegnili pregledati vse njeno delo, bi mogli narediti nekaj obračun. Ker čas tega ne dopušča in ker smo vsemu morda še preblizu, moramo le na hitro in iz ptičje perspektive pokazati na nekaj dejstev.

Akcija je skušala nadaljevati delo, ki so ga mnogi njeni člani začeli že pred odhodom v domovini. Trudila se je, da ne bi utihnila in da ne bi bili prehitro in prekruto odtrgani od našega kulturnega izročila. V tem oziru je brez dvoma največ storila in njeno delo je bilo dovolj živo, kar spričuje nad sto Akcijinih objav. Četudi vse nima vrhunske cene, namenu, kakor smo ga označili, je služilo. Marsikateri ustvarjalec je kljub temu kmalu utihnil, morda kdaj zaradi pomanjkljive ustvarjalne sile, morda ga je dušilo drugo delo, zlasti kadar ni ustrezalo njegovemu pravemu poklicu in njegovi pripravi. Razlog je utegnil biti tudi v dejstvu, da se nam je kulturno obližje tako spremenilo, da je naše delo bilo pravi krik samujočega v puščavi, ki je brez odmeva onemel, prilagoditev novim razmeram pa ni bila vsem enako lahka in ne enako hitra.

Drugi namen Kulturne akcije bi zato bil, pomagati ustvarjalcem in rojakom sploh, da bi se laže in pravilneje prilagodili novemu okolju, v katerem smo morali živeti in delati, in smo zato morali živeti in delati tudi iz njega. Morda se je Akcija premalo prizadevala, da bi nas čim boljše seznanila z duhom in kulturo novega okolja. Več je storila, da bi nam čimbolj osvetlila naš položaj, naše možnosti in nujnosti, naše naloge in dolžnosti v meddobju dveh časov in v medprostorju dveh domovin. Najbrž tudi tukaj ni bilo vse posrečeno, vendar je bilo potrebno in je v marsičem uspelo, kar lahko ugotovi vsakdo, kdor vsaj površno primerja naše sodbe in naše pojmovanje tega položaja in kar je z njim povezano, v začetku našega zdomstva in danes.

Tretja naloga Akcije bi bila slovensko kulturno izžarevati v svet, seznaniti z njo zlasti narode, med katere smo se naselili. V tem je Akcija najmanj, skoraj nič storila. Vzrokov ni lahko pokazati. Gotovo so v našem značaju: smo preskromni in preponižni, ne znamo se pokazati. So tudi v problemih, s katerimi smo se srečali in ki so nam dali dovolj opravka, da nam za več ni ostalo časa in ne sil. Opore za svoje delo nismo našli nikjer. Morda bodo to nalogo laže opravili mlajši, tudi zato ker bodo polneje obvladali jezike novih domovin.

Četrto nalogo Akcije pa lahko vidimo v tem, da bi izročila baklo naše kulture in nadaljevanje našega poslanstva v roke mlajših, da ne bi po nas vse naše prizadevanje usahnilo kot voda v pesku. Znala je pritegniti nekatere mlajše sodelavce, vendar jo prav v tem še čaka najtežja naloga. Precej se je že govorilo o tem, zakaj je prav med nami razkol med starejšimi in mlajšimi tako težko premostljiv, čeprav vemo, da je zlasti danes to splošen pojav. Eden od razlogov bi utegnil biti v tem, da drugačnega položaja mlajših nismo vedno znali videti in umeti. Če smo mi še viseli (in visimo) med dvema domovinama, mlajši že bolj živijo v novi domovini. Zato svoje življenjske naloge in svoje poslanstvo umevajo drugače kot mi. Morda smo bili preveč nestrpni, preveč trdi v svojem pojmovanju zdomstva, da bi se mogli razumevajoče približati mlajšim, jim prislunhiti in jih podpreti v njihovem iskanju smisla svojemu življenju. Prepuščali smo jih samim sebi, zato so mnogi šli svojo pot, in če se nam ta ne zdi najbolj posrečena, to ni povsem brez naše krivde.

6 KAKO pa je s pogledom v prihodnost? To je vsaj deloma v zvezi s povedanim v prejšnji točki. Prihodnost lahko dajo Akciji (in vsemu našemu prizadevanju) samo tisti, ki prihajajo za nami. Od nas prvih članov se že ne more mnogo pričakovati; naj nam je ljubo ali ne, laže ali teže priznati, mi smo doživeli.

Kakor pa je človek kot z možnostmi opremljeno in lastnemu naporu zapisano bitje prav zato bitje prihodnosti, v kateri bo mogel ostvariti možnosti, kolikor jih bo, in postati več, kot je, tako je tudi v naravi in smislu človeških ustanov, da delajo za prihodnost in se skušajo za čim dalje podaljšati. Zato je tudi za Akcijo usodna zadeva vprašanje, ali bo ostala še naprej ali pa bo prenehala z nami, ki smo jo začeli in do sedaj ohranili pri življenju. Teži jo dejstvo, da smo preveč pogreznjeni v svojo preteklost in zanemarjamo časovno razsežnost prihodnjega. Tako smo zagledani v minulo (kar je do neke mere razumljivo, četudi ne vedno dobro), da se takoj oglasimo, če kdo razmišlja ali govori o naših zadevah in ne naglašja dovolj naše preteklosti, ne dogaja pa se to, kadar kdo v takih primerih pozablja na prihodnost. Ni treba vselej izrečno govoriti o preteklosti in iz nje, dovolj je, da ne pozabljamo, kje so naše korenine. Iz preteklosti živimo, a ne živimo v njej in ne smemo živeti zanjo, ker je preteklost nekaj, kar je bilo in je bilo, kakršno je bilo, česar ne moremo več spremeniti. Prihodnost pa šele delamo, sedaj ustvarjamo, moremo še izbirati med možnostmi in vsaj nekatere ostvarjati ter tako sodoščati, kakšna bo prihodnost. Toliko je ta v naši moči in oblasti, in toliko je za nas življenjsko pomembnejša, bolj naša kot je že minula preteklost.

7 SLOVENSKA kulturna akcija je vznikla iz neke življenjske polnosti v neko kulturno praznost. Življenjska polnost je bila dana v nas, z našo potrebo po dejavnem, ustvarjalnem kulturnem delu, h kateremu so nagonsko težile naše tako dolgo dušene in nezaposlene duhovne sile. Kulturno praznost pa je predstavljalo pomanjkanje možnosti objav in sploh posredovanja plodov naše ustvarjalnosti, neobstoja tesnejših osebnih stikov med ustvarjajočimi samimi, pa med temi in tistimi, ki so tudi čutili potrebo po domačih kulturnih vrednotah, a jih niso mogli doseči.

Iz teh potreb in pogojev, za katerimi je iskal izraza naraven življenjski zagon, je vznikla naša Akcija. Zato se je takoj izkazala z nenavadno življenjsko silo, zato smo se tako navdušeno združili v skupno delo, zato smo tudi pokazali uspehe, s katerimi se lahko ponasamo. Res je polagoma ta zagon splahnel, ker se je s časom zmanjševala naša življenjska polnost, polnila pa kulturna praznost. Petindvajset let dela Kulturne akcije pomeni namreč tudi petindvajset let življenja pri tistih, ki smo kakorkoli pri delu Akcije sodelovali ali njeno delo podpirali. Petindvajset let dodanih onim, ki smo jih prinesli s seboj, pa skupno daje življenjsko dobo, ko se v nas čisto naravno javlja življenjska utrujenost in izčrpanost. Dali smo iz sebe, kar smo mogli, zapustili smo sled v zgodovini slovenske kulture, a naš čas pohaja, čas teh, ki smo še ostali. Zakaj marsikdo od tistih, ki so z nami začeli in delali, je že odšel. Zato nas je vsak dan manj in še tisti smo vedno starejši.

Na drugi strani pa se je s časom polnila začetna kulturna praznost. Nastajala in urejala so se druga kulturna središča, ustvarjalci so se zbirali tudi v drugih krajih, vznikale so nove revije in izhajale druge publikacije, naši pridelki niso bili več tako iskani. Vzbudile so se tudi kritike, ki so nam očitale, da nismo znali ali mogli prav služiti vsem potrebam našega zdomskega in še zamejskega kulturnega prostora, zapirali da smo

se preveč le v naše krajevne zadeve, pa še tu da smo gledali več nazaj kot pa naokrog in naprej. Tudi to je zmanjšalo našo delavnost in njen pomen.

8 NE smemo pa v tej zvezi pozabiti neke zelo važne in usodne okoliščine. Uspehi in porazi Kulturne akcije so zaviseli tudi od naših vrlin in naših slabosti. Naše vrline so jo držale pokonci, naše slabosti so tudi njo slabile. Zato moramo v tej zvezi omeniti tudi neko našo značajsko potezo, ki je ne bi mogli šteti med vrline, o kateri smo že večkrat razpravljali, pa je še vedno težko pokazati njene resnične korenine in povedati njeno pravo ime. To je tisto, kar nas ovira in razdvaja pri skupnem delu, ker ne prenesemo razlik v mišljenju, nazorih, naporih in uspehih. Da smo kdaj različnih mnenj o tem ali onem, je pač čisto naravno; vsakdo, ki misli, domisli kaj svojega, le tedaj mislijo ljudje enako, kadar nihče od njih ne misli mnogo. Različnost je torej nekaj povsem naravnega in je celo neka vrлина, ker vsaka novost, čeprav različna ali še prav zato, pomeni prispevek več k skupnemu in celotnemu prizadevanju. Različnost je potrebno znati prenesti in izkoristiti. Zares je težko razumeti, zakaj je med nami vsaka različnost sumljiva, celo kriva in pregrešna, to je, zakaj jo imamo in umemo kot tako in jo zato grajamo in zamerjamo. Namesto, da bi se znali sestati, se pogovoriti in razlike razčistiti ali izravnati, oziroma spojiti, se med seboj obtožujemo, prečesto si pomislekov niti v obraz ne povemo, ne razodevamo, kaj grajamo in zakaj, marveč podzemno rujemo, trgamo korenine dela in sodelovanja.

Kaj je v našem značaju, da nas dela tako nerazgovorne ali nedialogične? Vsekakor je ta naša lastnost kriva marsikakega nesoglasja, morda sploh vsakega nesporazuma med nami, in je glavna krivda, da nismo dosegli več, kot smo, in da nismo naredili bolje, kar smo mogli storiti. Posledica te lastnosti so bili razdori, odhodi, protihodi in kakor bi jih še mogli imenovati. Če pa niti med seboj nismo znali dialogirati, smo to še manj mogli z mlajšimi, kar je povzročilo še večjo škodo: kako bomo za vse naše napore in za naše delo našli nadaljevalce, če ne znamo pritegniti mlajših, katere razmere še bolj kot nas silijo k lastnemu mišljenju in k dosežkom, ki so drugačni kot naši?

9 RES je škoda, da nismo znali premagati te naše slabosti in iz nje izvirajočih težav. Tako Akcija ni mogla v polni meri izpolniti naloge, za katero je nastala. Kljub temu pa smo lahko ponosni na opravljeno delo. Nekoliko prirejene za naš primer besede Josipa Stritarja moremo z mirno vestjo zapisati: Ko se bodo ne samo celi narodi marveč tudi drobci narodov sklicali pred sodni stol, da se izkažejo, kako so gospodari iz izročeni talenti, kako se je vsak po svoje udeležil vesoljne človeške omike, se bo naša zdomska skupnost mogla brez strahu pokazati med drugimi z lepim številom knjig in spisov, slik, kipov in stavb, koncertov in gledaliških predstav, pa še s čim, kar je v veliki meri čeprav ne izključno nastalo po zaslugi Slovenske kulturne akcije.

Katerim čas še dopušča, skušajmo delo nadaljevati! Ali se ne bi mogli zadnjemu naporu pridružiti tisti, ki so se kakorkoli in zaradi česar koli oddaljili? Vsaj v zadnji uri pokažimo, da končno znamo prenesti in preseči tudi različnost, kadar gre za isti smoter. Razlogi, resnični ali samo razglašeni, za samohodstvo, tega pač ne opravičijo.

VINKO BRUMEN

VSEM ČLANOM IN PRIJATELJEM SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE, PA TUDI VSEM SLOVENSKIM ROJAKOM SPOROČAMO, DA SMO JUBILEJNO LETO NAŠE USTANOVE PODALJŠALI DO FEBRUARJA 1981. ZNOVA SE PRIPOROČAMO DAREŽLJIVOSTI IN RAZUMEVANJU ROJAKOV S POVABLJOM, DA POMNOŽE S SVOJIM DAROM VRSTO TEH, KI SO NAM ŽE NAKLONILI SVOJO GMOTNO POMOČ OB SREBRNEM JUBILEJU.

ob našem jubileju

france papež

prijatelji

Morda sem jih našel nekega dne
na cesti vele mesta
morda še v taborišču
ob morju
na poti med vinogradi
ko so opazovali suhe griče
sončne italske pokrajine
ki nas je sprejela v tistem času
in nisem jih takoj spoznal
ker so bili samotni
v svojem svetu duha
in so hoteli doseči svet Lepe Vide
v bitnem naporu
in oddaljenosti zdomske duše

Potem sem jih enega za drugim
spoznaval v Akciji
pri njihovem delu
ob četrtkovih večerih
pozneje ob sobotah zvečer
ko so govorili zapisovali in poslušali
in so njihove misli hodile nazaj

v sončna polja
v stoletne gozdove domovine
cerkvice po hribih so bile z njimi
in božje poti so prihajale v sredo vele mesta
ko so med starodavne besede
vprijetali novega duha
in zaklinjali temo praznote

Zdaj jih poznam že petindvajset let
a še vedno krvavé
in se zapletajo v sanje
v neznanskih spominih lepote
medtem ko poslušajo znane besede
in kujejo daljne nove
pa se ne nagledajo neba
kakor v poslednjem slovesu
še vedno vstajajo sredi noči kakor mesečniki
hranijo se iz klitja prečudnih darov
ki jih daje nemir duha
še vedno so polni samote
a postali smo si prijatelji
cenim jih in razumem

zahvalna maša ob srebrnem jubileju, pa še kaj...

13. oktober 1979 je bil sobota. Razdihal se je bil v pravšen srednjepomladni večer, z rahlo sapo, z modrikasto rožnim izgubljenim nebom, skoraj brez trušča z bližnjih avenij; taki so na pomlad sobotni večeri v Buenos Airesu.

Kulturna akcija je večer odmenila v počastitev svojega srebrnega jubileja. S pismi je povabila vse svoje redne člane v Buenos Airesu, da se ji ob slavlju pridružijo; prišli so le nekateri; od odsotnih ni voščil k prazniku nihče; odpadlo listje? prhljavo dražje?

Povabili smo, tudi s pismom, prijatelje naše dejavnosti: prišli so le nekateri.

Tudi predstavnike osrednjih ustanov – cerkvene in gosposke... prišel je tajnik Zedinjene Slovenije. Hvala mu.

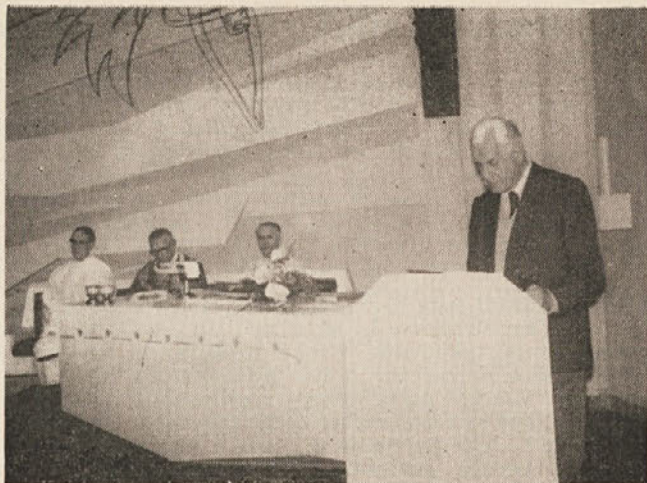
Počastitev praznika je bila skromna. Če jo od blizu gledaš, kar precej spominja na rojstni dan Kulturne akcije pred 25 leti, na žgočo februarso soboto, ko so sedli v nekem zasebnem salonu, v hiši, ki je danes ni več, sredi vele mesta Jurčeci, Marolti, Lenčki, Geržiniči, Ahčini, pa še kateri in rekli svoj fiat. In bila je Kulturna akcija. Ki je preživela teh srebrnih petkrat po pet let. Spočetka v zadostnem nerazumevanju. Odklanjanju (mislim na Argentino). Pa skoraj z vnetim pridruženjem kulturnikov iz zamejstva, pa tudi ameriškega in čezkontinentalnega zdomstva. Kljub ujamam je delo teklo: luč in dan so zagledale prve knjige, v slovenski svobodni svet je stopila prva svobodna revija – Meddobje; likovniki so nastopili z razstavami, muziki z lastnimi stvaritvami in z reprodukcijo; gledališčniki s prvimi predstavami, tudi izvirnih slovenskih del; filozofi z razpravami o takratnem slovenskem predvsem zdomskem trenutku, literati z literarnimi večeri. Na velikih mestnih odrih, za vso slovensko, pa tudi sosednjo hrvaško, ukrajinsko in drugo srenjo. Potem je čez noč vstala umetniška šola, eden najbolj živih in bogatih sadov Kulturne akcije: lepa vrsta mladih podobarjev je v nji srkala znanje Remčeve Bare, Ahčinovega Franceta, Volovškovega Milana,

Maroltovega Marjana... Iz Trsta, gornje Amerike, Avstralije, Japonske, Indije so pošiljali pesmi, povesti, novele, drame, ki so polnile Meddobje. Lepo delo je spremljal Glas, kot kronika vseh prizadevanj.

Potem se je Trst postavil na lastne noge. V Kulturni akciji se je narahlo čutilo, da nismo več sami na svetu. Svobodno slovensko tržaško kulturno zagnanost smo pozdravili. A Kulturna akcija – SKA, kot je bila že spočetka na kratko poznana – je plodno ustvarjala še naprej. Ne v tekmi z drugimi slovenskimi kulturnimi ustanovami, marveč s prinašanjem lastne žetve v skupno kaščo.

Kdor bo štel vse tiske teh 25 let, si bo moral odbrati čas: da bo pregledal vsa povabila in vse koncertne in gledališke liste in lističe. Prebrskal po arhivih na tisoče pisem. Preštel vse slike, vse kipe, vse grafike... Prisluhnil vsem koncertom... Se zagledal v vse gledališke predstave... Pa nazadnje seštel vseh tistih sto in sto in sto in še nekaj Slovencev po vseh petih kontinentih, do katerih je Kulturna akcija segla. Ki so srkali iz njene pisane bogatije. Pa tudi do tistih peresarjev in rezbarjev in podobarjev, ki ji – tudi z vseh petih kontinentov – še danes bogate vrednote svobodnega duha slovenske kulturne ustvarjalnosti.

Mnogokaj je v slovenskem duhovnem gledanju spreminil, usodobil, posvetovljal pojav Slovenske kulturne akcije: v slovenskem zdomstvu (verjetno, vsaj spočetka, tudi v zamejstvu, bolje: med rojaki na pragu domovine). Nepristranski kulturni kronist, ki bo čez leta kdaj pisal kulturno zgodovino teh dni, se bo moral ustaviti tudi pri Kulturni akciji – ne samo za Argentino, marveč za ves slovenski zdomski, zamejski (brez laskanja: v mnogočem tudi za režimu neuklonjeni kulturni dihi v matični Sloveniji) in svobodni svet. Morda se bo našel kdo, da bo segel po številkah in jih razkril svetu; ne bi bilo napak. Pa tudi brez številke je zadosti očitno, da Kulturna akcija teh svojih 25 let ni zapravila v govoričenju in prazni mlačvi. Njeno delo je Bog požegnal s težavami, pa tudi z velikim peharjem zrelega in zdravega sadja.

dr. Vinko Brumen bere berilo pri zahvalni maši
(fotografiral dr. J. Dobovšek)

Pred leti je bilo nekje zapisano, da smo „slovenski čudež“. Člani Kulturne akcije nikoli nismo vrednotili svojega dela z merilom čudeža. Če je bil kje kakšen čudež, je bil v tem, da je vseh teh 25 let v SKA zbranih toliko in toliko slovenskih kulturnih delavcev, ki v mnogočem različno mislijo, na mnogokaj različno gledajo, različno načrtujejo in čez vse drugo – različno ustvarjajo.

Če so se ji nekateri z leti oddaljili, je ta odmik samo znak njene človeške slabotnosti in spodrseljave, ki pa je bolj stvar značajev, kot pa stvar akcijskega duha in njene vsebine. Škoda, da so zapustili našo izbo. A vrat za njimi Kulturna akcija ni zaprla!

Nekateri so odšli v druge kraje, tja na nadkontinentalni kontinent. Veliko vrednega so zapustili tisti prvi pionirji. V onstran jim je še živa Kulturna akcija za vse opravilo hvaležna.

To in drugega mnogo, premnogo, je šlo kot v filmu mimo oči, če si jih le za trenutek zaprl v zbranost pogreznjeni slovenski kapeli – pravijo ji tudi cerkev, – ko so k oltarju pristopili celebrant predsednik Ladislav Lenček, pa somaševalca dr. Mirko Gogala, vodja teološkega odseka, in Jože Guštin, vrhovni kurat argentinske policije, tudi član odseka. Osem je odbila. Vsak se je vstopil, kamor mu je prišlo: posebnih troinov pred oltarjem ni bilo: v Kulturni akciji jih ni. Pa si vendar čutil, da so člani in prijatelji povezani v skupni prošnji s skupnim trudom slovenstvu, da mu v širnem svetu luč ne ugasne, vera ne omahne, ljubezen ne odmre; v spominu: na vse lepe, pa tudi bridke ure teh petindvajsetih let, na težave in spodrseljaje, na uspehe in vesela rojstva novih dosežkov; v tihi opombi: na vse, ki so odšli k Bogu: Ahčin, Truhlar, Glavač, Jurčec, Čuk, Nace Lenček, Mauser... pa še kdo. O tem in drugem čem je govoril po berilih, ki sta jih brala filozof Brumen in pripovednica Marinškova, celebrant Lenček. Kaj je povedal, je zapisano. Da se beseda ohrani, pa da jo tudi drugod beró. Zahvalne pesmi nismo zapeli, kakšen očenaš v zahvalo je pa menda vsakdo zmoli.

Po maši – k prijateljski večerji, za skupno mizo, v skupno družino. Ni bilo vseh, ki so bili povabljeni. Škoda. Počastil nas je s prisotnostjo tudi naš iskren prijatelj in dobrotnik vogrški župnik Vinko Zaletel, ki je bil tiste dni spet v obiskih pri Slovencih v obeh Amerikah.

Nad zamizjem so razpostavili vse naše tiske, skoraj vse: stena in polica sta bili založeni podolgem in počez. Kdor je tisto tiskano goščo pogledal, je vedel, da se je konec koncev le splačalo delati v Kulturni akciji teh 25 let. To je povedal v prikupni napitnici tudi predsednik Lenček; zavzeto se je našemu delu poklonil v imenu Zedinjene Slovenije njen tajnik polkovnik Emil Cof, ki je zastopal zadržanega predsednika; k vsemu – g. polkovnik je od početnih dni velik prijatelj in zagovornik Kulturne akcije; njegova topla in upajoča beseda, kot v pogum za naprej, je bila sprejeta hvaležno. Še prijatelj s Koroške – župnik Zaletel; ki je prehodil in preletel ves svet, se ustavil pri vseh Slovencih, kot kulturni misijonar teh dni: ponosen na delo Kulturne akcije je poudaril njeno pomembnost

predsednik Ladislav Lenček CM govori pri prijateljski večerji

tudi med neargentinskimi Slovenci; sam kulturni delavec se je duhovno povezal z nami. V njem ima SKA velikega zagovornika, prijatelja, dobrotnika, duhovnika, ki ve, kaj pomeni za Slovence kulturna vrednota sredi uničujočega potrošništva naših dni.

Tole je zapisano za kroniko. Pa tudi za pogum. Veliko jih je bilo, ki so Kulturni akciji že ob rojstvu „bilje peli in ji svečo držali“ – pa je čakala svojih srebrnih 25 let. Koliko jih bo še, je v božjih rokah. Vse njene člane ravna vera, da smo še v naletu, da zmoremo ustvariti še kaj, pa še mnogokaj pokloniti slovenstvu v svetu in doma.

To si voščimo za teh 25 let. Na tiho. Pa ne z manjšo vero.

nikolaj jeločnik

bralcem glasa ska

zaradi nehotenega zastanka v izhajanju Glasa stopamo tokrat pred bralce in prijatelje z zajetnim zvezkom na 40 straneh (5 števil!). Izdaja je občasno posvečena tudi srebrnemu jubileju Slovenske kulturne akcije. Skušali smo z njo vsaj v naglavnih zarisih zaobjeti našo dejavnost, posebej pa slovenski trenutek doma in v svetu, pa slovensko peresno ustvarjanje v našem zdomstvu in zamejstvu. S tem sporočilom se opravičujemo naročnikom in bralcem, pa tudi vsem listom in založbam, ki nam pošiljajo svoje tiske v zameno za naše publikacije. Naznanjamo, da bomo v kratkem izdali še dvojno številko na 16 straneh in z njo sklenili XXVI. letnik.

PREDRAGI ČLANI IN PRIJATELJI SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Že februarja letos je bilo 25 let, kar je vstopila v slovensko izseljensko življenje naša ustanova.

Zbornik „Vrednote“, ki ga je nekaj let prej začela pisati in izdajati skupina slovenskih kulturnih delavcev, je prišel v gmotne težave. Božja Previdnost je tedaj na njih mesto poklicala vse širšo kulturno dejavnost: Slovensko kulturno akcijo.

I

Verujemo v Boga Stvarnika in Ohranjevalca. Ohranjanje stvarstva je pravzaprav vedno novo ustvarjanje. V stvarstvu so najvišje naravne vrednote te, ki se morejo rojevati le iz človeškega duha, duhovne vrednote. Dočim Bog Ohranjevalci vse ostalo vesoljstvo ohranja po zakonih, ki jih je vložil v naravo, duhovne vrednote ohranja in celo množi po svobodnem človeškem duhu. Človek je takorekoč orodje v božjih rokah za svobodno neprestano ustvarjanje duhovnih vrednot.

Slovenski filozof Tone Stres je zapisal (Bogoslovni vestnik, šte. 39/1, str. 14): „Bog omogoča, spodbuja in omišlja človekovo ustvarjalnost. Niso daleč od resnice tisti, ki pravijo, da Bog ustvarja tako, da ustvarja ustvarjalnega človeka.“ To pač velja predvsem za ustvarjanje duhovnih vrednot.

V prvih časih SKA smo poimenovali kulturne delavce v njej: ustvarjalni člani. Nekateri so se nad tem pohujševali, češ da je ta izraz znak nadutosti ljudi v Slovenski kulturni akciji. Pa smo s tem izrazom prav za prav pogodili bistvo kulturnega delovanja: Kulturnik je božji delavec pri ustvarjanju duhovnih vrednot.

II

Vsi kulturniki so ti božji delavci. Je pa razlika med vernimi in nevernimi kulturnimi delavci. Kulturnik, ki ne veruje v Boga, sicer živi svojo vlogo delavca v božji službi, a se ne zaveda tega svojega vzvišenega poslanstva, ampak pripisuje sadove svojega duha le sebi, morda jih celo usmerja proti Bogu, jih takorekoč zlorablja. Nasprotno pa verni kulturnik ve, da s svojim kulturnim delom Boga časti in da Bog po njem svet lepša in bogati.

Vernemu kulturniku je kulturno delo stvar izpopolnjevanja samega sebe in izpopolnjevanja sveta. „Bodite popolni, kakor (ali ker) je vaš Oče nebeški popoln“, je naročila božja Beseda. Bog je človeka ustvaril po svoji podobi, ki se je sicer po izvirnem grehu zmaličila, ki pa ima vso možnost obnovitve, obogatitve in izpopolnitve po dejanju odrešenja. Pri popolnosti pa ne gre le za takozvane krščanske kreposti ali čednosti v nadnaravnem smislu, ampak najprej za vse naravne danosti, saj „gratia supponit naturam – milost gradi na naravi“, gre za vse naravne talente, ki jih Bog komu da. S temi talenti je treba „trgovati“, se pravi, z njimi delati, kulturne vrednote množiti, kakor je razložil Kristus v evangelijski priliki: Tisti, ki je prejel deset talentov, mora pridobiti še deset drugih... Talenti so odgovornost! Kulturnost mora rojevati kulturo. Kulturniki s kulturnim udejstvovanjem, se pravi, z izrabljanjem talentov, ki jim jih je Bog dal, le-te množijo in s tem se osebno izpopolnjujejo, postajajo vedno bolj popolni, izpolnjujejo Kristusovo naročilo v pogledu svojih naravnih darov.

Še več: Ko kulturnik tako sebe izpopolnjuje, izpopolnjuje s tem tudi vse božje ljudstvo, vso človeško skupnost. Tudi tu velja primera s komunikacijskimi posodami: Vsaj ljudje smo med seboj povezani, kot je med seboj v odvisnosti vsebina teh posod. Ko se kulturnik s svojim kulturnim delom osebno dvigne na višjo raven, s tem dviga tudi celotno človeško družbo. Kulturnikova rast je rast celotnega okolja, vse družbe. Kulturniki so največji dobrotniki človeštva, vsake narodne skupnosti, vsaj v svetu naravnih dobrin.

III

Že samo zaradi tega bi morali ostali člani skupnosti ceniti delo kulturnikov, in sicer vsi, tudi tisti, ki se za prizadevanja takozvane visoke kulture ne zanimajo; hočeš nočeš so deležni sadov prizadevanja kulturnih delavcev. Vse več pa pridobe v svoji osebnosti vsi tisti, ki imajo, kot se reče, smisel za prizadevanja kulturnih delavcev, ki hote zajemajo iz virov kulturnega ustvarjanja, ki berejo, poslušajo, gledajo, se ob doživetjih resnice in lepote bogate, osrečujejo in se izpopolnjujejo. Kulturni delavci jim pomagajo, da tudi oni ob hranjenju samih sebe s kulturnimi vrednotami rastejo v popolnosti.

IV

Sv. Ignacij Lojolski je v svojem bistrem razmišljanju o odnosu Boga do človeka nekako takole zapisal: Človek je ustvarjen, da Boga, svojega Stvarnika, časti in se tako zveliča. V 66. psalmu prerok David vzpodbuja vse, živo in mrtvo stvarstvo, naj slavi Gospoda. Seveda, vse stvari, ki nimajo razuma, slave Stvarnika – Gospoda le s svojim bitjem in žitjem, a brez zavesti, brez hotenja, nevede. Le verni človek slavi Boga zavestno, kar je za Boga najvišja čast. In slavi Boga ne le s kakimi molitvenimi obrazci, ampak z vsem svojim jazom, in sicer toliko bolj polno, kolikor bogatejši je po svoji duhovni plati in kolikor bolj vse moči svojega duha postavlja v službo božjega ustvarjanja, kar je pač primer vernega kulturnega delavca, ki dela v službi Stvarnika.

Tako slaveč Boga, kulturni delavec v največji meri dosega namen, ki ga je Bog imel z njim, ko ga je ustvaril in ko ga je tako bogato, bolj kot mnoge druge, obdaril. Tak kulturni delavec dosega svoj življenjski cilj, njegovo življenje je prebogato, more se zato počutiti srečnega.

V

Zato naj bo ta zahvalna maša v prvi vrsti zahvala vsakega od vas, kulturni delavci, zahvala Bogu, da vas je oblagodaryl z najvišjimi darovi in da vam je dal milost kulturno se izživljati in s tem svoje življenje tako vredno živeti, Boga svojega Stvarnika tako lepo slaviti in sočloveka bogatiti.

Zahvala Bogu tudi za to, da vam je dal Slovensko kulturno akcijo, ki je pri vsem tem vašem osebnem ustvarjalnem delu skozi 25 let sodelovala. Povezani vanjo ste bili močnejši, učinkovitejši, uspešnejši. Kulturna akcija je bila ves ta čas od Boga vam dana pomočnica pri prelepem, a tudi težkem delu vašega sodelovanja z Bogom Stvarnikom.

Zahvaljujemo se Bogu tudi vsi mi, ki nam ni dano kulturno ustvarjati, pa smo zato toliko bolj željno uživali sadove ustvarjalcev. Zahvalimo se Bogu, da nam je ustvarjalce dal in da nam jih ohranja v naši sredi, da se ob njih izpopolnjujemo.

Ob pogledu na preteklih 25 let Slovenske kulturne akcije se hvaležno spominjamo vseh tistih, ki so bili soustanovitelji, odborniki in kulturni delavci v naši ustanovi, pa jih je Gospod pred nami poklical v večnost. Prosimo ga, naj jim bo za njihovo kulturno delo, zlasti za delo v okviru naše ustanove bogat Plačnik! Vsi mi pa, ki še živimo, kulturni ustvarjalci in kulturni odjemalci, prosimo Boga za vztrajnost in moč celotni Slovenski kulturni akciji, da bo mogla še dolgo nadaljevati s svojim življenjem in delovanjem.

Prosimo Boga za blagoslov, da bi bilo vse delo v Slovenski kulturni akciji vedno bolj popolno. Če je kulturnih ustvarjalcev v njej vedno manj, naj bi pač vsak od njih toliko več oziroma toliko vrednejše deloval.

V tem izpopolnjevanju samega sebe in svojega delovanja naj ustvarjalci poleg rasti v znanosti in umetnosti rastejo tudi kot krščanske osebnosti, tudi v nadnaravnem redu. Zdrava krščanska popolnost je predragocena opora kulturnemu ustvarjalcu. In ker vemo, da je temelj rasti v krščansko popolnost ljubezen, ne le ljubezen do Boga, ampak tudi do vsega božjega stvarstva, predvsem pa do najvišjega v stvarstvu, človeka, prosimo Boga za milost močne ljubezni, tiste, o kateri je apostol Pavel v 1. pismu Korinčanom tako lepo zapel: „Ljubezen je potrpljiva, je dobrotljiva; ljubezen ni nevoščljiva, se ne ponaša, se ne napihuje; ni brezobzirna, ne išče svojega, se ne da razdražiti, ne misli hudega; se ne veseli krivice, veseli pa se resnice, vse opraviči, vse veruje, vse upa, vse prenaša...“

Kako je bila taka ljubezen vseh teh 25 let preteklega življenja naše ustanove potrebna; kako je bilo škoda, tudi za življenje Slovenske kulturne akcije, v kolikor

je nismo imeli; kako je težko še danes, kadar nam je manjka, in kako bo obstoj ustanove v nevarnosti v bodoče že samo radi pomanjkanja tega ljubezenskega temelja! Slovenska kulturna akcija bo brez tega temelja pač „podobna človeku, ki je hišo sezidal na zemljo brez temelja; voda se je uprla vanjo in takoj se je zrušila in podrtija te hiše je bila velika.“ (Lk, 6, 49)

Naj nam bo Pavlov spev o ljubezni ne le literarni biser, ampak vodilo našega ravnanja tudi v naših medsebojnih odnosih, pri vsem delu v naši ustanovi.

Pa naj nam sv. Pavel tudi zaključi to naše razmišljanje. V pismu Filipljanom pravi: „Bog je namreč, ki v blagohotnosti v vas dela, da hočete in delate.“

Bog, kakor si dosedanjih 25 let dajal, da smo ves ta čas kljub vsem težavam hoteli in delali v SKA, daj tudi zdaj in naprej, da bomo v vseh današnjih in prihodnjih težavah hoteli in delali, dokler bo Tvoja volja.

vasovanje pod lipo

V prvih dneh oktobra so se zbrali zdamski ustvarjalci in prijatelji slovenske kulture, ki z naklonjenostjo spremljajo delo Slovenske kulturne akcije. Ob posebnih priložnostih se zberó, drugače so skriti in obdelujejo svoj del slovenskega in tujega sveta. Akcija je njihovo osrednje zbirališče, dejal bi: lipa. Pod to lipo so prilike slovenske, podnebje kot smo ga vajeni od doma, stoli so težki, na hrastovi mizi je vedno kak kozarec poleg knjig. Zunaj pa je nemir, hrup in vročina, tam ljudje samo kupujejo in prodajajo in kričé, tam govorim slovensko le sam s seboj, domačini me komaj razumejo, čudijo se sicer zvenu besed, a smisel jim uhaja.

Akcija je veja lipe, ki raste v slovenski zemlji in ki so jo zasadili pred stoletji in je videla Trubarja in Dalmatina, pod njo je stala kamnita miza žlahtne turjaške gospode; pod lipo so igrali Miklovo Zalo, obdelovale so jo žuljave roke tlačanov, delavcev in kmetov, gojili so jo izobraženci in študentje iz dežele in mesta. Ta veja je bila zasajena v zdamski črni zemlji in se je prijala in je zdaj drevo, ki ima za seboj petindvajset pomladi. Akcija je nadaljevanje slovenske kulture v zemljah sveta – tiste kulture, ki so jo gradili naši delavci duha v vseh dobah. V sebi ima poslanstvo, ki ga je od predhodnikov sprejel in vredno oblikoval Prešeren, ima okus Cankarja, kritiko Levstika, eksistenčni smisel in poezijo Moderne. Na sebi je čutila kopita turških konjev in oklepna vozila modernih vojsk. Iz roda v rod je šlo sporočilo: vera, misel, beseda. Drevo je cvetelo in se medilo, se krhalo in spet zaraščalo. V sebi ima snovi preteklosti in radoživ sprejemanje sodobnega duhovnega vretja, predvsem pa čast neomadeževanega slovenstva.

Podajam se v senco tega drevesa. V zunanjem potrošniškem in brezbožnem svetu me vse moti: drvenje vozil po cestah, kričavi glasovi elektronskih aparatov, pokvarjen zrak, neiskrenost ljudi. Ko se zatečem pod lipo, mi je lažje; pozabim na mnoge stvari in se zavem drugih.

Letos je dopolnila lipa petindvajset let in nekako toliko ljudi je prišlo mimo in se ustavilo tisti večer pod njo. Ker je tu oktober pomladanski mesec, je bilo večje košato in vonj cvetja je polnil zrak. Sedel sem na klop, da bi se spominjal in se pogovoril z drugimi obiskovalci, tako je bilo v vseh teh letih. Večeri in prireditve, pripravljanje knjig, zbiranje cvetja, oblikovanje besed. Pod lipo smo poslušali slovensko pesem, tu so zavzeti igralci pripravili mnoge odrske umetnine, recitali Prešerna, Cankarja, Župančiča, Balantiča. Sem so prihajali predavatelji od vsepovsod in v pomladnih večerih razvijali svoje misli in spoznanja; umetniki so ustvarjali nove podobe.

Odprem knjigo, v katero že dolgo zapisujem kroniko SKA. Prav na začetku berem „PRVO LETO, 1954 – sedmo leto mojega zdomstva v novem svetu. Nisem bil pripravljen nanj, čeprav sem že med vojno, v letih '41 in '42 premišljeval o tem, da bi se znašel v Ameriki in celo v Argentini. Zdomstvo je bilo v prvih letih izkustvo, za katerega povečini nismo imeli dokončne razlage; boleča travma se je še poglobljala, odtujenost je

prežala iz vseh strani. Takrat je bila ustanovljena Akcija, dejanje v februarju, ko je tu največja vročina. Skušnjava je bila nepremagljiva. Ustanovitev Slovenske kulturne akcije ima namen, da s kulturnimi prireditvami odganja osamljenost in odtujevanje, pri tem pa seznanja Slovence tu in drugod po svetu z vsemi panogami znanstvenega in umetniškega življenja; da uveljavlja slovenskega duha na kulturnem polju in tako ohranja našega človeka v tujini, ki bo vzdržal toliko časa, dokler bo imel in bral slovensko knjigo in živel iz slovenske kulturne tradicije. Tako se je začelo. Bilo je eno izmed najbolj transcendentnih dejanj slovenskega zdomstva. Zapišem besede Marjana Marolta, tajnika ustanove: Ustvarjalci SKA naj se zavedajo, da ne delajo samo za pet tisoč tukajšnjih novih naseljencev, tudi ne samo za nekaj stotisoč zamejskih Slovencev, ampak za vse Slovenstvo v sedanjem in v bodočih rodovih.

11. aprila umetniški večer, razstava slik slovenske pokrajine, govor predsednika Rude Jurčeca – ki sem ga spoznal kot največjega Kurenta med vsemi – misterij Henryja Ghéona: Igralec in milost.

Oglasil se je Zorko Simčič in podal program Meddobja: Ena izmed prvih nalog, ki si jih je nadela Slovenska kulturna akcija, je bila ustanovitev revije, namenjene ljubiteljem umetnosti, vsem našim izobražencem, ki bi naj tako v esejih kakor v leposlovju posegali med dnevne probleme, našli jasnosti, opore in duhovnega razvedrila. Simčič, ki sem ga spoznal v teh dneh, je primer človeka, ki te iznenadi s svojo živahnostjo značaja in duha.

Spoznal sem še nekaj ustvarjalcev na kulturnih večerih ob četrtkih v župni dvorani v Ramosu: Lojzeta Novaka, ki je bral svojo črtico Jakob Sršen; Nikolaja Jeločnika, recitatorja, igralca in režiserja; Lojze Geržinič, ki ga poznam iz taborišča v Senigalliji, vodi zdaj glasbeni odsek; na nekoliko manj vidnem mestu stoji Ladislav Lenček, a je duša in motor nove kulturne ustanove. On je bil tisti, ki je 20. februarja sklical zdamske ustvarjalce na ulici Granaderos v Buenos Airesu in jim predložil osnutek pravil. Sam je prevzel mesto blagajnika.

Zagon, ki se je začel z ustanovitvijo Akcije, je v teh dneh dosegel vrh. V nedeljo 27. junija je bila v dvorani Dekleve razstava kipov in risb Ivana Meštroviča. Kljub slabemu vremenu se je zbralo lepo število udeležencev. Navzoči so bili Meštrovičevi sorodniki, hčerka Marica, njegova vnukinja, pesnik Viktor Vida in drugi člani tukajšnje hrvatske kolonije. Zgubil sem se med publiko, nekaj časa poslušal gospo Marico, ki je govorila o zbližanju Hrvatov in Slovencev v zdomstvu, nato pa se zamislil v navidez plehke, a v resnici globoke besede iz pisma, ki ga je poslal Meštrovič, kjer pravi: Slovenec i Hrvat – za uvijek brat i brat. Tudi je važna njegova misel iz umetniške prakse: Nikdo ne bo v umetnosti ničesar trajnega ustvaril, ako nima inspiracije in notranjega zagona. Toda uspeha tudi ne bo brez delovnega truda in zunanjih naporov.

Na enem od kulturnih večerov v Ramosu se mi je približal Ruda Jurčec in me naprosil, ali bolje, navdušil za prevajanje Eliotove komedije Družba pri koktajlu. Na vsak način mi bo to delo močno potisnilo v ozadje zavest zdomskosti. V Jurčecu vidim človeka z brazgotino na licu, tudi se mi zdi kot tisti Kitajec, ki je na svojem riževem nasadu vse življenje lovil metulje.

Iz Ameriške domovine prepišem stavek iz poročila o prvem zvezku Meddobja, ki ga je napisal Karel Mauš: Slovenska emigracija bo v svetu pomenila samo toliko, v kolikor bo mogla svetu prikazati svoje kulturno delo. Jaz bi skušal oblikovati stavek raje takole: Slovenska emigracija bo za slovenstvo pomenila toliko, kolikor bo mogla nuditi slovenski kulturi svoj poseben prispevek kulturne ustvarjalnosti.

V avgustu so se sestali filozofi, ki jih vodi univ. profesor dr. Ignacij Lenček. V njem vidim intelektualno discipliniranega tomista, ki je blizu takozvanemu katoliškemu eksistencializmu. Filozofsko trojko v zdomstvu sestavljata še dr. Vinko Brumen in dr. Milan Komar. Prvi obravnava etična načela o nekaterih življenjskih vprašanjih našega zdomstva ter išče bolj neko bitno eksistenčno, kot teoretično ontološko resnico, medtem ko je drugi ves v razčlenjevanju in aplikacijah novega tomizma. Na splošno je njihov razpravljanje angažirano in lahko rečem, da spekulativne filozofije pri nas ni in ne bo.

Eden najbolj vidnih in obiskanih večerov v tem prvem času Kulturne akcije je bil večer posvečen Tinetu Debeljaku. Literat in kulturni zgodovinar, a od doma se ga spomnim predvsem kot prevajalca. Ta nekoliko čokati gospod hlastavega govorjenja bo imel v zdomski kulturnosti verjetno največ milosti.

V nedeljo 21. novembra sem se odpravil od doma, vzel kolektiv, ki me pelje mimo Urquize po Alvarezu in

zavije na cesto Newbery. Bil je večer družabnega srečanja ustvarjalcev z občinstvom v gostilni pri Deklevi. Potreboval sem družbo, izgubljen sem v gozdu brez drevja. SKA nudi prav to: načrtno zbiranje v duhu slovenstva, zmagovalen pohod skozi tujino do tistega neizpraznjenega miru v okviru slovenskosti...

Zaprli sem svojo kroniko SKA. In ko mislim na vse to, mi postane jasno, da je bistvo kulturnega dela v tem, da služi bratom in sestrkam pri njihovem naporu v vsakdanjem življenju. Pri Akciji je ta služba pogojena na resno kvalitetno delo in sem spada tudi resna in kvalitetna kritika, saj je prava in najgloblja usmerjenost vsakega človeka v tem, da išče resnico. Tako tudi umetnost – kot je dejal Hegel – ni igračkane.

Tisti večer ob petindvajsetletnici SKA so vasovalci pod lipo govorili to in ono o aktualnih temah zdomstva: ohraniti se čim dalje pri življenju v slovenstvu. Govorili so o literarnem, umetniškem, gledališkem in premišljevalnem delu, obujali stare zgodbe, svetle in temne. Že pred leti so se namreč pojavili znaki staranja, nekateri izrazi in dejanja so imeli svoj zamelek v nekakji melanholiji, ki je onemogočala, da bi se nekateri ustvarjalci mogli vzpeti do pravih spoznavnih in ustvarjalnih razsežnosti. V kroniki imam vse to popisano. Vendar kljub temu Akcija še obstaja, lipa je živa in njene rasti ni mogoče ne videti.

Pozna ura je že bila, ko so slovenski zdomski kulturniki in njih prijatelji odšli iz tistega akcijskega sveta v ameriški svet. S seboj so vzeli knjige, popise in sporočila in takoj nato prestopili mejo ter se porazgubili v hrupnem svetu. Tudi je pričelo deževati.

FRANCE PAPEŽ

na primer: nov pomol – ali: ob vstopu ska v 26. leto ustvarjanja

1. Z novim pomolom tihomorskega ribiškega mesteca Manázuru je bilo takole: bel trak med skrajnima stebroma tik nad morjem so prerezali ob desetih dopoldne, med ploskanjem ribičev in njihovih družin, med pljuskanjem nekoliko nervoznega morja ob zadržane ladje, okrašene z zastavicami Japonske in drugih držav, in med rahlo pomladansko roso. Kakor da bi se nam bil odvalil eden izmed nasipnih kamnov od srca, smo se veselo podali v dvorano na griču nad pristaniščem. Stopal sem ob prijatelju B. M.-u, ki je bil prispeval veliko vsoto za gradnjo pomola, ki so o njem bili sanjali 25 let; gradili so tu in tam; utrjevali, popravljali po tajfunih, zavračevali ob navalih draginje, in se spet oprijemali dela, ko se je življenje v nekaj ur oddaljeni prestolnici umirilo. B. M. jim je torej pomagal dograditi, ker si je obetal novih delnic v trgovanju z makrelami. Bili so mu za to hvaležni, ker je s tem kot preizkušen trgovec dokazal vrednost denarnih investicij v bodočnost – investiral je bil tudi v njihov ponos in zmogljivost. Ni mu bilo težko doseči, da so tudi mene povabili. Pozneje mi je zaupal, da je bil mimogrede namignil, da bom neke daleč v široki tujini poročal o sijajnem uspehu po petindvajset letih dela, nakar so me baje hoteli „uradno“ povabiti ne kot njegovega prijatelja, ampak kot „važnega poročevalca“. V dvorani je bil B. M. slavnostni govornik; začel je tako, kot vsak govornik v podobnih japonskih okoliščinah: dvignil je plitko skodelico z vonjavim žganjem sáke in vsak izmed nas je enako dvignil svojo skodelico, nekako v višino ust (gospe, ki ne pijejo, so dvignile kozarce z oranžado in podobnimi tekočinami), zakašljal in se zazrl v steno nad glavami: „Mina sama!“ (Po naše bi rekli: Spoštovani vsi navzoči!) S ponovnim kašljem si je očistil grlo in nadaljeval: „Petindvajset let je za nami, dolgih in kratkih petindvajset let.“ Vsem se je nato zahvalil, izrazil veselje nad uspehom, izpovedal prepričanje, da gre odslej za novo dobo, ker je ribiška skupnost z novim

pomolom nekaj novega. Zavpili smo trikrat „Bánzaj!“ (po naše: Desettisoč življenj!) in izpili skodelico žganja, jaz pa sem v tem trenutku pil s ponosom in veseljem v čast petindvajsetletnice SKA.

2. Po teh 25 letih je SKA kakor nov pomol v Manázuru ob oceanu. Kopnino je iztegnila v morje, s starim pomolom je kakor dvojce rok naročja, da se vanj vračajo in zatekajo ladje, v njem počivajo in se okrepčene znova podajo na podvige. Morje je polno bogastva – za močne in pridne in podjetne. Včasih je morje en sam smehljaj – nevarnosti. Včasih je skoraj prozorno voljno – brez rib. In včasih je sestavni del slepega viharja. A zmeraj je podoba življenja, ki se daje ustvarjalcu, pa naj ustvarja z ladjo in mrežo, s svinčnikom in papirjem, z dletom in kamnom, z igro in deskami, z glasovi in klavirjem. Pri čemer ustvarjalec žrtvuje in tvega. To je neke vrste zakon s čudovito posebnostjo, da ga ustvarjalec – od ribiča do trgovca in komponista – dojema kot vabilo.

3. Kdor se razume na ribarjenje na odprtem morju, ve, da bivanje med elementi utruja in da ga pri tem tolaži zavest, da mu ob povratku nudi pomol vhod v zavetje; to, kar prinese novega z morja, ima ceno; tudi tisti večer, ko ga vihar praznega požene nazaj, ga občestvo pristanišča sprejme z ljubeznijo pogledov in stiskov rok, ker se v njem bori celo občestvo pristanišča. Tudi SKA teh 25 let je treba razumeti tako; njena organizacija je pomol, njeni ustvarjalci so ribiči našega oceana, pristanišče pa je slovensko brezdomsko in zdomsko občestvo, potisnjeno med griče svetovne zgodovine in vendar tik ob svetovnem morju, po katerem se gibljejo tudi ladje svobode.

4. Dokler so v pristanišču različne ribiške družbe, ki med seboj tekmujejo za odjemalčevo naklonjenost, se pristaniškemu občestvu in celo zaledju dobro godi; monopol namreč ni dober za pravo dinamiko medsebojnih

odnosov. SKA je le ena izmed organizacij, ki so vse poklicane, da na svoj edinstveni način doprinašajo k vedno večji kulturi našega občestva. Kultura namreč dviga ribiča nad ribo in druge morske živali, ki so sicer čudovite stvari, ne le z vidika uživanja. A ko se začno ribiške družbe v pristanišču boriti za monopol, ribe ne dišijo več po podjetnosti; sploh ne dišijo več, ker se je morje zožilo in postaralo. Še zmeraj velja tisto staro, preizkušeno načelo Divide et impera. Po naše: dokler nismo razdvojeni, nas ne morejo podvreči sebi. Hvala Bogu, večnemu viru edinosti, da je SKA spoštovala vse tiste organizacije, ki dajejo pestrost bogastva naši brezdomski celini, temu najbolj modernemu kontinentu ob morju. V teh 25 letih se je veselila vsakega uspeha drugih na tem kontinentu, kjer smo tako žilavi, da lahko celo tekmujeemo med seboj. Naš kontinent je katoliško širok. Le protikrščanskih naprav in nasadov ne moremo trpeti, ker so usmerjeni v zasužnjenje. Naša pljuča lahko dihaajo le v svobodi. Svoboda je tako velika kot kontinent.

5. Tako je kot z novim pomolom, ki so ga 25 let pripravljali: že segamo v bodočnost, večje razdalje se nam obljublajo, bogatejši lov, večja soudeležba pristaniškega občestva. Teh 25 let je samo po sebi ustvaritev, vredno vsakega ustvarjalca. Občestvo pristanišča to ve: ponosno je, da zmeraj sodeluje. Sodelovanje pristanišča je le statistično enotno; temu primerno je tudi blaginja tega občestva; čim več poedincev bo sodelovanje dejansko zajelo, tem bolj bo blaginja pristanišča med griči predstavljala resnično blaginjo resnične večine članov.

6. Že odhajamo v 26. leto ustvarjanja. V dvorani mesteca Manázuru je veselo razpoloženje najbolj zajelo častnega predsednika ribiške kooperative. Že nekaj let ga revmatizem ni pustil na morje, a s svojim vplivom v obliki besed in zgleda je vzpodbujal, da je čim več ljudi vlagalo v gradnjo novega pomola, katerega pomen je bil očrtan le na nevidnem zemljevidu uma in srca. (Zdaj se ga, dograjenega, da celo otipati.) Imel je okrog sebe velik krog poslušalcev; Japonci obožujejo zmagovalca, kjerkoli ga odkrijejo. Njegovih besed ni bilo težko ujeti, ker je zaradi svoje naglušnosti z vsakim in o vsem govoril glasno. Veste, čemu so se trenutno vsi skupaj smejali? Njegovi zgodbi, kako je vnuk skušal ujeti na trnek ribo v materini ponvi...

7. Japonske slovesnosti s pojedino sestoje iz dveh delov; prvi je strahotno resen, kakor da bi na mizi

ležala krsta in ne jed; drugi del pa je tako družaben, da razlike med predsedniki, blagajniki, in tkzv. navadnimi člani zalije sake, pivo, whisky, posamič ali pa vse skupaj. Vsak lahko ob svojem času zapusti gostijo, ne da bi se moral komu posebej prikloniti v znak odhoda. Moj prijatelj je bil zapleten v najnovejše novice c tuni; z očmi sva se poslovala in smehljaje sem izginil iz dvorane. Ni bilo daleč do novega pomola in dež je nehal, a nebo je ostalo svinčeno težko. Morda pa mu bo zahodnik lahko pregnal temne misli, ki se jih samo ne more otresti. Ozrl sem se v zaledje – če bo zahodnik še naprej prihajal v pristanišče, kmalu ne bo več nikogar pri pojedini v dvorani; zahodnik namreč skoraj magnetično vpliva na določene skupine velikih rib, da se približajo obalnemu morju. Valovi so skoraj nestrpno trkali ob zeleno in rdeče prepleskane ladje, ki so se v zadregi zaletavale v verige sider. A novi pomol je bil tako položen pred pristanišče, da se je sila valov razdala na dolžino nasipa in so se valovi morali ob vstopu v pristanišče najprej umiriti. Ko bi z vso silo udarili ob breg, bi se obenem razbili: tako pa ustvarjajo mogočen in nepretrgan podtalni tok vse tja do odprtega obzorja. S tem, da je ob svojih ladjah, novi pomol deluje noč in dan.

8. Nekdo bo moral razprostrti zemljevid stvaritev teh 25 let SKA – kako daleč smo si upali na morje, kakšno snov smo bili oblikovali, kakšnega orodja smo se bili posluževali. Učinkovito delovanje organizacije je tudi ustvarjanje. Izvedba kulturnih večerov je tudi ustvarjanje. Pri vsem tem gre za uvedbe novega, za spremembo obstoječega, za pohod naprej na neizmerno morje. Le rutina ni ustvarjanje, dasi je njen početek ustvarjalen in tudi kolikor lahko gre za svež odnos srca do navade. Če bi mi bil kdo nekoč med barakami v Gonarsu dejal, da bom danes stal, poln tihe hvaležnosti, na japonskem pomolu in prisluškoval pesmi valov in ladij, bi mu najbrž ne mogel prav verjeti. Božja Previdnost nam je naklonila ves svet v svobodi – kakšna priložnost! Zahodnik se je ojačil, na griču so se vrata dvorane s hrupom odprla, prvi ribiči prihajajo; tik za pomolom je skladišče s starimi ribiškimi oblekami. Kakšna priložnost! Vedite, da je v tem trenutku potegnil iz žepa svojo zvesto, oguljeno beležnico (za nekaj novih misli) Vaš vdani daljnevzhodni dopisnik

Vladimir Kos.

čestitke ob jubileju

Katanovi SKA ob 25 letnici njenega nede-
nega delovanja iskreno čestitam, zlasti
njegovim glavnim dejavnikom gg. Tinetu
Debeljaku, Beummu, N. Jeltčniku, Ladu
Lenčku, Francetu Rapaču i. dr., ki so o tem
obdobju opravili sijajsko delo in z njim
obogatili slovensko kulturo na sploh.
In jim ključem z novim pogumom in e-
lanom v bodočnost!

akad. kipar
FRANCE GORŠE

(faksimil
izvirnega pisma)

Buenos Aires 6. novembra 1979.

25 let kulturnega dela med Slovenci ne more kar tako iti mimo nas.

Zveza slov. mater in žena se v polni meri zaveda, kaj pomeni Kulturna akcija. Majhen narod smo in s kulturno ustanovo smo že in še hočemo pokazati v zamejstvu, kdo smo in kaj zmoremo. Zveza slov. mater in žena vam k jubileju iskreno čestita z željo, da bi naši nove ustvarjalce, pomnožili članstvo, ki bi velikodušno odprli srca in darežljive roke ter tako še bolj dvignili in razširili kulturo med Slovenci.

Vsem sodelujočim iskrena hvala za nesebično dosedanje kulturno delo v zamejstvu.

S spoštovanjem vdano pozdravljamo!

tajnica:
Renata Sušnik

predsednica:
Pavlina Dobovšek

TRŽAŠKI PRIJATELJI ČESTITAJO

Prijatelji Slovenske kulturne akcije v Društvu Slovenskih izobražencev, čigar motor in srce je bil naš pokojni redni član prof. Jože Peterlin, so počastili srebrni jubilej naše ustanove s posebnim večerom v ponedeljek 5. novembra 1979 v Peterlinovi dvorani na Donizetti 3 v Trstu. O delu in pomenu Kulturne akcije, o njegovih dosežkih in težavah, o ciljih in njeni prisotnosti v slovenskem kulturnem prostoru je predaval naš redni član prof. Vinko Beličič.

Naš poverjenik prof. Maks Šah je ob tej priložnosti razstavil številnim udeležencem spominskega večera mnoge tiske naše založbe. Tržaški prijatelji so si tako

Slovenska revija MLADIKA, ki izhaja v Trstu in vseh 22 let svojega življenja z veliko naklonjenostjo spremlja dejavnost Slovenske kulturne akcije z recenzijami naših publikacij, s kroniko o drugih naših dejavnostih, je ob srebrnem jubileju naše ustanove v 9. številki XXII. letnika (1979) pod stalnim zaglavjem Slovenski poldnevnik v treh stolpcih opozorila na naš praznik s temle zapisom:

Zadnja vojna je poslala po svetu veliko slovenskih ljudi, kakih sedem tisoč tudi v Argentino, kjer so našli nad 40.000 rojakov, največ Primorcev. Med povojnimi izseljenci je bilo tudi več izobražencev, ki so se zavedli, da morajo kaj storiti za sorojake v kulturnem in verskem pogledu, da ne bodo utonili v tujem jezikovnem morju. Ko so se vrasli v nove razmere in se gmotno utrdili, so začeli spet kulturno delovati. Skoraj v vseh mestnih okrajih velikega Buenos Airesa, kjer se je večina naselila, so si postavili slovenske domove, na Ramón Falcónu pa osrednjo Slovensko hišo, v kateri imajo sedež številne kulturne, verske, politične in druge organizacije.

Najtežje je bilo organizirati umetniško in znanstveno delo, ker ni bilo založb in revij. Premagali pa so vse ovire in v začetku leta 1954 – pred 25 leti – v Buenos Airesu ustanovili Slovensko kulturno akcijo, osrednjo organizacijo za vse Slovence zunaj domovine, ki naj skrbi za vse vrste umetniškega ustvarjanja, za znanstveno raziskovanje in likovno oblikovanje. Njen uradni nastop

Spoštovani!

V imenu odbora, uprave in članstva čestitam SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE za petindvajsetletnico zares kulturne akcije v prid našega naroda, za ohranitev in rast naše kulture. Ste lahko ponosni na veliko delo, ki ste ga opravili v teh letih.

Prilagam ček za 200 kanadskih dolarjev kot dar naše SLOVENSKE HRANILNICE IN POSOJILNICE J. E. KREKA za srebrni jubilej.

Prilagam tudi ček za 100 kanadskih dolarjev kot moj osebni jubilejni dar.

Prav lepo pozdravljam vse odbornike in sodelavce.

Vaš

Janez Senica, blagajnik in upravnik
Toronto, 8. nov. 1979.

od blizu lahko ogledali vsaj publicistiko Kulturne akcije, ki je ena glavnih vej dejavnosti naše ustanove. O večeru je poročal tudi „Novi list“.

V obližju te počastitve so se našega jubileja spomnili tudi na slovenskem radiu v Trstu, kjer so slovenski kulturni delavci razpravljali ob okrogli mizi o delu Kulturne akcije. Tako je lahko tudi slovenska Ljubljana po zaslugi naših tržaških prijateljev, ujela val o našem življenju.

Prijateljem in sodelavcem iz Trsta se iskreno zahvalimo za pozornost. Prosimo jih, da še naprej tako prizadevno spremljajo naše delo, ki je hkrati tudi del njihove lastne dejavnosti za rast svobodne slovenske kulture.

je bil 11. aprila 1954, ko so priredili umetniški večer z Geržiničevo kantato Balada o materi, s klavirskimi točkami, Ghéonovim misterijem Igralec in milost in s slavnostnim govorom predsednika Rude Jurčeca.

Novo društvo je začelo takoj izdajati Glas Slovenske kulturne akcije, ki od ustanovitve do danes poroča o delovanju SKA in o kulturnem dogajanju v svetu in v matični domovini. Že prvo leto je začela izhajati revija Meddobje, ki izhaja štirikrat na leto ter je leposlovno-znanstveno-umetniška. Revija je razgledana, široko odprta, občutljiva za sodobna vprašanja, gleda nazaj in išče smeri v prihodnost. Okrog sebe je zbrala širok krog nadarjenih ustvarjalcev, nad 20 pesnikov, nad 15 pisateljev, nekaj dramatikov in nad 30 znanstvenih delavcev, esejistov, kritikov in drugih. Nad polovica članov ne živi v Argentini, zato je v slovenski kulturni zgodovini prvi primer dela na razdalje.

SKA izdaja tudi knjige svojih članov in starejših ustvarjalcev. Do zdaj so izšle 103. knjige,

med katerimi sta tudi dve knjigi tržaškega rojaka Vinka Beličiča, dve pok. goriškega pesnika Vladimira Truhlarja in drugih.

SKA ima več ustvarjalnih odsekov, v Buenos Airesu pa redno prireja kulturne večere.

Pomen te organizacije za slovenske izseljence po svetu in tudi v zamejstvu je neprecenljiv. Čutiti pa je, da manjka mlajših ustvarjalcev in da so argentinske gospodarske razmere tako neurejene, da SKA s težavo uresničuje svoje programe.

V POJASNILO

Kronist v Mladiki je zapisal, da je SKA v 25. letih izdala 103 knjige; resnici na ljubo — 103 publikacije: mednje velja šteti tudi vse zvezke revije Meddobje — (Op. Glasu)

TUDI O JUBILEJU

Omenili so naš jubilej tudi: v Buenos Airesu *Svobodna Slovenija* s poročilom o zahvalni maši in prijateljski večerji 13. oktobra 1979; s krajšimi kronikami o isti proslavi tudi *Duhovno življenje*, na Koroškem pa *Naša luč*.

Srbsko zdomsko glasilo *Naša reč*, ki ga v Londonu izdaja Savez Oslobojdenje, je oktobra 1979, (leto XXXII), šte. 308, pod zaglavjem Beleške na str. 17 zapisala:

„Slovenska kulturna akcija u Buenos Ajresu, svojim 'Glasom', slavi 25. godišnjicu krajem prošle godine. 'Glas' je jedna vrsta pregleda kulturne, posebno književno-umetničke delatnosti. 'Glas' je sačuval svoj standard i nepolitičko-kulturni lik, tako da ne liči na pravo, uobičajeno, emigrantsko glasilo.“

V nadaljevanju *Naša reč* posebej opozori na intervju Mihajla Mihajlova s predstavnikom švicarskega lista "Die Zeit", ki smo ga v Glasu objavili.

ob 25-letnici so slovenski kulturni akciji poklonili svoj jubilejni dar

inž. janez ložar, brazilijska,	70 dol.	janko bradač, argentina	100.000 pesov
marjan loboda, argentina,	100.000 pesov	dr. jože dobovšek st., argent.,	100.000 pesov
coop. de crédito sloga, argent.,	100.000 pesov	dr. mirko gogala, argentina	200.000 pesov
duštvo slovenska vas, argent.,	100.000 pesov	n. n., slovenska vas, argentina	150.000 pesov
duh. franc sodja cm, argent.,	70 dol.	duh. andrej prebil cm, čile	100 dol.
arh. marjan eiletz, argent.,	100.000 pesov	slovenska hranilnica in posojilnica	
duh. ladislav lenček cm, argent.,	200 dol.	dr. j. e. kreka v torontu, kanada	200 dol.
bajda srl., argentina,	100.000 pesov	janez senica, kanada	100 dol.
herman zupan st., argentina,	100.000 pesov	duh. janez jeretina cm, kanada	80 dol.
herman zupan ml., argentina,	100.000 pesov	škof alozij ambrožič, kanada	400 dol.
duh. janez hafner, avstrija,	70 dol.	janez kavčič, kanada	100 dol.
est. met. eslovenos srl.,	200.000 pesov	franc osredkar, kanada	70 dol.
duh. n. n., Čile,	70 dol.	janez sever, združene države	70 dol.
lojze rezelj, argentina,	100.000 pesov	inž. jožef žele, združene države	70 dol.
editorial baraga, arg.,	300.000 pesov	duh. milan kopušar, združene države	100 dol.
n. n., argentina,	500.000 pesov	n. n., združene države	70 dol.
lovro jan, argentina,	100.000 pesov	duh. n. n., rim	100 dol.
bivegro-bidovec-grohar, arg.,	100.000 pesov	emil žagar, francija	70 dol.
lic. franci markež, argent.,	100.000 pesov	ak. kipar france gorše, koroška	70 dol.
duh. vinko zaletel, koroška,	70 dol.	prelat dr. kazimir humar, gorica	70 dol.
duh. tone dejak, francija,	243.90 dol.	mons. jože jamnik, trst	70 dol.
viktor artač, argentina,	100.000 pesov	duh. ciril turk, nemčija	70 dol.
baragovo misijonišče, argentina	100.000 pesov	duh. vinko žakelj, belgija	100 dol.
avgust horvat, argentina,	100.000 pesov	dr. jože prešeren, trst	70 dol.
		edvard širca, argent.,	70.000 pesov

NOVI REDNI USTVARJALNI ČLANI V LITERARNEM ODSEKU

Odbor Slovenske kulturne akcije je na redni seji 8. avgusta 1979 na predlog vodje literarnega odseka odobril sprejem novih rednih članov, ki so:

pesnica, pisateljica in prevajalka MILENA MERLAK DETELA;
pripovednik, esejist, kritik in publicist LEV DETELA,
pripovednik in esejist dr. VOJKO ARKO;
pripovednik, esejist, zgodovinar in publicist FRANC JEZA;
dramatik in prevajalec NIKOLAJ JELOČNIK

Nove člane v literarnem odseku dokaj zgovorno predstavljajo že njihovi pisмени odgovori, ki so jih odboru na povabilo poslali.

MILENA in LEV DETELA sta v pismu 16. oktobra 1979 sporočila:

„Iskreno se zahvaljujemo za ljubeznivo pismo s priloženim povabilom Slovenske kulturne akcije, da se ji pridruživa kot redna ustvarjalna člana. Hvaležno in z veseljem sprejemava to dragoceno povabilo, ki nama je po tolikih – zdaj že skoraj dvajsetletnih pisateljskih naporih – v zadoščenje, a tudi v spodbudo, še kvalitetnejše in resnično poglobljeno nadaljevati s pred leti začetim literarnim delom. Le-to se je v zadnjem času na široko razraslo in razvejalo, tudi zaradi najinih pobud v več jezikih, predvsem pa v slovenščini in nemščini.

Po najinem mnenju ima Slovenska kulturna akcija prav zaradi srebrnega jubileja važno in enkratno nalogo demokratične duhovne alternative, na katero ne smemo pozabiti. V stvareh duhovnosti in kritičnega duha bo vedno odločala kvaliteta. Nikoli kvantiteta, fizična prisila in blišč vladajočega. Nove stvari nastajajo pri koreninah, v polmraku zgodnjega jutra (kljub pozni uri, ki pa je relativna z ozirom na nihalo dejanskega bivanja), v tišini odmaknjenosti, ki bo šele spregovorila...“

O pisateljskem binomu Milena in Lev Detela bomo več pisali, ko bomo objavili poseben intervju z obema. Tokrat omenimo le, da sta oba že dolga leta zvesta sodelavca Meddobja in tudi Glasa SKA. Izdala sta lepo vrsto knjig in pesniških zbirk, oba sta se tudi uveljavila v nemškem in avstrijskem kulturnem prostoru s knjigami in revialnimi esejii v avstrijskih, nemških in švicarskih listih, kjer obravnavata sedanjí slovenski trenutek, posebej režimsko preganjanje in odpiranje demokratičnih kulturnih delavcev nekomunistov v matični Sloveniji. Sodelujeta pri radijskih oddajah v Trstu, Celovcu in v Kölnu, tudi na Dunaju, kjer živita. Njune spise in pesmi objavljajo slovenski zamejski listi in revije. Oba sta tudi člana mednarodnega PEN kluba. Pomemben podvig je publiciranje literarne revije LOG, ki jo v nemščini izdajata s Petrom Kerschotom, znanim nemškim prevajalcem iz slovenske književnosti, in Wolfgangom Mayer Königom, dunajskim književnikom. V reviji so predstavljeni vselej tudi novejši slovenski avtorji. V letošnji 3. in 4. številki so omenjene tudi publikacije Slovenske kulturne akcije. V Glasu smo na Milenino in Levovo delo opozarjali. Dodamo, da sta oba poslala za Glas svoj literarni obolus: oboje objavljamo v tej številki. Hkrati sta poslala tudi svoj literarni delež za bližnji dvojni zvezek Meddobja. Lev Detela obljublja tudi daljši esej o problemih in zahtevah, ki jih po njegovo čas nalaga Kulturni akciji.

DR. VOJKO ARKO, ki živi pod Andi v Bariločah v Argentini, je s pismom 24. septembra sprejel redno članstvo v literarnem odseku in zatrdil:

„Moja pisateljska delavnost je posvečena skoraj izključno planinstvu. A povsem gotovo je, da je planinstvo zasekalo globoke brazde v slovensko kulturo iz časov Henrika Tume, Jakoba Aljaža in Klementa Juga, pa preko Gregorina, Režka, Skalašev, Bučerja in Ingoliča do Avčina in Svetinove „Stene“. Alpinizem v dolgih letih svojega obstoja ni bil nikdar samo šport, temveč tudi kulturni pojav in prav tak smisel smo poskušali vlití andinizmu, ko smo se srečali z andin-

sko kordiljero. Domišljam si, da sem takemu vrednotenju gornišтва posvetil svoje najboljše moči in menim, da je odbor Kulturne akcije s svojim povabilom želel izreči priznanje ne le meni, temveč vsem, ki so s svojimi podvigi v slovenskem andinizmu sodelovali.“

Vojko Arko se je zgodaj pojavil kot prefinjen planinski pisec z odličnim esejističnim uvodom v knjigo „Daulaghi“, ki jo je Kulturna akcija po zapisih andinista Dinka Bertoneclja, udeleženca prve argentinske ekspedicije na takrat še neosvojeni himalajski vrh, izdala kot izredno knjigo že v prvih letih življenja. Ne manj vredne so njegove planinske kronike in zapisi, vsi literarno obarvani in psihološko domišljeni v prvem in žalilob edinem zvezku Slov. planinskega društva v Argentini „Goré“. Lepo béro njegovega pisanja najdemo v Koledarjih in Zbornikih Svobodne Slovenije. V zadnjih letih je izdal dve knjigi: „Ljubezen po pismih“, v Buenos Airesu, z opremo in risbami akad. slikarke Bare Remec (odlomek iz knjige smo ob izidu objavili v Glasu), pri Mohorjevi v Celovcu pa „Zgodbe iz Nahuel Huapija“: uvod v knjigo je prikupno napisal vogrški župnik in kulturni delavec Vinko Zaletel. Iz te knjige v predstavitev novega rednega člana objavljamo tokrat fantazijo „Naročilo Klementa Juga“. Tržaška Mladika je letos objavila njegov gorniški dnevnik iz Andov.

FRANC JEZA, zdovski pisatelj, esejist in publicist, ki živi v Trstu, se je našemu povabilu odzval s pismom 18. oktobra 1979, kjer med drugim sporoča:

„Najlepša hvala za povabilo glede včlanjenja v Slovensko kulturno akcijo in glede sodelovanja. Povabilo za včlanjenje rad sprejemem, sodeloval bom, kolikor mi bo največ mogoče, v upanju, da bo tudi to vsaj malo doprineslo, da ostane SKA živa in aktualna, povezana (in glasnica) z vsem svobodnim slovenstvom.“

Ob poročilu o letošnjih mohorjevkah v tem Glasu je dr. Brumen posebej orisal Jezovo knjigo „Nevidna meja“, ki je izšla v goriškem mohorskem daru. Pa ni to edina Jezova knjiga. Kot zgodovinar najstarejše slovenske zgodovine je že pred leti izdal daljše razpravljanje „Skandinavski izvor Slovencev“. 1977 je v založbi Baraga v Buenos Airesu izdal knjigo „O ključnih vprašanjih rane karantansko-slovenske zgodovine“. Je že dolga leta sodelavec v Meddobju, kot pripovednik, zgodovinar in esejist. Njegove zgodovinske raziskave o rani slovenski zgodovini in o pravnem izvoru Slovencev so sprožile veliko pozornost, pa tudi dokajšnje polemike. Kritično je v Meddobju 4/XVI obširno obdelal Boga Grafenauerja I. del Zgodovine Slovencev. V Trstu izdaja zbornik za družbena vprašanja: prvi zvezek z naslovom „Alternativa“ je izšel 1978, letos pa drugi z imenom „Iniciativa“. V obeh je zbral zapise in prispevke svobodnih slovenskih piscev, tudi iz matične Slovenije, ki motré sedanji slovenski trenutek z različnih zornih kotov in tudi predstavljajo možne rešitve za slovensko politično in družbeno problematiko. Jeza je kot časnikar tudi sodelavec slovenskih oddaj na tržaškem radiu, kjer že dolga leta poroča tudi o publikacijah in dejavnosti Slovenske kulturne akcije. Njegovi članki, razprave in pripovedna dela objavljajo tudi slovenski zamejski listi.

V tem Glasu predstavljamo njegov daljši zapis o letošnji Dragi.

mirko kunčič naš član, je učakal 80 pomladi

Za pesnika in mladinskega pisatelja Mirka Kunčiča, ki praznuje letos svojo osemdesetletnico – rodil se je 12. decembra 1899 – naj bo tale literarno spominski šopek. Že dolgo ga poznam, še iz Slovenije, pred vojno. Iz tistega časa, ko sem željno čakal vsak mesec novo številko Našega roda in v Prosvetni knjižnici dobival obrabljene letnike Angelčka, Vrta in Zvončka. Takrat smo bili še polni lepih sanj in otroškosti. Nade še niso bile pokopane. Doživljali smo pastirstvo, poznali vse skrivnosti gmajne za vasjo, v planinskem svetu videvali Zlatoroga...

Mirko Kunčič ustvarja iz tistega sveta ob Dravi, Savi in Soči; po otroško intimno, obenem pa kot zrel mož, ki je doživel marsikaj težkega in pretežkega, nam kaže slovenski svet gozdov in planin – nagelj in rožmarin se mu smehljata z oken na vasi, stoletna lipa skrivnostno pošumeva, na gričku sanja in moli cerkva, nebo in zemlja razkazujeta prelesti slovenske domovine.

Kdo ne pozna Mirka Kunčiča! Že iz let pred vojno nam je v spominu Ptíček z dvema kljunčkoma, Emil in detektiv, Tinček in Tonček, Zlata lestvica, Triglavske pravljice. V Buenos Airesu, pri SKA, je izdal knjigo Gorjančev Pavlek. Tradicija in poezija. A čas je prinesel težja doživetja, trda in usodna realnost je pre-

krila pravljični svet. Bili smo v vojni, po gozdovih, branili zemljo, zakoprneli smo v strašnem razdejanju sveta. Ko sem ležal za skalo, poraščeno z mahom, sem si v preblisku krvavordečega trenutka zaželel Zlatorogove krvi, ki zaceli vse rane. Kako bi bil takrat blažilen šopek iz slovenskega nageljna in rožmarina! Proti sedmeroglavemu zmaju.

In ko se je svet zapredel v pajčevine neumne povojne stvarnosti, se nam je svet tradicije in poezije odmaknil v še večje dalje. Desetletja smo delali od jutra do večera, da smo si ustvarili dom v pampi. Mirko Kunčič si je s svojo številno družino poiskal zaposlitev v notranjosti Argentine, kot poljski delavec, nato pa se je preselil „bliže“, v predmestje Buenos Airesa, v to največjo zdmsko Slovenijo v Južni Ameriki.

Pred leti je bilo, ko sem ga srečal neko januarsko nedeljo popoldne v Ramosu, sredi številne zdmske družbe. Približal sem se mu in ga pozdravil. A nisva dosti govorila, kajti zgodilo se mi je, da sem bil po moči spomina in vživljanja že po nekaj besedah prestavljen v njegov svet. Pisatelj je bil rojen v Lescah – vasi, ki se omenja obenem z Bledom že okoli leta 1000; v enajstem stoletju je bila tu lesena cerkva, iz katere se je razvila sedanja, ki je bila v prejšnjih časih znamenita božja pot. Bil sem v tistem svetu, šel sem po cesti proti Mojstrani, ob Savi Dolinki. Nato sem zavil z Bistrice na levo proti Kotu in po planinskih stezah, ki se vijejo po kamnitih strminah. Vejnati macesen s svojo temnosivo zelenino me je pozdravil kot ljubljene znanec. Spodobi se, da sem prišel že enkrat pod Triglav. Sedel sem za trenutek na kamen, obraščen z mahom, in se zagledal v senožeti, ki so se bočile pod mano. Nato sem se skušal vzpeti na prisočno polico, kjer so se med kamenjem belile planike. S težavo sem priplezal do skale. V tem se je naglo znočilo in znašel sem se v kraljestvu gorskih duhov – sam. Ni me bilo strah in dolgo v noč sem ostal na tistem kraju. Premišljal sem o vrednosti slovenstva, tradicije, poezije in – pravljice. In ko sem se vrnil – že pozno – v zdmsko življenje, sem bil poln duha, ki me je odpiral za občutenost tradicije. In iz tega duha zapišem Mirko Kunčiču spomin za njegov ploden življenjski jubilej.

france papež

para pensar

Actualmente la cultura parece ocupar un lugar muy importante en la vida social —existen hasta ministerios de cultura— y sin embargo tenemos el sentimiento de que la barbarie está a nuestras puertas y, a veces, dentro de nosotros mismos. Los hombres de la cultura saben cada vez más cosas pero de menos cosas, o sea que saben casi todo de casi nada. La cultura ha entrado en la era de las especializaciones: el desarrollo del cine, la aplastante presencia de la televisión, el mundo de la publicación, la propaganda, el lavado de cerebros, producen uniformidad de los espíritus.

En este mundo moderno tan difícil, en que el marxismo y ciencia juegan un gran papel, hay que intentar salvar la cultura atándose a recuerdos y tradiciones, con mentalidad conservadora.

Hay que desempolvar la cultura, no creer que ella es aburrida; la cultura es entretenida, alegre. Aburridos son los que se niegan a ella.

La cultura debe ir por delante de las masas y no debemos temerlas. Hay que salvar a la persona humana por encima de la masa. Es necesario que la cultura salve a las masas para salvar así los individuos.

Vale la pena morir por la cultura. La cultura se ha vuelto trágica, pero no desesperada. La cultura no puede someterse a los intereses o razones de estado. Sócrates muere porque defiende la verdad contra el estado.

La cultura no es acumular conocimientos ni saber cosas de memoria. Hoy, como siempre y antes que nada, es defender la libertad individual, la independencia del espíritu y la dignidad del hombre.

Jean D'Ormesson, de la Academia Francesa

(extractos de su conferencia sobre "La política y la cultura en el mundo actual", en Buenos Aires, el 28 de octubre de 1979)

kulturni večeri

Letošnji 4. kulturni večer je obravnaval vprašanje: **ALI CERKEV RAZVELJAVI KDAJ KAKŠEN ZAKON?**

V soboto 20. oktobra v okviru teološkega odseka je predaval o tej izredno aktualni temi p. **Lojze Kukovica DJ.**

Predavatelj je najprej ugotovil, da „krščanski“ zahod preživlja težko moralno krizo, ki se posebej javlja tudi na polju zakonske morale. To velja predvsem za visoko razvite dežele. Čeprav Argentina ne spada med nje, jo v vedno večji meri zajema ta moralna kriza. Zlasti velja to za velenje Buenos Aires, o katerem je predavatelj zatrdil, da je v njem nekako ena tretjina razprtih zakonov, ki so si ustvarili novo nezakonito zakonsko razmerje, medtem ko druga tretjina preživlja več ali manj težke zakonske krize, čeprav ni prišlo do končnega poloma, in le nekako ena tretjina živi v normalnem ali celo srečnem zakonu.

Najvidnejša oblika zakonske krize v svetu se kaže v državnih zakonodajah, ki ena za drugo sprejemajo razporoko. Ni dolgo tega, kar je to storila katoliška Italija in zd se, da je sedaj na vrsti celo Španija. Ob tem razpadanju zakonske morale se marsikomu znova spočenja vprašanje, če ne bo končno tudi Cerkev zavzela do tega vprašanja drugačno stališče, kot pa ga je do sedaj zastopala.

K temu je predavatelj najprej ugotovil, da Cerkev pozna razveljavo zakona. Pripomnil pa je, da je treba strogo ločiti — kar se pogosto ne godi — med pravo razveljavo zakona in med razglasitvijo neveljavnosti zakona. V prvem primeru Cerkev s svojo oblastjo razveljavi zakon, ki je bil veljavno sklenjen, v drugem primeru pa le razglasi, da je bil kakšen zakon neveljavno sklenjen in mu torej samo vzame videz veljavnosti, ki ga je do tedaj morda takšen zakon imel.

Glede prvega, razveljavljanja zakonov, je p. Kukovica predenil s ugotovitvijo, da Cerkev razveljavi in dejansko razveljavi mnogotere zakone in da to vrši pogostejše, kot pa si navadno ljudje predstavljajo. Edini zakon, ki ga Cerkev v nobenem primeru ne more razveljaviti, je veljavno sklenjeni in s prvim spolnim dejanjem „dovršeni“ zakramentalni zakon, torej zakon med dvema kristjanoma. Edini ta zakon je absolutno nerazveljiv in ga torej nobena človeška oblast, ne Cerkev, še manj pa seveda država, ne more razveljaviti. Edino za ta zakon velja brezizjemno Kristusova beseda: „Kar je Bog združil, naj človek

ne loči“. Vse druge zakone, tudi če so bili že s spolnimi dejanji dovršeni, more Cerkev razveljaviti iz zelo tehtnih razlogov in to svojo oblast tudi pogosto uporablja. Širokosti te svoje oblasti se je Cerkev šele polagoma zavedala. Tako je šele Pij XII., in za njim seveda njegovi nasledniki, kot prvi razvezal poganski zakon, od katerih se nobeden ni potem spreobrnil h krščanski veri in sicer v prid tretji, katoliški osebi, s katero se je eden od ločenih poganov želel poročiti.

Čisto nekaj drugega pa so primeri, ko Cerkev po natančnem sodnem postopku ugotovi in potem tudi sodno razglasi, da je kakšen zakon od vsega početka bil neveljaven zaradi kakšne bistvene napake v zakonski pogodbi. Čeprav je zakon nekaj več in mnogo višjega kot gola pogodba, ima pa vendar tudi značaj pogodbe. In kot vsaka druga pogodba, zahteva tudi zakonska pogodba za svojo veljavnost pogoje, in če se ti ne izpolnijo, je zakon neveljaven.

Neveljavnost zakonske pogodbe lahko izvira iz treh vzrokov: iz bistveno pomanjkljivega zakonskega privoljenja, iz pomanjkljivosti sposobnosti pri bodočih zakoncih in pa iz bistvene napake v obliki sklepanja zakona.

Predavatelj se je posebej posvetil prvemu vzroku neveljavnosti zakonov, ki je najpogostejši vzrok, zaradi katerega se zakonci zatečejo k cerkvenemu sodišču, da bi dosegli razglasitev neveljavnosti svojega zakona. Eden primerov neveljavnega zakonskega privoljenja je, kadar stopita zaročenca v zakon z izrecno izključitvijo nerazveljivosti svojega zakona. Ker je vsak zakon po božji uredbi notranje nerazveljiv, zato pozitivna izključitev te bistvene lastnosti naredi zakon za neveljaven. Enako je neveljaven zakon, pri katerem si zakonca ne dasta zakonskih pravic za ves čas zakonskega življenja, ampak jih kakorkoli časovno omejeta.

Končno je p. Kukovica opozoril na to, da je Cerkev po 2. Vatikanskem koncilu začela uvajati nekatere nove vzroke, zaradi katerih je zakon neveljaven. Cerkev bo seveda s pastoralnimi sredstvi, zlasti z obveznim in vedno temeljitejšim predzakonskim poukom skušala zmanjšati število neveljavnih zakonov, a popolnoma odpraviti jih ne bo mogla, kajti končna veljavnost zavisi od notranje privolitve, ki se odtegne vsakršni človeški zunanji kontroli.

Po predavanju se je razvila živahna debata, pri kateri se je osvetlila še marsikakšna točka zanimivega in za življenje tako važnega predmeta kot je zakon.

slovenska kulturna akcija

ob svoji 25 - letnici

poklanja knjižni dar - vsem darovalcem jubilejnega daru

VINKO BRUMEN, NAŠ in MOJ ČAS (eseji)

opremil arh. **MARJAN EILETZ**

VLADIMIR KOS, SPEV O NAŠI GORI (pesnitev)

ilustriral in opremil akad. kipar **FRANCE GORŠE**

knjigi

bo slovenska kulturna akcija v jubilejnem letu 1979–1980 poklonila vsem, ki ji bodo za srebrni jubilej darovali

70 ameriških dolarjev ali 100.000 argentinskih pesov

VSE DAROVE, ki jim pristavite, da so namenjeni za srebrni jubilej Slovenske kulturne akcije, objavljamo v Glasu z imenom darovalca. Po pošti nakazujte samo s čekom na ime: **Alojzij Rezelj, Ramón L. Falcón 4158, 1407 Buenos Aires, Argentina.**

frank bukvič

zgodbe o zdomcih in še kaj

knjiga je izšla kot 105. publikacija slovenske kulturne akcije; iz nje objavljamo črtico

pometač marich

Če me ne bi prestavili v barvarnico, se najbrž nikdar ne bi seznanil z njim. V barvarnici sem ga pa spoznal, preden sem ga sploh videl. Nanj so me opozorili delavci že tisto prvo minuto, ko sem prišel. Kakor da so komaj čakali, da pridem, da mi bodo potem mogli pripovedovati o njem, ali kakor da jaz tisti prvi delovni dan v barvarnici ne bi imel drugih skrbi, kot razmišljati o značaju nepomembnega pometača in smetarja, kakršen je bil tisti Marich, ki je nekoč pred prvo svetovno vojno iz strahu pred vojsko pobegnil iz monarhije v Ameriko.

Pripovedovali so vsevprek. Ta je povedal to, tisti je pripomnil ono, dokler niso govorili vsi naenkrat, da nisem vedel, koga naj poslušam. Med pripovedovanjem so krillili z rokami in se smejali na ves glas. Sprva jim nisem verjel, ne zato, ker bi mislil, da se hočejo z menoj – novincem – pošaliti ali me celo potegniti, temveč zato, ker si takšnega značaja, kakršen je (ali naj bi bil) značaj pometača in smetarja Maricha, enostavno nisem mogel predstavljati.

»Zdaj je v tretjem nadstropju. Dvajset minut čez osem se preseli v drugo nadstropje. K nam v pritličje bo prišel dvajset minut pred deseto uro,« je rekel Herbi, ko sem se zaman oziral po delavnici, da bi videl Maricha.

»Le poglej, koliko smeti je pod tisto mizo. Veščak je, ki pometa samo po sredini,« je menil prvi Polack.

»Metlin držaj je prekratek, da bi segel tudi pod mize!« je pripomnil drugi Polack, brat prvega Polacka. »Vse nas okrega, češ da premalo skrbimo za snago. Tudi tebe si bo privoščil.«

Pripovedovanje je prekinila piščalka, ki nas je poklicala na delo. Tistega dne je čas hitro minil. Nisem pogledal na uro, samo proti vhodu sem poškilil, pa sem takoj vedel, da je dvajset minut pred deseto, kajti pri vratih je stal Marich, z brado naslonjen na roke, ki so se strokovnjaško oklepale metlinega ročaja. Da je tista okorna postava, pokrita s plešo in zavita v umazan predpasnik, osebna lastnina pometača in smetarja Maricha, bi vedel tudi, če bi prišel Marich brez metle, kajti njegove oči so se preveč uradno, skoraj tiransko pasle po tleh in stikale za »odvišnimi« smetmi. Že bežen pogled me je prepričal, da je Marich rojen lenuh, ki je zares zmožen, da pometa to barvarnico celih osem ur, ko je dela komaj za slabo uro. Kazno je bilo, da Marich ne izvršuje poklica, temveč dan za dnem igra isto vlogo, ki spada na gledališki oder, ne pa v tovarno. Že način, kako je držal metlo, je bil vreden vsega priznanja. Zgoraj mu je ležala na levi dlani, kakor da bi jo držal za vrat, desnica pa mu je počivala nekje sredi ročaja. Drža je bila do skrajnosti izumetničena, a istočasno domače prirodna, bila je od srca pristna in preračunano goljufiva – tisti vrhunec igralske umetnosti, ki je celo na velikih odrih redkost, ko igralčeva dovršenost človeka tako očara, da mu vzame sapo, ga gane do solz.

Tam, kjer je bilo nasmeteno, so se Maricheve oči sršeče dvignile od tal, se zapile v nesrečneža, ki je tam delal, in sipale nanj ogenj in žveplo. Potem je njegov pogled obvisel na meni. *Ta je nov, tega bo šele treba navaditi na snago*, so me pokarale njegove oči. Nehote sem pogledal podse in na tleh pod mizo opazil dva zmečkana papirčka, ki sta stiskala medse

dolg cigaretni ogorek. Pričakoval sem, da bo Marich zdaj zdaj planil proti meni in me nahrulil. Pa ni: kar naprej je stal tam pri vhodu in se ni zganil; samo gledal me je, ne ježno, pa tudi prijazno ne; njegov pogled je kvečjemu izražal nekaj radovednosti. Čez čas se je zganil in v bližini vhoda zaposlene delavce pozdravil z glasnim »good morning«. Počakal je, da so mu odzdravili. Potem se je prestopil in se z druge strani naslonil na metlo. Tako je stal potem druge četrt ure z otrplim, skoraj mrtvim obrazom, podoben kipu starodavnega misleca. Živele so samo njegove oči, ki so se naslajale nad delavci, hitečimi z delom, plačanim po kosih.

Končno se je zravnal. Stegnil se je počasi in trdo, kot da je šele zravnal železen drog, ki ga ima v hrbtenici. Okorno se je oklenil metle, se za spoznanje sklonil naprej in jel pometat počasi, kot da bi bilo pred njim dela za teden dni, zaradi česar je treba štediti z močmi.

Najprej sem mislil, da je zato tako počasen, ker se mu še ni ogrela kri. Kmalu pa sem v svoje veliko začudenje opazil, da je bil Marich prav v začetku pometanja najbolj uren. Potem so postajali gibi vedno bolj redki, dokler enakomerno pojemajoče drsanje metle ni bilo počasnejše od minutnega kazalca pri uri. Navsezadnje sploh nisem videl, da bi se metla premaknila. Da Marich še pometa, sem sklepal po njegovi drži, ker se je sklanjal naprej, kakor je navada pri pometanju. Na koncu se je metla še enkrat pognala naprej, buhnila je kakor plamen, preden za vselej ugasne, in se ustavila. Prav razločno sem videl, da metle ni ustavil pometač, temveč se je ustavila sama, kajti pometač je bil videti tako utrujen, da niti sebe ni mogel ustaviti, kaj še, da bi ustavil metlo. Naslednji hip je Marich slonel na metlinem držaju in počival. Za hip se mi je zdelo, da se je metla v njegovih rokah spremenila v nekaj drugega, pa nisem prišel do nobenega zaključka.

Pogledal sem na uro. Marich se je v petih minutah primetlal komaj za dva yarda* od vrat. Videč njegovo utrujenost sem se odslej bolj zanimal za metlo kakor za pometača. Radovedno sem škilil po njej, kdaj se bo ozrla na uro in opomnila Maricha, da je treba pometati.

Ko sta se po večkratnem izdatnem počitku primetla do mene, se nalašč nisem ozrl na moža, ki se je dajal z metlo okrog mojega stola. Napravil sem se, kakor da ga ne vidim, ves radoveden, če me bo nahrulil zaradi papirčkov. Ko se je metla ustavila, je preko mojih ramen priplaval Marichev glas: »Ti si pa nov tukaj.«

»Nov sem,« sem odvrnil in se še vedno nisem ozrl. »Nimam rad, če kdo meče papirje na tla,« se je oglasilo po kratkem molku.

»Kakšne papirje?« sem se napravil nevednega in se okrenil.

»Tiste tam pod mizo,« je rekel.

»Tisti so že od včeraj tam,« se je vmešal v pogovor debeli Joe, ki je sedel na drugi strani mize.

»Od včeraj,« je rekel Marich s premišljeno zadržanim glasom. »Če praviš, da so bili že včeraj tam, hočeš reči, da jih jaz nisem izmetel!«

»Saj jih tudi danes niste,« se je zasmejal dolgi Joe.

Maricha je zadelo, kakor da bi ga polil s kropom. Nekaj hipov sploh ni prišel do besede, ko se je pa znašel, je zarohnel: »Ti pa tiho bodi, ker mi ne daješ kruha in sploh nisi moj boss*.«

»Ah, kaj bi se prepirala! Dolgi Joe je zares vesel, ker ni vaš boss, vi, Marich, ste pa lahko zadovoljni, ker je vaše delo v Ameriki najbolj preplačano. Razen tega imata obadva izglede, da postaneta direktorja podjetja. Zakaj bi se tako prepirala.« je rekel debeli Joe in skrivaj pomežiknil dolgemu Joeu.

Marich na Joeve besede ni ničesar rekel. Napravil se je, kakor da jih sploh ni slišal. Mrzlično se je jel pripravljati k pometanju, a to se je končalo že med samim pripravljanjem.

Takšni in podobni razgovori, ki so se spremenili v prepir, so bili vsakdanji. Fantje so komaj čakali, da si Maricha privoščijo, on pa tudi ne bi bil zdrav, če se vsak dan vsaj z enim izmed delavcev ne bi sprl.

Ob enajstih je tam pri oknu odložil metlo, si umil roke in jel južinati. Ko sem se zopet ozrl proti oknu, ga ni bilo več tam. Izginil je, kot da bi se v zemljo pogreznil, in če ne bi šel v umivalnico, ga sploh ne bi videl. Tam je sedel na eni izmed školjk, nepremično, kakor da bi bil vlit iz bron. Noben šum, noben ropot ga ne bi mogel zbuditi iz opoldanskega spanca.

Prikazal se je točno ob dveh s samokolnico, na kateri je ropotal prazen sod. Vanj bo spravil z žulji zbrane smeti.

Kmalu mi je zaupal svojo preteklost. Na vsem lepem je stopil k meni in mi brez vsakega uvoda rekel:

»V starem kraju nisem bil pometlač. Tam sem imel boljše delo.« Besedici »boljše delo« je tako poudaril, kot da bi bil v starem kraju vsaj minister.

»Kaj ste delali?« sem ga vprašal radovedno.

»Muzikant sem bil.«

»Muzikant?« Obrnil sem obraz od njega, da ne bi videl mojega smehljaja. »Kakšen instrument igrate?«

»Kontrabas.«

Z menoj se je kar dobro razumel. In najbrž se ne bi nikdar sprla, če mu ne bi obesil na metlo oglasnega lističa z napisom: FOR SALE*. S to nedolžno šalo sem ga tako razžalil, da me nekaj dni sploh ni pogledal. Toda tudi to je bilo kmalu pozabljeno in da bi se zopet izmirl, me je zaradi smeti, katere je našel pod mojo mizo, prav pošteno okregal.

Zdaj je v barvarnici dolgočasno, kajti smetar in pometlač Marich je dopolnil petinšestdeseto leto in se umaknil v pokoj. Tisto soboto po novem letu sem zašel v Hungarian Garden in od presenečenja osupnil. Med tremi godbeniki-cigani sem ga zagledal. Stal je poleg klavirja, levo roko je imel dvignjeno, kakor bi koga tiščal za vrat, in z desno je krepko tolkel po kontrabasu.

* Vatla ** Delodajalec *** Na prodaj

FRANK BÜKVIČ

roj. l. 1923 v Puconcih pri Murski Soboti je imel med drugo svetovno vojno burno življenje v vrtincu okupacije in reolucije, ko so ga gonili po madžarskih taboriščih, zaporih in ga obsodili na petletno ječo »po končani vojni«. a je ušel v partizane, kjer se je kot nekomunist boril za slovensko Porabje. Po vojni je študiral medicino v Ljubljani. Toda leta 1946 je prostovoljno zapustil domovino, kot taboriščnik napravil doktorat iz gospodarstvo-politične vede v Gradcu, emigriral v ZDA, kjer je v New Yorku napravil drugi doktorat iz germanistike. Zdaj je profesor nemške in ruske književnosti na univerzi v Fairfieldu (Conn.). Je torej znanstvenik (germanist in slavist) ter predvsem pisatelj.

Prvo knjigo — obširni roman *Brezdomci* (560 strani) je napisal kot taboriški študent v Gradcu in je prav tam izšel l. 1948. Ta kaotični romantično-naturalistični tekst, ki ga je napisal kot 23-letni mladenič, pomeni naravnost izbruh nove pisateljske osebnosti, ki pa je samo mestoma uspel z mojstrskimi poedinostmi, v celoti pa samo naznanil nov pisateljski talent. Šele po 25 letih je v SKA izdal naslednjo knjigo zgodb z izključno prekmurskimi motivi *Ljudje iz Olšnice* (1973, str. 315). Olšnica, t. j. staro ime za Mursko Soboto, je postala oznaka za človeka Slovenske Krajine, ki je našel v Bükviču novega oblikovavca, kiparskega klesarja izrazitih karakterjev, predvsem Židov, ki so z njim stopili v slovensko književnost. Pričujejo *Zgodbe o zdomcih in še kaj* so tretja Bükvičeva knjiga, zgodbe prekmurskega človeka tako na domači zemlji kakor tudi v zdomstvu in podobe iz okolja, ki ga v novem svetu obdaja. So tu ponatisnjene štiri starejše črtice, kakor »Begunec Farič«, ki je gotovo ena najboljših Bükvičevih stvaritev iz l. 1956, časa ogrske

vstaje, in je prevedena že v angleščino, bila razširjena po ameriškem in kanadskem radiju ter tudi tiskana. Med feljtoni pa se gotovo odlikuje po zamisli in izvedbi kratka, dickensovska nazorna »Kako je pokojni Campbell prišel strašiti svojo ženo...« Ti ponatiski predstavljajo komaj četrtino knjige, dočim tri četrtine predstavlja prvič tiskane tekste, torej novo knjigo. To so tri velike novele »22. junij 1941«, začetek nemške invazije v Sovjetijo, opis proščanja v Prekmurju in kot dan prvega političnega umora tam. »Hana in njen ujetnik« pa prikazuje jugoslovanskega častnika, ujetnika v Nemčiji, njegovo ljubezen, začetno nekako cinično, pa spremenjeno v »zaresno«, beg od nje med slovenske partizane in iz razočaranosti nad njimi spet v naročje ljubezni in zdomstva. V njej je nakazan problem slovenske reakcije na nacizem v obliki komunizma, partizanstva v zvezi s krščanskimi socialisti in domobranstva. Zadnja novela »Svaka« pa kaže gospodarsko rast in moralni propad prekmurske izpredvojne in povojne emigracije v ZDA, ki je svojska podoba v slogu ameriškega sodobnega naturalizma, kakor je dozdaj še ni podal noben slovenski pisatelj. Ta je dobila drugo nagrado na II. natečaju literarnega razpisa dr. Ignacija Lenčka.

Gotovo velja za to novo zbirko zgodb to, kar je univ. prof. dr. M. Jevnikar napisal o prejšnji: »Bükvič je velik pripovednik. Njegovi ljudje so izklesani, polni življenja, ne mislijo veliko, ampak delajo. Epsko pripovedovanje je preprosto, dramatično, barve so izrazite in ostre, predvsem pa so novi ljudje in njihovi problemi.«

Tine Debeljak

ta oris pisatelja in njegovega knjižnega dela je natisnjen na zavoju te knjige

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

105. PUBLIKACIJA

FRANK BÜKVIČ

ZGODBE O ZDOMCIH IN ŠE KAJ

OVITEK MARKO JERMAN

216 strani. Cena v platno vezani knjigi 10 dolarjev, broširani pa 7 dolarjev oziroma odgovarjajoče v drugih valutah.

ZA NAROČNIKE JE TA KNJIGA DRUGA SEDEMNAJSTEGA LETNIKA KNJIŽNIH IZDANJ

BOŽO KRAMOLC, DEKLICA
(risba iz leta 1945, na razstavi)

akad. slikar božo ted kramolc

je od 23. novembra do 7. decembra predstavil kanadski javnosti retrospektivno razstavo svoje umetnosti. Razstavljal je v Torontu, v galeriji Ingénú. Razstavljeni so bili pasteli in olja, kreda in ujedanke, gvaši in akvareli. 22 let slikarjevega truda, od 1947 do 1979, vsega 40 del. Bogata razstava, ki je doživela tudi bogat obisk. Razstavljeni dela je predstavil ličen katalog, kjer so umetnikovi življenjski in umetniški datumi, s poudarkom, da je po rodu Ljubljčan, da je diplomiral kot slikar 1949 na Ontario College of Art, da je retrospektiva že njegova 21. razstava v svobodnem svetu, da so njegova dela po zasebnih zbirkah v Kanadi, Avstriji, Zahodni Nemčiji, v ZDA, Avstraliji, Argentini, in v Jugoslaviji. Nekaj njegovih del je izvešenih tudi v Ontarijski umetniški galeriji, v Art Galery v Hamiltonu, Kingstonu, Londonu pa v Kanadski Narodni galeriji. Zavidljiv uspeh slovenskega umetnika. Našemu članu in sodelavcu, kot slikarju, pisatelju in pesniku, ki je Kulturni akciji zvest že od vsega početka, iskreno čestitamo k pomembnemu uspehu. Zanimivo naključje, da je slikar svojo retrospektivo pripravil prav v jubilejnem letu Kulturne akcije.

dirigent drago mario šijanec

je, četudi že v zasluženem pokoju, še zmeraj dejaven in taktirke še ni odložil. Julija je v provinci Entre Ríos dirigiral Beethovnov simfonije, na povabilo pokrajinske vlade. Za letošnji božič je v Buenos Airesu, v baziliki Sv. Frančiška ponovno dirigiral Händelov oratorij „Mesija“. O pomembnem glasbenem dogodku so pisali vsi buenosaireški časopisi, glasbeni kritiki niso štedili s priznanji; k uspehu so pomogli tudi odlični solisti, pa orkester iz Morona in zborovska skupina Lorenzo Perosi. Priznani muzikolog L. M. Hernández je Šijančevo izvajanje prikazal kot primer „briljantne živahnosti; naglavna oblika šijančeve taktirke pa je, da daje besedo Händelovim frazam in glasbenim stavkom, tako da sebe, orkester, soliste in zbor docela zbliža z baročnim mojstrom...“

Univerza v La Plati, prestolnici province Buenos Aires, je Šijanca imenovala za častnega profesorja — v priznanje

njegovemu dolgoletnemu pedagoškemu delu na tej visoki šoli: po Šijančevem prizadevanju so na tej univerzi pred dvajsetimi leti ustanovili katedro za muzikologijo, prvo v latinski Ameriki. Ustanovitev je pobudil Šijanec in bil prav do letos njen redni profesor. Iz Šijančeve šole — je tudi profesor instituta za dirigentstvo v opernem gledališču Teatro Colón v Buenos Aires — je izšla lepa vrsta mlajših argentinskih dirigentov, od katerih so premnogi prejeli že tudi mednarodna priznanja v Ameriki in v Evropi.

Našemu rednemu članu M. Dragu Šijancu k letošnjim dosežkom, posebej pa še k univerzitetnemu odlikovanju, iskreno čestitamo.

zgodovinar p. maver grebenc, o. cis.

že od početnih dni Kulturne akcije njen redni član, se nam je v zadnjih mescih spet oglasil; poslal je dve odlični razpravi: eno o Stiških opatih, drugo o Viridi v Stični. Prva bo natisnjena v bližnjem dvojnem zvezku Meddobja, druga pa v 4. zvezku tega letnika.

P. Grebenc, redovnik cistercijanec, živi visoko v avstrijskih Tirolah, v poznanem avstrijskem smučarskem kraju Stams pri Hubnu, obdan od samih tritisočakov, kjer skrbi za duše in za verouk v krajevni dvorazrednici. Je tudi arhivar samostanskega arhiva v Hubnu, ki je najobsežnejši zgodovinski arhiv na Tirolskem. Pred leti mu je dala univerza v Innsbrucku visoko priznanje za zgodovinarsko dejavnost z diplomom „excellenti in litteris“, pa še v častno knjigo so zapisali njegovo ime. Dokaz njegovih izrednih znanstvenih odlik je prav gotovo dejstvo, da je pred leti korigiral več avstrijskih znanstvenikov zgodovinarjev, kot univerzitetna profesorja Wierflekerja iz Gradca in Santifallerja z Dunaja, pa tudi slovenskega zgodovinarja prof. Milka Kosa, ki ga je za popravke in dodatke v njegovem zgodovinskem delu še posebej pohvalil. Pred časom je napisal knjigo „Gospodarska ustanovitve Stične“. Za „Virido v Stični“ so ga nagovarjali, naj bi jo izdal v Ljubljani, pa jo je rajši odstopil — Kulturni akciji. Za takšno odliko priznanega evropskega znanstvenika naši ustanovi smo iskreno hvaležni!

akad. kipar france gorše

je zamislil in izdelal opremo in risbe za Vladimirja Kosa pesnitev „Spev o naši gori“. Kulturna akcija jo bo poklonila v dar vsem, ki so ji že ali pa ji še bodo za njen jubilej poklonili poseben mecenski dar. Odlika Goršetove opreme so poleg imenitne predstavitve Kosove lirike tudi štiri izvirne risbe.

V bližnjem dvojnem zvezku Meddobja, ki je v tisku, bo del slikovne priloge posvečen najnovejšim mojstrovim plastičnim stvaritvam; drugi del pa novim slikarskim dosežkom akad. slikarke Marjance Savinškove.

Iz Sveč na Koroškem, kjer mojster živi, nam je sporočil, da je izdelal kip „Neznanega slovenskega kulturnika“, ki bo postavljen v vrsto kipov pomembnih slovenskih koroških kulturnih delavcev, kot jo je kipar zamislil in jo tudi že kleše. Goršetove plastike bodo srce Koroškega kulturnega vrta v Svečah. Tako po zamisli, kot po predstavitvi bo edinstven umetniški spomenik na Koroškem. Kipar nam je sporočil, da bodo njegove sohe dodelane do konca pomladi, ko bodo Kulturni vrt v Svečah slovesno odprli.

pisatelj in esejist franc jeza

tudi redni član Kulturne akcije je napisal knjigo fantastičnih zgodb „Nevidna meja“, ki je tudi izšla v letošnjih goriških mohorjevkah; o njej več v poročilu o tem knjižnem daru.

**akad. slikarka
marjanca savinškova**

je spet razstavljala v galeriji BIMC v Parizu, tokrat v skupinski razstavi "Janvier '80" še z 11 drugimi slikarji in grafiki. Slikarka nam je sporočila, da so razen nje vsi razstavljalci pripadniki abstraktne smeri v likovni umetnosti. O razstavi bomo poročali.

**pesnik in pisatelj
vinko beličič**

naš redni član je pri goriški Mohorjevi družbi izdal knjigo „Prelistavanje poldavnine“. O knjigi v zapisu o letošnjih mohorjevkah posebej poroča v tem Glasu dr. Vinko Brumen. V 9. številki Mladike 1979 so objavljeni Beličičevi prevodi petih pesmi slovitega italijanskega lirika Giovannija Pascolija (1855-1912) iz zbirke Myriciae - Tamariske. Odlične prevode bomo ponatisnili v prihodnjem Glasu.

Za srebrni jubilej Kulturne akcije je prof. Beličič predaval v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu o naši ustanovi, kot poročamo v kroniki o proslavah in čestitkah ob 25-letnici.

alozij rezelj

član našega gledališkega odseka, ki se je v zadnjih letih uveljavil v argentinskem svetu s predstavitvijo Pasijona v španščini, je z abiturienti srednješolskega tečaja v Slovenski hiši v Buenos Airesu letos zamislil in predstavil v odrski prireditvi in režiji nekatere Aškerčeve balade pod skupnim naslovom „Stara pravda“ (Znamenje na nebu, Pred cesarjem, Tlaka, Boj pri Brežicah, Kronanje v Zagrebu). Govorni zbor 38 slovenskih študentov – vsi že rojeni v Argentini – je nastopil govorno in igralsko izredno prepričljivo. Rezelj nadaljuje s tradicijo velikih mladinskih skupinskih nastopov izbranih biserov slovenske književnosti, ki sta jo pred 20 leti začela gledališčnika Branko Rozman in Nikolaj Jeločnik.

Predstavo so študentje z velikim uspehom ponovili za slovenske rojake ob Južnih jezerih, na taborjenju v Bariločah.

utrinki

vladimir kos

nekaj pesmi,

ki se vsaka res začne z zlogom ne-

OBMORSKA ENAČBA

Nekoč sem napisal enačbo: Pesem = biser.
Ni dvoma, sem rekel si; lesk je, rojen iz stiske.
A zdaj, ko drhtijo drevesa z brega k valovom,
morje pa se z vzdihom le bliža zmeraj na novo...
dá, zdaj bom zapisal, da pesem najde pokrajino.
In vanjo se človek poda. Tu malce obstane.
Dotlej da je v peščeni uri klic za povratek.
Le bori so čisto zakrivljeni od drhtenja,
morje je od seganj prozorno tja do zapestja.
v pristanu se pot v kolobar zavije, mehko svetleč.
Pokrajina Pesem človeka vodi čez pesek,
ki vanj so stopinje pogreznjene, in skoz veter,
ki spretno in vztrajno jih reže z britvico časa.
Sledovi ljubezni izkravajo zarana.
Ne boj se – ljubezen ne bo umrla. Saj ni od nas.

ŽE DOLGO TE NI VEČ K NAM.

Ne moreš se spomniti,
ljubko dek'le,
kako si – blesteča z očmi –
odprla srce
po prazničnem obhajilu?
Zaman te je ptiček z vej
klical v uho
na smeh na poteh nedelj –
se ni skoz nebo
sam Bog pogovarjal tiho?
Že dolgo te ni več k nam.
Ptiček žgoli:
otožno, le vrtnicam.
A luč žubori,
ker Jezus je obhajilo.

POD VZHAJAJOČIM MESCEM.

Nekdo, po poklicu lovec, prišel je iz Nove Gvineje.
Snehljaje dejal je: „Nimam strahu,
ko med seboj krokodili borijo se,
drug po drugem hlastajo, se žro po močvirjih.“
Tegá je zdaj pet pomladi. In res je, še bolj kakor prej.
Poslušaj popevko?
Mesec na bambusu kima in kima.
Nihče ga ne vrže v ječo za to.
Žabice zaregljajo.
Večer se z megló objame. In lučke se gledajo s pragom.
S kopalnih peči odhaja lagodno umirjeno dim.

„S kopalnih peči“: dosti, tudi revnih, japonskih hiš ima kopalnico s preprosto kadjo in večinoma še zmeraj na plin odnosno celo na drva. Brez kopeli se Japanec ne čuti spočitega po delu.

iz knjige „Planinske zgodbe z Nahuel Huapija“

Srce mi je bilo veselo, da bi zaukal. Prevzemala me je tista lena, sladka omotica, ki daje vsemu svetu posebno lep in svetel izraz. Ne le studenec, ki je glasno žuborel v hudourniški strugi pod menoj, tudi gore so mi pele, pela so jezera in gozdovi. Razposajene misli so mi blodile po strminah onstran grape, silile preko navpičnih plati in previsov, se motale med stolpi, stebri in žlebovi. Silna in mogočna je kipela stena naravnost iz jezerske gladine proti nebu.

Zleknil na pešeni jasi sem v prijetnem zamaknjenju užival lepoto, ki jo je stresel Bog v ta kotiček sveta. Vetrč in toplota jesenskega popoldneva sta me zazibala v lahno dremavico.

Začutil sem ga, ko je sédel poleg mene, in ga s priprtimi očmi gledal: blede, skoraj otroški obraz, visoko čelo in prodorne, sanjave oči, ki so nemirno begale v daljavo. Karabini in klini so zvonili po njegovih oguljenih irhastih hlačah, vrv se je vila čez tesen telovnik in brzela preko porhantaste srajce na desni rami.

Prav nič se nisem začudil. Zdelo se mi je, da sva stara znanca in prijatelja. Ko sem ga pozdravil, se mi niso zganile ustnice, samo misel je zatrepetala k njemu. Pokimal mi je in se zamaknil v azurno modrino jezerskih vod.

»Lepo je tukaj,« je dejal. »Ne kot pri nas – a vendar lepo. Narava kaže različen obraz in lepota se drugače očituje. Vendar pa imajo tisti, ki ljubijo prirodo in gore, nešteto možnosti, da zadosté svojemu hrepenjenju.«

Spet mu je odgovorila moja misel:

»Prav praviš, Klemen. Kogar je vleklo med špike in grintavce, kdor je prisluškoval planinskim nočem med Jalovcem in Triglavom, okrog Bohinja in nad Kamnikom, ta bo našel tudi v Andih dovolj utehe in tolažbe.«

Komaj viden nasmeh mu je preletel lice in je nadaljeval:

»Dobro veš, da sem lepoto občutil, a da o njej nisem dosti govoril. Ne lepote, borbe in nevarnosti sem iskal v skalovju in ledu.«

»Zdi se mi, da si včasih pretiraval.«

»Morda. Toda gornišstvo ni drugega kot razkrivanje prirodnih tajn. Prav tista težnja, ki je pripeljala mornarje v nove dežele, vodi druge, nepoznanega željne ljudi v nedotaknjene kote sveta, v naročje mogočnih gorskih verig. A to itak veš sam in nisem prišel, da bi razpravljaj s teboj o čisto teoretičnih vprašanjih.«

Spet se je zagledal v jezero. Molčal sem in čakal.

»Tole sem ti hotel še povedati,« je spregovoril po kratkem odmoru. »Med vami, ki vas je usoda pregnala s slovenske zemlje in zanesla sem dol v Srebrno deželo, je nekaj ljudi, ki so vzljubili višine. Morda so sledili mojim stopinjam po Julijskih in Savinjskih alpah ali pa so začeli obiskovati gorske velikane šele v avstrijski in italijanski emigraciji. Vsi ti imajo v novi domovini važno in pomembno nalogo.«

Dr. Jug je pokazal čez globel proti steni in še dodal:

»Glej, stena je vabeča in zapeljiva kot na Prisojniku ali v Razóru. Od Ognjene zemlje do bolivijske meje se vlečejo argentinske kordiljere. Karkoli si poželiš, vse najdeš v njih: sedem tisoč metrov visoke orjake, navpične granitne stolpe, strme in razsežne ledenike. Koliko gorá je še brez imena, koliko vrhov še ni dosegla človeška noga! Dovolj je tudi poznanih in premaganih vrhov, ki so vredni truda. Pomembno je predvsem, da vi, ki ste sklenili zavezo z goró, zanesete slovensko ime tudi v ta konec sveta, da se primerno uveljavite, kot je dolžnost vsakega izseljenca.«

»Prišli smo v Ameriko goli in bosí. Vsi imamo nešteto skrbi. Ali ni nespametno, če se pečamo z nepotrebno rečjo, ki se ji pravi šport?«

Komaj viden nasmešek mu je zaigral okrog ustnic, ko je nadaljeval:

»Govoriš po neki logiki, a tvoje lastno srce se tej logiki upira. Nepotrebno ni nekaj, za čimer teži vse tvoje bistvo. Tisti, ki čuje v sebi planinski klic, mu je dolžan slediti, prav kot mora pesnik pisati pesmi in slikar slikati. Kaj ne poznaš prilike o talentih? Slepca pa na noben način ne moreš razlagati barv in glasu

ne melodij. Človeka, ki je stal na vrhu Triglava in ne razume, zakaj hodimo v planine, pusti na miru, ker nima smisla, da se z njim prerekaš. Moja beseda velja tebi in vsem tistim, ki me razumejo.«

Postal sem malodušen in slab.

»Saj veš, da sem slab hodec in malovreden plezalec. Ali se spomniš, kako sem sfrčal Cirilu na široki peči, kako sem sopel vedno in povsod zadnji za prijatelji?«

»Ne trapi si glave zaradi tega! Daj iz sebe, kar moreš, in spošlji si svojo dolžnost! Mlajši in sposobnejši bodo dosegli to, čemur ti nisi kos. Odkrivaš lepoto, prigoraj, vabi!«

Še se nisem pomiril. Brskal sem po sebi in neusmiljeno stikal po dušah fantov, s katerimi sem naskakoval bariloške vršace. Prerešetal sem vse, kar je bilo vrednega, in pretehtal tisto, česar ne moremo biti veseli. Res smo presegli tvojo planinsko tehniko, Klemen, toda kdaj bomo podobni vsaj malo planincu, ki si ga naslikal v svoji idealni viziji!

Dr. Jug se je prizanesljivo nasmehnil.

»Ne smeš jemati preveč resno vaših napak. Domišljavi in iskalci rekordov smo bili vsi in marsikdo se te grde lastnosti ne iznebi vse življenje. A kdor hoče le rekordov, verjem mi, ne bo ostal v gorah, če mu sicer ni zanje. Mladostna domišljavost bo izginila, ko boste bolj in bolj čutili mogočnost narave in človeško slabost. Vsi veliki planinci in vsi resnično veliki ljudje so skromni.«

»Večkrat zdvomimo nad svojim navdušenjem. Ta si dopoveduje, da bi moral bolj skrbeti za zaslužek, onega mika dekle. Z ženskami pa tako veš, kako je. Saj pravijo, da si sam zaradi prevarane ljubezni iskal smrt v triglavski steni.«

Namrščil se je in zmajal z glavo.

»Kaj si tudi ti nasedel Bartolovim čenčam? Ne smrti, življenja sem iskal v stenah in nevarnosti! Spet sem hotel dobiti vero vase. Vsi ljudje imajo svoje urice slabosti. Nesmiselno je, da bi planinec moral živeti na robu družbe, vedno nekje v višinah. A kdor bo vse svoje sanje dosanjaj v dekleškem naročju, ta ni nikdar nosil v sebi tistega neugasljivega hrepenenja, ki človeka neizprosno žene v stene in na ledenike.«

Spomin mi je pokukal v kočjo na Robu, ki jo je pisateljeva fantazija postavila tam nekje Za Akom ali Pod Srcem v Martuljku. Dr. Jug je odgovarjal neizrečeni misli:

»Na Robu sta živela samo dva popolna planinca. Mihol in Peter. Bučar je bil tako zagrenjen nad resničnostjo, da je idealista pustil umreti. To ni prav. Peter bi moral živeti, kot bi moral živeti ta, ki ti zdaj v duhu govori.«

Zašla sva v sanjarjenja o krajih, ki so bili nama obema tako ljubi. Gozdovi v Krnici so lepše šumeli kot nepredirna šuma na pobočjih Capille, potoki v naših dolinah so bili jasnejši in čistejši kot hudourniki pod Tronadorjem. Zemlja je bila vedno črna in vlažna, ne razsušena in prašna kot tolikokrat v gorah okrog Nahuel Huapija. Tudi stolpiči v Rokavih so se mi zdeli prikupnejši kot Lópezove špiče. Spomini, ki ne bodo nikoli pozabljeni! In vendar me niso žgali in pekli kot bolno domotožje. Zveneli so kot izpeta pesem, ki se več ne povrne.

»Zdaj vas čakajo kordiljere,« je prekinil dr. Jug najino modrovanje. Zaprl sem oči. Kot očarljiv privid se mi je prikazal prostrani in silni venec Andov z ledenimi orjaki. Sončni žarki so osvetljevali bele vrhove in snežne nevihte so jih bičale. Nad prepadi so plaval kondorji, v viharju so bučali gozdovi cipres, coihuejev in leng. Črede huemulov so se potikale po bambusovih goščah ob obalah sinjih jezer.

Tam nekje ob vznožju gorá, ob Veliki Laguni, stoji naše mestece. Tu smo zdaj doma.

Kordiljere nas čakajo!

* * *

Ko sem odprl oči, sem bil spet sam. Skočil sem pokonci in zavriskal, da je odmevala Lópezova stena. Preko krušljivih travnatih podov in redkega grmovja sem se naglo spustil proti jezeru.

MARJANCA SAVINŠEK, TRIJE KRALJI
(akvarel za Glas SKA, 1979)

milena merlak

pesmi

za GLAS SKA

ZIMSKA PERSPEKTIVA

Zaledenelo oko:
v led udarjajo
električni skati
z razžarjenim repom,
z ugaslim gobcem.

Voda je pepelnatosiva:
dno nevidno,
obala last tujih vidcev,
plavam sem in tja, tja in sem,
nad črnimi morskimi ježki,
med vedno istimi zamahi lovim zrak,
ki ga imam vedno premalo:
iz vode pod ledom ne prideš.
Če razbijem zaščitni led na lastnem očesu,
se mi lahko izlije pravo oko.

MRTVI ŽIVIM OB SNIDENJU

Opoldne ali opolnoči –
vedno je ura Duhá,
vedno je ura duhov,
duhov, ki prihajajo k nam
in odhajajo spet domov.

Prvi dom je življenje:
svetla so odprta okna,
zagrnjena so temno trpijenje.
Zadnji dom je več kot smrt,
neskončno je okno
na nebeški vrt.

Opoldne ali opolnoči
bije večnost v uri Duhá;
v praznični belini,
v bleščeči črnini
skrivnostni so sli Nebá.

Nikjer se ne končá
procesija duhov,
ki prihajajo do mejá
življenja in spet
odhajajo v brezmejnost
novih domov.

(Vsi sveti 1978.)

SPREHOD

Ločje, srebrnkastost topolov, avgustovski slak,
skozi bele lijake rezko teče zrak,
dva enako plavolasa, enako visoka dečka
/ponovitev spočetja v istem rumenjaku/
držita h glavicam velike lapuhove liste,
kot dva slončka tečeta po planjavi,
trobita, pahutata s širokimi ušesi.
Sonce na obzorju, prelomljeno čez pol,
zahaja rdečeoranžno v daljavi,
krvavo kot konec prepovedane ljubezni
v neki antični, v moderni tragediji.

Magnet razžarjenega zraka na zahodu
me vleče k sebi, a zastoj, že prihaja noč,
nasilno slovo brez slovesa ostane meni, antipodu,
in na možganski opni projekcija tuje zemlje,
tujega neba, na katerem žari trideset sonc,
kjer mi ni nikoli več treba biti človek
s samo enim srcem.

NAVODILO ZA SADISTIČNO LUPLJENJE KROMPIRJA ALI KAKO LAHKO PRIZANESEŠ ČLOVEKU

Najprej mu vzameš notranji kletni mir,
potržeš mu kali, bele v podzemeljskem mraku,
nato se podaš na potovanje z nožem,
zlezeš mu pod tanko, hrapavo kožo,
enakomerno drsiš pod njo z rezilom,
s premišljeno spretnostjo od časa do časa
urežeš v živo meso, zdaj plitvo zdaj globoko...
Včasih ti žrtev že uhaja iz rok,
rezilo se obrača proti tvoji dlani
/lahko bi začel sam krvaveti/,
hlastno napraviš kratke kožne olupke,
onemoglo žrtev vrtiš navzgor in navzdol,
kosi kože padajo v vedro za odpadke...
Potem iztakneš omotični žrtvi oči,
slepo, do srčike razgaljeno,
po potrebi razrežeš na prebavljive kosce,
vržeš v slan krop.

Oba v miru pojedata
vsak svoj krožnik
krompirja.

"tema je črna. mleko je belo"

(Odlomki iz nove knjige o TEMI IN MLEKU.)

„Minister se je premaknil, kocka je švignila mimo rumene svetilke, neka roka se je besno iztegnila, zarjula: „Konec! Roka je treščila po rumenih figurah, zablaznela po temi. Minister se je zgrudil v naslanjaču. Rumene figure so zletele v temo, nad njimi se je poganjala slina generalovega besa.“ – (Lev Detela: *Atentat*, 1966, str. 80).

Te vse ogrožajoče temè iz političnih blodnjakov in nasilnega besa ne poznamo le iz literature, temveč iz dejanske resničnosti našega življenja. Nevidne roke premikajo tisto, kar postane vsem vidno: premikajo naša čustva, naše misli, naše želje, naše upe in naš obup. Nevidna roka v temi, katero nenadoma obsije kot neizprosni reflektor močna luč oblastniške svetilke, ni roka božjega usmiljenja, tudi ni roka človeške dobrote. Tista roka, čeprav zakrita sredi temè in samo na trenutke obsijana s prameni strupene elektrike, je dejanska politična roka nasilnih mehanizmov obračunavanja v temi.

„Tedad te pogoltné temá!“ „Svet in človek izgine v temi!“ „Noč ima svojo moč!“ „Sredi svetá je črna dolina: črna, s svinčeni megli, z zastavami črnih oblakov. Nobena zvezda ne posije skozi mrak, nobena lučka se ne utrne v temi. Sredi doline klokota črna voda s črnimi ribami: ribje oči so temnejše od noči.“ – (L. D.: *Izkušnje z nevihtami*, str. 26).

Tista nevidna in zahrbtna roka deluje v temi. Na trenutke se njen iz vsega dejansko konkretnega in dnevnega v svet velikih polnočnih utopij odmaknjeni lastnik pojavi pred množico, leta 1789 odrešeno vseh zlih privilegijev. Je zamaskiran. Svet mask in maskarad, ki jim naj vsi verjamejo, saj so z roko iz temè potrjena resničnost. Nevidna oblastnikova roka, na trenutke vsem na očeh, drži med prsti krvavo bodalo, vendar množica od navdušenja kriči: „Poglejte, kako krasno dišeča in cveteča vrtnica!“

Roka z bodalom med trepetajočimi morilskimi prstki je morda Robespierrova nevidno vidna roka, morda je Hitlerjeva ali Stalinova roka vseprisotne maščevalnosti, ki sta ji toleranca ali pa ljubezen popolnoma tuji.

Zavesa se premikajo v temi, v popolni temi zlorabe človeškega potrpljenja in zaupanja. Izza zaves boljši glava lastnika nevidne roke in tajnega kabineta voščeni lutk, ki so baje ljudje kot ti in jaz. Tajnik kabineta voščeni lutk in lastnik nevidne roke, ki je zagotovo vidna, boljši v temo vidnega sojenja: Buharin, zaslužni voditelj Velike revolucije, utemeljevalec „najdemokratičnejše ustave svetá“, ječi v temi pod taktirko dirigenta in sodnika za zavesami, velikega Stalina. „Moja krivda, moja velika krivda!“ Robespierrovska vdano polaga nekdanji zaslužni zidar tajnega kabineta voščeni lutk svojo glavo na pladenj domovine. „Grešil sem, zares sem močno grešil!“ Gotovo je tudi znano, da Adolf Hitler o mučenju in ubijanju Judov v

za temno onostranstvo namenjenih klavnicah Tretjega Rajha sploh ni vedel! Kdor lahko dokaže nasprotno, prejme od pisca teh vrstic 1000 nekdanjih rajhsmark v dar in zahvalo! Zelo žalosten je torej Stalin, da mora Buharin umreti. Stalin je vedno žalosten, zamišljen, resen. Saj veste, kako je v temi s temi stvarmi, ki se kuhajo za svetli dan bodoče zgodovine. Odgovornost tajnega kabineta je naravnost strašna!

„Tam je temno podnevi in ponoči. Noč pada v mrak dneva, dan se vali kot temna voda v najtemnejšo noč. Sredi svetá se premikajo sence črnih ljudi: njihove hiše so črne, njihova strast je črna, njihova kri je temnejša od črne vode... Tam prši črn dež. Tam piha črn veter. Sredi svetá je spanje črno, govorica temnejša od premoga...“ – (L. D.: *Izkušnje z nevihtami*, str. 26).

Zamenjajte človeški pogovor in ljubeznivi stik dveh prijateljskih rok z rezkim brizgom ukazovalne piščali, s sodnim rafalom iz strojnice, s paradnim vojaškim korakom, z bajonetom in železnim ukazom, ki ne pozna ugovora!

Zamenjajte tolerančno odpravo uničevanja človeških življenj in mučenj cesarskih Marije Terezije in Jožefa II. s to našo vseprisotno nevidno vidno roko iz kabineta voščeni lutk! Zdaj smo na vrhu družbeno in filozofsko utemeljene maskarade. Nevidna roka deluje kot vzvod, kot mašinerija iz ukazov in določb, ki jih je treba brezpogojno izpolniti. V temi joka lačni otrok, trepetata žalostna žena, ki so ji ubili moža. V temi umirajo od lakote in zaradi strelav v tilnik. V temi pokajo kosti. Tu v ospredju pa tega ne slišimo in ne vidimo. Poglejte, kako krasne vrtnice! Kako požrtvovalni voditelji! Vsa čast, taki sociologi in filozofi! Sijajni umetniki! In kako lepo plešemo sredi te očarljive nočne svetlobe in nežne barske glasbe!

Nevidna roka je kot vzmet, ki jo je sprožila Heglova filozofska roka. Zaradi te roke razumemo tu, sredi nočnega bara in očarljivih dražljajev dirigentove lepote in dobrote, oblastnikovo egoistično morilsko bodalo kot dragoceno vrtnico vsesplošnega prizadevanja za dobrobit celotne človeške skupnosti. Gospe in gospodje, egoističnih zarotniških klik na telesu ljudstva, ki se kljub letu 1789 ni nikoli resnično osvobodilo, zares ni. Tudi ni krvniškega bodala, rdečega od krvi. Vse to je le psihoza, nemarno natolcevanje, morda tudi slaba in neprimerna literatura. V ogenj z njo! Naj knjige čim bolj gorijo, zakaj peli bomo lahko: „Kako se zvezde to noč prižigajo, kako kresnice duhá v nebo švigajo, to noč, da, to noč pojoch...“

„Tema pa je črna. Mleko pa je belo.“ – (L. D.: *Atentat*, str. 82).

Bo belo mleko, ta zdravilna in osvežilna pijača, premagalo temo nečloveških manipulacij s človekom? Bo to belo mleko življenja premagalo smrt zlorabe človeka po človeku? Bo to belo mleko vodilo na zelene travnike vzajemnosti, sloge, bratstva in ljubezni? Mleko je zdravje. Zdravje je moč.

NAROČNINA ZA GLAS SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE 1979 – 1980

skupno 96 strani za Argentino in ostali svet 10 ameriških dolarjev; v Argentini po dnevnem tečaju v argentinski valuti.

Cena za posamezen primerek revije Meddobje je 6 dolarjev. (Dvojni zvezek 12 dolarjev)

Naročnike naših publikacij v Buenos Airesu opozarjamo, da lahko plačujejo svoje obveznosti do založbe tudi v Slovenski kreditni zadrugi S.L.O.G.A. (Bartolomé Mitre 97, Ramos Mejía).

jože cukale pesmi iz bengalije

MIMOHOD

Tvoj mimohod mi upognil je
kolena,
ko glavo sklanjam,
ko vznesena me milost nosi
k Tebi pred šotore
na krilih Tvojih rok.

Ko se pretaka morje,
kadar drè v globine
čisti slap,
ko govoriš mi v notranje tišine,
spet vame gre pomlad
in radost tvojih sap, moj Bog.

Kaj ve metulj, če veter,
če ga mavric sila žene,
da v njene se zgubi pramene –
nevidnih strun ga pesem vabi
da kdo je, kam gre, vse pozabi
in ni za njim sledu.

Ko vrnem se, pri Tvojih se
spočijem nogah,
obdan z brokatom Tvojih sijev
naj ena hvalnica bo moja
,težak sem danes od medu'...

HIMNA DEŽEVNE DOBE

Oblaki,
zakaj stojite naslonjeni
na azurno ograjo
v svojih zamolklo belih kožuhih,
zakaj molčite?

Zapokajte z biči,
naj zdrčijo kočesa vozov
preko azurne drče!

Izkopljite
iz nevestine bale vse vrče,
potlej jih obrnite!
Vrzite jih v njene podboje,
da se zdrami zemlja nevesta
od težkega napoja.

Vrzite ji v deviško naročje
majoliko,
naj vstane z napetimi prsi,
da rože vzcveto, da zadišó
vzdolž njene zelene tunike.

Hej konji neba, poženite
v dir karavano,
udarite v poiko,
da zabobni preko oble vaš znak,
da se razmakne nebeška procesija
v marš korak.

Vse je v pripravi.
Bališ se vozi, skrinje zavite
v milijon pajčolanov,
so v modrem baržunu.

Ves direndaj ropoče, da v strahu
so zvezde zbežale v svoj kraj,
ker barve gorijo in pop melodija
nebesom pretresa tlak.

Slepeči blisk je prerezal nebo
in še vedno orje,
ko vozi se skozi prostorje
Bog Oče.

Goreči mu grm gori
in sveti do naših šotorov.

Potegni si pokrivala
čez sklonjene glave,
o Izrael,
tu sveta je zemlja.
Sezuj obuvala!

SRNI ZA ŽELEZNO ZAVESO 1979

Petnajst do dvajset metrov –
dva odskoka
in že zadeneš v žice,
da prebudiš zaspale ptice,
ti leporasla, čudno sloka
v kaškutskem vrtu temnooka
srna.

Prišel sem ne kot tujec, ki se ustavi
in gre naprej, ne da pogleda vanje
v tolmun oči, kjer skrite sanje
še spiyo nad previsi,
ki so odšli...

Prišel sem vprašat le, kaj te boli?

A ti poskočiš na cement, na skaio
in tam stojiš kot marmor izklesana,
kot da nevidna moč ti vodi
vseh tisoč mišic v drznih lokih.

Zapad je rdeč in sonce mre.
A z njim si svojo lepo glavo
i ti sklonila.

Kaj vemo mi, ki hodimo v svobodi,
kako se vse ospe?

Ušel je tvoj srnjak pred lovci
v góre, a nate padel je železni čas.

Zakaj spet strižeš z uhlji?
Poslušaj žvižg njegov, ko pada mrak?

še zmerom hodiš ob ograji
vsem navkljub.
A jaz sem videl solzo
davnih zaobljub
počasi, tiho seči ti v nozdri,
ki nekdanj jih je božal vonj
češarkov sladkih.
Zdaj čakajo zastanj...

Ko mislim nate, srna,
mislim na svoj dom.

Nanj pala noč je.
Tam ostala težka, črna.

Kako je svila tvojih dlak...
ah, kaj bi z leporečjem?

Kdaj se utrne vsa s krvjo oblita?

Kdaj v soške, savske, dravske vode
zagleda zvezda se svobode?

... Kratki odlomki iz novih literarnih del bi bili osvežujoča ilustracija informacij, pa tudi stalna šola slovenskega jezika.

iz pisma evropskega prijatelja Kulturni akciji - Glas SKA, leto XXVI, 2, 1979.

iz novih knjig

boris pahor

spopad s pomladjo

odlomek iz romana

Radko Suban, junak Pahorjevega romana, primorski rojak, se kot povrnjenec iz nacističnega taborišča smrti po koncu vojne zdravi v francoskem sanatoriju ob Marni. Ob ljubezni do Francozinje Arlette, ki ga spet vrača k življenju - „spopad s pomladjo“ - se v zdravilišču seznani z mladim francoskim izobražencem, bolnim Yvesom Duclosom. V odporu do nemškega romana, ki mu ga je Arlette dala v branje, oživi pred Radkom ena od mnogih tragičnih dogodov, ki jo podoživlja, ko jo pripoveduje Yvesu.

XXXV.

Kostanjevi listi se še niso pripravljali na zamenjavo svoje barve, a v njih je bila tista trudna zrelost, ki tako porumeni sad, da drobnji pecelj ne zdrži več njegove teže. Tista posebna toplota, ki ne peče in ne duši več, ker je tako pravilno razdeljena, da je ozračje kakor temperirani zrak v cvetličnjaku. In zdi se, da so se letni časi sporazumeli za enotno podnebje, ki bo mlačno kakor voda na poletnemrodu; in človeškim čustvom in mislim, tako je videti, se nazadnje vendar ponuja skupen imenovalec, v katerem se bodo vsa nasprotstva ublažila.

Zato je bil toliko bolj neprimeren tisti list, ki je nepričakovano zdrknil iz Wiechertove knjige. Pravzaprav ga ni imelo, da bi roman bral, a že ker ga je Arlette tako hvalila, se je odločil in nazadnje, si je mislil, bo sredi slovesno mirne in modre jeseni živo udarilo na dan vse zlagano razmerje do življenja, ki ga nemški pisec čisto gotovo ima.

A zaradi tistega lista je *Die Majorin* spet ostala ob strani.

Sprva je samogibno pobral preganjeni list s postelje in ga vtaknil spet v knjigo; a tisti hip se je že zagozdeno pismo razprlo in pokazalo široko in mastno pisavo. In bilo je, kot da ga je oplazila hudobna senca.

Draga mala,

zakaj niste prišli? Zakaj trpinčite srce, ki ne more biti niti trenutek brez Vas?

Jutri popoldne Vas bom spet čakal in pojutrišnjem tudi. A pridite zagotovo, ker neizrečeno hrepenim po Vas.

Vaš Antoine

Ni šla, si je rekel. A vendar je čutil, da ji prejem pisma očita. Z ničimer ga ni zakrivila, a vseeno ji topo, nerazsodno zameri. A kaj si more ona zato, ker je takšna, vsa nepremišljena kakor njen gib, ko vtakne pismo v prvo knjigo, ki jo potegne iz vrste, a že neslednji hip na to pozabi in mu jo dá v branje?

»Ste se naveličali?« je vprašal Yves.

»Ne dà se mi začeti.«

In mu je bilo hkrati neljubo, da se Yves vtika v njegovo razmišljanje, ter obenem všeč, da je lahko neodvisen od njenih otroških pasti.

»Pruski avtor,« je rekel. »Morda je malenkostno, a ne morem premagati v sebi odpora.«

»Zelo razumljiv upor.«

»Posebno, ker tam upor ni bil mogoč.«

»Močno zastraženo, kaj?«

»Bolj kot to je odločala zavest, da peči žrejo noč in dan človeške kosti, da njihov dim plava nad barakami in da to počenja človek s človekom. Osuplost, v kateri začne v izmozganem telesu razpadati sestav človeške notranjosti, še preden mu flegmone ognijo ude ali mu driska izsesa telo. Duša se začne razkrajati, duh, ali kakor že hočemo imenovati življenjski princip, ki daje neko središče našemu početju.«

Yves je odkimal z glavo. A kaj ga danes prijemlje, da sprašuje o tem, je pomislil.

»A nekaj sem bral o uporih v taboriščih,« je rekel.

»To je bilo v dneh pred polomom. Seve, s tem so si nekateri rešili življenje, a takrat je bilo vse že zaključeno. Enajst milijonov Evropejcev je že bilo postalo pepel.«

»Enajst milijonov.« In njegove besede so imele privzok nedolžnega začudenja.

»Enemu uporu pa sem bil priča. Pravzaprav ni bil upor v pomenu, kakor sva rekla prej; bilo je dejanje ene osebe. A zame ima značaj pravega upora. Morda zaradi kraja in okoliščin. Morda zaradi tega, ker je bil upornik bolničar, to se pravi človek, ki je imel tam isto razmerje do smrti kakor jaz.«

A zakaj mu je to pripovedoval? Ker se je Yves sam temu ponujal? Ker je bil tako neizkušen in mlad, da si je želel pretresljivih pravljic? A kakor je bila pravkar zaključena preteklost vse kaj drugega kot pravljica, morebiti le ni bilo napak, da sliši drobec tistega, kar prehaja zdaj že v legendarno. Zato je rekel:

»Zjutraj je sonce oblilo neverjetno dolgo vrsto vagonov, to je odprtih zabojev s stoječimi ostanki, ki so imeli samo nemško nebo za streho. Vso prejšnjo noč je trajalo zakopavanje sto šestdesetih trupel tik ob progi in on, bolničar Janoš, je vodil delo. Čisto novo delo, ker to je bilo po tolikem času prvič, da naše mumije niso šle v peč. Prva dva voza smo bili namreč določili za mrtvašnico. Tista dva vagona takoj ob lokomotivi. In že to zakopavanje je bilo nekakšno poroštvo, da se bliža ozračje življenja. Pa to, da ni bilo več ne barak ne žic, temveč samo ravna gmajna, nad katero je imelo medlo aprilsko sonce v sebi skoraj odtenek smehljaja. Vsaj tako se je človeku za hip zazdelo, ko pa je vlak tako nesmiselno stal v tistem zapuščenem kraju. In čeprav je bilo petindvajset ali trideset vagonov že teden dni brez hrane in sta se zato voza ob lokomotivi polnila še hitreje, je bilo vendar človeku v tolažbo, da vsenaokoli svobodno naravo obliva sončna svetloba. Janoš pa je kljub nočnemu delu skočil z voza čil in gibčen, takó da se je zdelo, da se je življenje s poslednjim sunkom izvilo poginu in postalo Janoš. Kakor da bi se strnile v njem vse iskrice, ki so še tlele v telesih umirajočih. In zaradi njega in sonca je človek vstal, tudi če bi rajši ostal pod kocem, v kotu zaprtega živinskega voza.

Pomagaj mi, je tedaj rekel Janoš.

Pred vozom je stal mali Poljaček in z dlanjo leve roke pestoval suho desnico, medtem ko mu jo je Janoš pregledoval. Tenek, petnajstleten fantek, z obrito glavo, ves bled in zelen, ker ni pet dni in šest noči nič jedel. In ko so prej streljali esesovci, je bilo prav zaradi tega, ker so suhci stekli k vozu, ki je sameval na sosednjem tiru in je bil poln krompirja. Mali je bil med njimi, in krogla mu je šla skozi laketa.

»Mrha, lej, kako si se zamazal,« se je Janoš jezil nanj, kot da bi bilo na svetu vse dobro, če bi bila njegova prestreljena roka čista. Zlil je razkuževalno tekočino v plitvo ambulantno skodelico in mi jo dal, naj jo držim.

„Lej, kakšna packa si,“ je godrnjal.

A mali se je rahlo tresel, siv in vijoličast, in, ko si je držal komolec, mu je suha bradica ostro štrlela proč. Bogve ali ima še kje mater, sem si mislil, a bolje, da te zdaj ne vidi, tvoja mamica. Janoš pa mi je bil všeč. Ves drugačen je bil kakor v taborišču; tam je bil namreč videti nadut. In medtem ko so prej njegovi škornji poudarjali ta slabi vtis, nam ga je zdaj njegovo nenavadno obušalo (nihče ni imel vojaških škornjev!) delalo še bolj klenega in neugnanega.

„Kakšna packa,“ je očetovsko mrmral malemu; in tudi ta prisrčnost je bila nova. A tedaj je prišel mimo Unterscharführer s suhljatim obrazom. In Janoš se je sunkoma ozrl.

„Sem pridite! Tole pogledjte!“ je zaklical. A suhljati obraz se je lokavo režal.

„Tako zgodaj pri delu, Janoš. Aber gut, gut, mein lieber.“

„Svinjarija,“ je rekel Janoš. „Schweinererei!“

„Pass mal auf, mein Kerl,“ je tedaj rekel Unterscharführer na pol strupeno, na pol skoraj v zadregi. Na tak napad namreč ni bil pripravljen, kajti razmerju, ki so ga imeli esesovci do bolničarjev, je bilo zmeraj primešeno nekaj spoštovanja, tudi nekaj čudne naklonjenosti. Kot da se niso mogli načuditi dejstvu, da se ukvarjajo z bolniki, kakršne je ustvarilo taborišče.

„Zaradi enega krompirja, ko niso pet dni nič jedli!“

„Fant, pazi se.“ In Unterscharführer je odhajal vzdolž vozov.

„Zakaj jih puščajo iz vozov, če potem streljajo nanje!“ A esesovec je zamahnil z roko in se sam pri sebi režal. V zraku je bilo čutiti bližnji konec in morebiti je bilo možu nagonsko celo všeč, da je sredi toliko teles, ki so s svojim umiranjem kleti njegovo zemljo, eden preklinjal na glas. Obenem pa je bilo njegovo režanje kakor spačeni obraz nekoga, ki že čuti pok pušk pred zidom in sebe ob zidu.

„Če ga ne boli, je fertik,“ je rekel Janoš o prestreljeni roki, ko je mali rekel, da ga ne boli. Razkuževal mu je rano nalahno kot malemu bratcu, sinčku daljne domovine. Mali pa ni trenil. V njem ni bilo več ne čutov ne misli. Če bi mu dali surov krompir, da bi ga grizel, bi njegove oči morebiti pogledale preluknjano roko, sem si mislil. Iz dveh kosov je bil, tisti laketi, kakor cepec, in Janoš ga je ovijal v progo belega papirja z ljubeznijo, s kakršno previja mati dojenčka.

Ne, ne bi bil pričakoval tega od njega, sem si mislil potem, ko sem vzdignil malega v voz in se je Janoš zadril na reveže, ki so ležali na podu in se upirali, češ da ima mali grižo: „Jaz vam bom dal grižo!“ Ne, ne bi si mislil, da je tak, poznal sem samo polovico človeka in sodil po tisti polovici, ki je bila odrezava in oblastna. Takó sem si pravil, ko sem se zavijal v koc. Noge me niso hotele držati. Zato pa je bil Janoš še bolj neverjeten. Od nekdaj si je prinesel papir s črno mažo in si začel loščiti škornje. Močen in duhovit mora biti človek, da se zna sredi pogina takó norčevati iz njega. Kakor klofuta smrti. Kakor skok čeznjo v življenje. Junaštvo, da, pravo junaštvo. „Kam, Janoš?“ so klicali za njim iz voza. „Greš na inšpekcijo?“ Nekaj je zamomljal, se nasmehnil in si popravil črtasti jopič v pasu. Nejasna, nedoločena drznost, a vendar se nam je zdelo, da s svojo trmoglavostjo rešuje za nas vse koščke sonca. To je pravega, toplega sonca, ne tistega mrzlega očesa, ki je viselo nad vlakom kakor oko utopljenca.

Da, pokril sem se čez glavo s kocem, da bi mi bilo topleje, in kmalu nisem več mislil na Janoša. Slišati je bilo Poljačka, ki je v nasprotnem kotu drgetal pod kratko odejo, in obenem pridušeno stokanje blizu odprtih vrat. Tam sta stala tudi dva esesovca in vztrajno prežvekovala gumijasti klobasici; enakomerno sta si jih rezala na majhne koščke. Prav gotovo je kje izpod koca strmeljo dvojce oči vanje. Eden izmed esesovcev je bil rekrut in obleka mu je rezko strčala od telesa. Drugi je imel naočnike in je bil v civilu prav gotovo poštar. Nič kaj prijetno pa jima ni bilo med nami, posebno ker je zaudarjalo po griži in temu in onemu so oddaljeno grgrale prsi; potem se je odkašljaval v plahto, in še ko ga bodo zavitega nesli v voz ob lokomotivi, sem si mislil, bo imel konec plahte uklenjen v skrčeno koščeno pest. Esesovca sta avtomatično nosila v usta koščke komisa in klobase in sta bila, kakor da sta zašla v prostor brez časa. Prav gotovo, saj čas je bil že zdavnaj umrl, zvodenel je bil v blato in gnoj. In tisti hip, ko sem mislil nanju in sem vedel, čeprav sem bil pod kocem, kakšna sta njuna obraza, sem obenem sledil šumu pod vozom. Suho telo se je

naslanjalo na kolo. Večinoma niso mogli več počeniti in so stali z upognjenim vratom pod vozom, medtem ko so jim hlače ušle po rogovilastih nogah. Slišal sem, kako so se roke oprijemale kolesa in kako se je obrta lobanja dotikala dna vagona; in ker sem mislil na hlače, ki so bile nabrane ob gležnjih in jih roke niso mogle doseči, nisem ujel tega, kar je nekdo pred vrati povedal esesovcema.

„Wer?“ je začudeno vprašal rekrut.

„Zagrabil ga je za rokav in mu strgal iz rok fanta, ki je šel po krompir.“

„Das geht nicht,“ je rekel tisti z naočniki. „Das geht nicht.“

In takrat sem pogledal izpod koca. Njegov poštarški obraz je bil očetovsko prepaden, klobasa v njegovi roki pa je bila vijuga ubito rožnatega mesa.

„Nemogoče,“ je zamrmral rekrut.

„In Janoš je kričal, da zaradi krompirjev ne bodo streljali.“

„Ne bi bil smel,“ je potožil rekrut. „Ne bi bil smel.“

„In še na tleh, ko je bil zadet, je kričal. Še na tleh.“

„Janoš?“ je vprašal Yves in izgovoril njegovo ime, kakor da je umrl prijatelj, ki mu je bil drag od detinstva.

»V taborišču smo gledali nanj malo po strani, ker je bil trd z bolniki; zdaj sem vedel, da je bilo to zaradi neugnane sile, ki je bila v njem. Ko je človek tako poln življenja, nepretargoma čuti ob sebi oklep bodoče žice. Mi pa smo mu očitali celo to, da se je poleti kdaj sončil za barako; zdelo se nam je kakor posmehovanje in skrunjenje umirajočih teles. In ko sem mislil na to, sem si pravil, da novica ne more biti resnična, ker bo vsak hip prišel in zaklical: „Kje je moj Poljaček?“ In tudi esesovec je tako čutil, ker je še nekajkrat vprašal: „Prav Janoš? Prav Janoš?“ In fant ob vratih je ponovil: „Potem mu je pognal krogljo v glavo, da bi ga končal.“ Jaz pa sem pogledal na Janošev koc, ki je bil prav zraven moje rame, ker je Janoš vse dni ležal tik ob meni. Sploh je bil zelo tovariški z mano. Morda zato, ker sem ves čas kašljaval. Ne vem. A ko smo z zbombardiranega vlaka prinesli staro železno peč v naš voz, je v obtolčeni konzervni škatli zavrel nekaj drobtin in neko travo in mi prinesel „juhe“.

„Nesejo ga,“ je rekel nekdo, in tedaj sta tudi esesovca spoštljivo pomolila glavi skozi odprtino. Vzdolž vagonov sta najprej prišla dva deportiranca, za njima je hodil stražar z brzostrelko. Onadva sta nosila v sivem vojaškem kocu truplo, a ni bilo videti ne glave ne škornjev. Bilo pa je kratko in prav gotovo je bil to Janoš. Tedaj sem se umaknil od vrat, spet legel in se čez glavo pokril s kocem. Tako oster je bil tisti aprilski zrak. Da, prav to sem čutil: da je zrak zelo oster. Seve, da sem pomislil, da sta vagona ob lokomotivi čisto prazna, ker so ponoči zakopali vsa trupla, in da bo Janoš ležal sam, a še bolj sem hotel misliti na to, da me zebe. In tudi Janoševa škatla za „juho“ je bila nedaleč ob mojem vzglavju, a rajši sem sledil šumotu pod vagonom, kjer je telo spet drsalo ob dno s koščeno glavo.«

»To je blazno, takšno doživetje.« In Yves je pogledal vprašujoče in obenem plašno. Pubertetna prešernost je izginila z njegovih lic.

»Če ima človek vsak dan koščeno ženo za sostanovalko, se ji nazadnje čisto privadi.«

»Saj ni mogoče.«

»Niti zavé se ne, kdaj mu je postala domača.«

Yves ga je opazoval; v njegovem pogledu sta bila hkrati občudovanje in dvom.

»Nič me ne glejte,“ je rekel Radko Suban in se nasmehnil.

»Sprašujem se, kako morete o tem govoriti tako preprosto.«

»Smrti se posreči, da ob nji postane vse zelo preprosto.«

»In kako se morete pri tem nasmehniti.«

»Vaši mladosti sem se nasmehnil.«

»Razumem. Veliko prednost imate pred nami, ker ste bili priča takim stvarim.«

»Narobe. Vi imate veliko prednost, ker lahko naredite, da vaš svet ne bo tako pogubljen, kakor je ta naš.«

Nasmehnil se je.

»No, zdaj lahko vzamem nemško knjigo v roko,« je rekel.

»Le šalite se,« je rekel Yves in zamenjal nogo, ki je jahala upognjeno koleno; in bilo je, kot da se je oddahnil od nevarnosti, ki ji je po naključju pravčasno ušel.

Ni prvič, da se Glas Kulturne akcije srečuje s peresom **Borisa Pahorja**, slovenskega tržaškega pisatelja, izobčenca iz kulturnega življenja v matični Sloveniji, hrabrega vojščaka za pravice slovenskih manjšin v Italiji in v Avstriji, neustrašenega brambovca za človekove pravice, odkritega zagovornika preganjanih slovenskih kulturnikov v „socialistični samoupravljalnosti“ onstran Frnetičev in Ljubelja. Trikrat smo ga predstavili kot pripovednika na najvišji ravni sodobne slovenske književnosti, ki ji po svoji sredozemski naklonjenosti in izredni svetovljanski kulturni razgledanosti dodaja blesk evropskosti. Posebej smo opozorili na njegovo ihto za resnico v polpretekli slovenski zgodovini s ponatisom slovitega intervjuja s pesnikom Edvardom Kocbekom, pa tudi na njegov bridko živi odgovor na vihar, ki ga je intervju dvignil v režimski Ljubljani prav za 30-letnico komunistične diktature.

Tokrat smo objavili pretresljiv odlomek iz najnovejšega Pahorjevega romana **Spopad s pomladjo**, ki je izšel 1978 v pisateljevi samozaložbi v Trstu. (Že samozaložništvo nam predstavlja Pahorja kot izreden primer kulturne drznosti: že v drugo, saj je predhodnika najnovejšega romana „Zatemnitev“ tudi sam založil.) Ta glosa ni kritično poročilo o romanu. Samo sporočilo slovenski javnosti v svobodni svet, da je sodobna slovenska knjiga po „Spopadu s pomladjo“ premožnejša in bogatejša za novo vrednoto. Pridružimo se trditvi kritika v Novem listu, ki je ob izidu romana zapisal: „Ne vemo, kakšno dokončno sodbo o Borisu Pahorju kot pisatelju si bo izoblikovala bodoča slovenska zgodovina, a nedvomno bo pozitivna; uvrstiti ga bo morala med najbolj žive in pristne pojave sodobne slovenske literature in kulturne zavesti.“

„Spopad s pomladjo“ je dejansko tretja obdelava romana „Onkraj pekla so ljudje“, ki je izšel pred leti. Medtem je Pahor napisal roman „Zatemnitev“, ki ga je prvotno namerjala natisniti Državna založba Slovenije, pa ga je zaradi afere ob intervjuju s Kocbekom avtor moral umakniti in ga je samostojno izdal v Trstu. „Spopad s pomladjo“ je, kot je zapisal v uvodni besedi avtor, prvotni naslov. Je dejansko nadaljevanje „Zatemnitev“ (odlomek te smo ponatisnili ob izidu v Glasu), četudi je izšel sedemnajst let pred to. Nekaj poglavij je avtor v „Spopadu“ docela spremenil, da jih je uglasil z „Zatemnitvijo“.

„Spopad s pomladjo“ slika z izredno plastiko, s poetičnim, pa hkrati epičnim jezikom prve mesce svobode Radka Subana, tržaškega rojaka, rešenca nacističnih taborišč smrti, ki se zdravi v francoskem sanatoriju, kjer doživi svoje novo rojstvo – v odrešujoči ljubezni, v „spopadu s pomladjo“.

Čeprav je prvinska snov in srčika vsega Pahorjevega pripovedništva človek, ne le slovenski, marveč človek sploh v vsej svoji eksistenčni usodnosti, menimo, da se mu v nobenem upodabljanju ni približal s tolikšno iskreno vero, kot prav v najnovejšem delu. Pahorju je konec koncev človek tudi najbolj črn zločinec, tudi pozverinjen, v režimski mehanizem sprevrženi gonjač z bikovko in mitraljezom. Tolikšno vero v človeka zmora Pahorjevo pero, da

brez pomišljanja zapiše v uvodu: „... kajti tudi upravljalci taborišč, katerih se je junak tega spisa rešil, so bili, čeprav skaženi, še zmeraj ljudje.“ Ob tej pretresljivi, pa tako preprosto povedani resnici, se je zdrzil **Vinko Ošlak**, ko glosira Pahorjev roman: „Zelo redko najdemo v literaturi tako oster čut za človeško globino. Ali ni navidez bogokletno, če Pahor tudi največjim beštijam prizna status človeka? Za površen razum prav gotovo. Toda, ali zločinca ne osvobajamo velikega dela odgovornosti prav s tem, da ga prekrščujemo v zver? Ali ni najstrožja sodba prav v tem, da nihče ne more dezertirati iz svoje človeške narave in – dolžnosti? Za krščansko pojmovanje ne more dezertirati – tudi največji zločinec – niti iz magnetnega polja Očetove ljubezni!...“ (Zaliv, 1978, 3-4, str. 289).

Z vero v človeka se družijo ljubezen do človeka. Ljubezen kot najvišji atribut božanskosti in božjega otroštva v človeku. Zato je, kot zadeto prizna pesnik in kritik **Janez Menart** (na ovoj knjige) „rešilna nit, po kateri se glavni junak osvobaja svoje preteklosti, obremenjene z grozotami nacističnih taborišč... ljubezen. So še druge poti, toda te ne vodijo v svet odrešene, prerone osebnosti. Samo ljubezen ima to moč in jo slednjči tudi dokaže“.

„Spopad s pomladjo“ je Subanov spopad z ljubeznijo, z odrešenjem v novo življenje: vse vojne grozote in človekova ponižanja se izgublja jo neke na zahajajočem obzorju v sivem dimu krematorijev. Nad svobodni svet se je sprostil sonce upanja v človeka – po ljubezni.

Čeprav se v Pahorjevo pripoved ven in ven vpletajo kot „racconti“ na ekranu grozljive podobe iz taborišč smrti, ki jim je bil avtor živa priča, je osnovni motiv, na katerega res virtuozno igra pisateljevo pero – ljubezen. Po pravici je kritik v Novem listu zapisal, „da je kljub vsemu to predvsem ljubezenski roman, eden najlepših in najbolj ‘evropskih’ slovenskih ljubezenskih romanov, najbolj iskrenih in sproščanih, pa tudi realističnih... Pahorjevi prijemi pri izpopolnjevanju romana so v pravilnem spoznanju, da je ljubezen važnejša od opisov in spominov smrti...“

Mlada Francozinja Arlette, ki je vžgala ljubezen v bolnem Subanu, s svojim čustvom vodi junaka romana znova v življenje, v zdravje, v sonce, četudi je bil duševno že neke v predsmrtnem pekl, docela izničen v pripravljenosti, da tudi njega použije krematorijski plamen. Plamen žive ljubezni je močnejši: iz živega mrtveca osvobodi junaka v živega človeka svobode in odrešenja.

Če pritrdimo kritiku, ki pravi, da je „Spopad s pomladjo“ med tistimi zares redkimi slovenskimi knjigami, ki bi jih lahko priporočili za prevod v svetovne jezike, nam ni žal: Pahorjev roman s svojo evropsko širino in slovensko iskrenostjo to zasluži.

n j

PS. Roman „Spopad s pomladjo“ zaseže 333 strani. V Evropi je na voljo v Trstu, pa drugod po slovenskih knjigarnah v zamejstvu. Bralci Glasa ga po dnevni ceni lahko naroče tudi pri našem uredniku v Buenos Airesu.

NOVA SLOVENSKA KNJIGA V ZDA

Daljši premor v objavljanju slovenskih knjig v ZDA je prekinila Založba Prometej z izdajo knjige **Toussainta Hočevarja SLOVENSKI DRUŽBENI RAZVOJ**. Gre za integriran izbor 15 avtorjevih razprav, ki jih – tako beremo v predgovoru – veže v smiselno celoto „obravnavata bistvih vidikov slovenskega razvoja, ki odpirajo nove možnosti odločanja.“ Le-te obstajajo v okviru samoupravnih delovnih organizacij, nacionalne in zvezne skupnosti kot tudi v širšem, svetovnem okviru.

Sicer pa sega dokaj pestra tematika ponekod v zgodovino oziroma polpreteklost, drugje pa zajema tekočo gospodarsko in družbeno problematiko. Prvi del knjige vsebuje poglavja, ki obravnavajo razvoj slovenske družbe iz ljudstva v narod in njeno pot k naciji. V obsežnejšem drugem delu se avtor ukvarja z izbranimi sodobnimi temami, tako z razvojem gospodarskih organizacij, problemom odtujevanja, osvobajanjem žensk, ekonomiko naravnih jezikov, regionalno razporeditvijo zaposlenih in načrtovano industrijsko cono na Krasu. V tretjem delu, ki je posvečen zamejstvu in zdomstvu, je še posebej zanimiva študija o demografski strukturi in relativni osveščenosti Slovencev v ZDA. Podatki v njej bodo dobrodošli prosvetnim delav-

cem pri načrtovanju dopolnilnega pouka slovenščine oziroma raznih kulturnih dejavnosti.

Za študijo o ameriških Slovencih je avtor uporabil podatke ameriških popisov prebivalstva, sicer pa se je naslonil predvsem na razne slovenske statistične in druge publikacije. Na koncu posameznih poglavij najdemo opombe z navedbo uporabljenih virov.

Večina objavljenih razprav ima zametek v referatih, ki jih je imel avtor, profesor ekonomije na univerzi v New Orleansu, na znanstvenih simpozijih v New Yorku, Montrealu, Atlanti, Trstu in drugje. Nekaj jih je bilo objavljenih že prej v časopisih kot so Ekonomska revija, Papers in Slovene Studies, Most in sobotna priloga Dela. Nekatere tekste je avtor prvotno napisal v angleščini oziroma francoščini, sedaj pa so prvič na voljo skupaj v slovenščini. Knjigo, ki obsega 191 strani, je lično opremila Mimi Diaz. Vezana v mehko stane 8 dolarjev, naročite pa jo lahko za domačo valuto v vsaki knjigarni, ki prodaja inozemske knjige, z navedbo referenčne številke ISBN 0-934158-00-2. Naslov Založbe Prometej je P.O.B. 8391, New Orleans, LA 70182, ZDA.

slovenski tremelek

janez pavel II. — s slovinci

Slovenska vernost je doživela svoj žlahtni praznik v dneh od 15. do 20. oktobra 1979 — v Rimu. Verski tednik Družina, ki letos praznuje že 25. leto življenja, je pripravil vseslovensko romanje v Rim, posebej k prvemu papežu Slovanu. K prazniku, ki je bil, kot so poudarjali, „doslej največja manifestacija slovenske vernosti zunaj domačih mej“, se je zbralo čez 5.000 Slovencev iz matične Slovenije, pa tudi posebna skupina koroških Slovencev, med katerimi je bil romar tudi naš redni član akad. kipar France Gorše. Pa tudi primorski Slovenci niso izostali, četudi je tržaške Slovence papež posebej sprejel že poleti v Castel Gandolfu in jih tudi po slovensko pozdravil. Nekaj romarjev je prišlo tudi iz ZDA.

Višek romanja je bil sprejem pri Janezu Pavlu II., v moderni avdienci dvorani Pavla VI. Papeža je v imenu vseh Slovencev pozdravil metropolit Pogačnik, slovenski škofje so mu podarili kopijo Brižinskih spomenikov, kot spomin na 1000-letnico tega prvega dokumenta slovenskega in slovanskega pismenstva, romarji so mu prinesli darove iz vseh krajev Slovenije, koroški Slovenci pa posebno plaketo, ki jo je za to priložnost izdelal kipar Gorše. Papež, prevzet nad iskreno ljubeznijo Slovencev do Petrovega sedeža, je s škofi, 180 slovenskimi duhovniki in romarji molil po latinsko očenaš, v odgovor so mu romarji zapeli slovenskega, potem ko so ga pozdravili s starodavno poljsko pesmijo... Toplina slovenske vernosti je bila prav gotovo več kot zgovorna, saj je papež presunjen priznal: „Tako kot na Poljskem...“

Krona sprejema je bil Janezov govor romarjem — v slovensčini. Prvič v zgodovini je Petrov naslednik govoril Slovincem po slovensko. Kot je zadeto zapisal slovenski zamejski list, govor „prevevata priznanje plemenitemu narodu, a tudi skrb, da se v sedanjih in bodočih časih ohranja in pogloblja verska izbira.“

Ob tej priložnosti je Janez Pavel II. kronal podobo Brezjanske Marije iz papeškega duhovniškega zavoda Slovenik.

Dogodek je bil tudi somaševanje slovenskih škofov in duhovnikov v Pavlovi baziliki z kardinalom Bertolijem. Tudi kardinal, med obema vojnoma nekaj let nuncij v Beogradu, je romarje nagovoril slovensko.

O romanju je vatikanski radio poročal v 35 jezikih, papežev in metropolitov govor v slovensčini je na prvi strani objavil tudi L'Osservatore Romano, o dogodku so poročale tudi vse najvažnejše evropske časopisne agencije. Naj dodamo, da se je Janez Pavel II. posebej ustavil tudi pri našem članu kiparju Goršetu, kot je imel prijazno besedo in očetovski nasmeh in stisk desnice za številne romarje, posebej še za otroke.

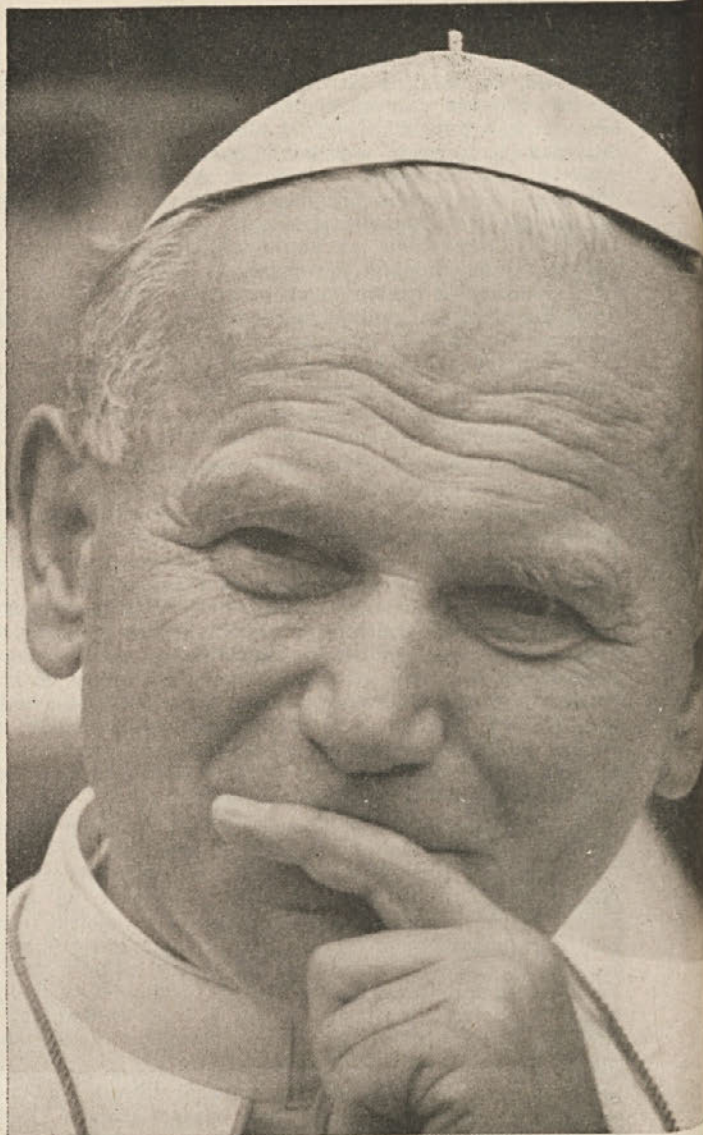
iz nagovora janeza pavla II. slovincem

Z iskrenim veseljem in hvaležnostjo sprejemam vas Slovence, ki ste te dni prišli v Rim na narbno romanje z vašimi škofi na čelu. Vas vse očetovsko pozdravljam kot predstavnike plemenitega naroda, ki je vreden vsega spoštovanja in ljubezni.

Dobro vem, da ste Slovenci med prvimi slovanskimi narodi sprejeli krščansko vero pred več kot dvanajstimi stoletji. Za ta neprecenljivi dar pokristjanjenja, ki je postalo vir tako izrednih sadov, se z vami vedno zahvaljujem Bogu. Želim obenem izraziti priznanje in pohvalo vašemu narodu za nepretrgano zvestobo apostolskemu sedežu v Rimu, ki je ostala neokrnjena tekom stoletij kljub vsem preizkušnjam, ki ste jih morali prestati. Bodrim vas, da z neomajnim zaupanjem vztrajate na isti poti živega in neustrašenega evangeljskega pričevanja. Posebno vam polagam na srce, da primerno skrbite za duhovniške poklice, tako da bo slovenska Cerkev imela dovolj gorečih duhovnikov.

Zdi se mi primerno poudariti temeljno vlogo družine, bodisi v krščanski vzgoji otrok, bodisi v velikodušni skrbi za rast duhovniških in redovniških poklicev.

Vam vsem najpristrčneje želim za Cerkev v Sloveniji in za ves slovenski narod vedno večjega napredka s pomočjo vsemogočnega Boga in našega Gospoda Jezusa Kristusa ter pod materinskim varstvom božje Matere Kraljice Slovencev, tako na človeški kot na krščanski ravni, v blagor tudi celotne družbe, v katero ste vključeni.

„Človekov Odrešenik Jezus Kristus je središče veseljstva in zgodovine. K njemu se obračata moja misel in moje srce...“

okrožnica „Človekov Odrešenik“

kot legitimacijo krščanstva, da ima to že tisočletno pravico v našem narodu, in da je njegov sestavni del, je prinesel ljubljanski nadškof papežu odtis Brižinskih spomenikov, najstarejših slovenskih in sploh vseh slovenskih zapisov, pričo slovenske vere in kulture in povezave med obema.

od leve v desno — škof Lenič, metropolit Pogačnik, papež, škof Jenko

francè rode nov človek za novo dobo

Ugledni francoski časnikar Andrej Fontaine je 6. oktobra 1979 v pariškem Le Mondu zapisal o papežu Janezu Pavlu II.: „Noben kralj, noben predsednik, noben generalni sekretar, noben popevkar, noben športnik, noben filmski igralec – nihče ne more tekmovati z njim v popularnosti.“

Pojav je izreden, saj je pred dobrim letom razmeroma malo ljudi vedelo, kdo je kardinal Wojtyła. V naši dobi, ko nekateri toliko govorijo o smrti Boga, o ateističnem pogledu na svet in na življenje, o znanosti, ki naj bi razkrinkala staro utvaro o Bogu – v naši dobi se zbirajo milijonske množice okrog človeka, ki jim prinaša bistveno duhovno sporočilo, ki jim govori o Bogu in o dostojanstvu človeka, ustvarjenega po božji podobi. Očitno so nekateri prehitro pokopali Boga. Očitno Bog umira hitreje v šolskih učbenikih kot v srcu množice.

Kje je vzrok pojavi, ki ga ni nihče predvideval? Tu vidim predvsem dva vzroka.

Najprej je tu osebnost svetega očeta. Priznati je treba, da je ta „slovanski papež“ izredno prikučen. Telesno močan, neutrudljiv (68 govorov v devetih dneh med zadnjim potovanjem na Irsko in v Združene države), s širokimi obzorji, z nenavadnim čutom za situacijo, tako da se vselej „znajde“, z veliko človeško toplino in nenazadnje s svojim čutom za humor, ki sprošča množice. Iz vse njegove pojave žari nekaj posebnega: gotovost in veselje odrešenega človeka. Politiki, dostikrat tako smešno slovesni v zavesti svoje pomembnosti, postajajo že kar ljubosumni.

Janez Pavel II. ljubi življenje. Gre mu naproti. Gre k množicam, poln vesele in močne vere. Kaže, da ne zdrži dolgo za vatikanskimi zidovi. Vleče ga ven, v širna prostora, kjer se zbirajo množice.

In še to: očitno mu papeška služba ni pretežka. Nikdar ne toži nad bremenom, ki mu ga je naložila božja previdnost. Nasprotno, veseli je, da je papež, in dobro se počuti v svoji vlogi.

Angleški časnik The Economist, ki mu ni mogoče očitati pretirane pozornosti do duhovnih problemov niti posebnega nagnjenja do „papizma“, je pred dnevi zapisal o njem: „Such Magnetism is Power“ – takšen magnetizem je moč. Ta magnetizem je pritegnil milijonske množice v Mehiki, na Poljskem, na Irskem in

v Združenih državah. V naslednjih mesecih jih bo privabil na Filipinih, v Braziliji in drugod.

Marsikomu bi se spričo takih uspehov zavrtelo v glavi. Janez Pavel II. ostaja preprost, očetovski, dobrohoten, nenarejen. Če ga prevzamejo čustva, se ne sramuje tega pokazati. Nedvomno je ostal tak zaradi globoke vere. Po veri ve, da je samo Kristusov namestnik, glasnik njegove ljubezni, služabnik božjih služabnikov. Ta vera se je kalila skozi štirideset let v ponosnem upor proti vsem tiranijam.

Drugi vzrok tega pojava pa je trenutek, ki ga živi človeštvo. Neka doba je za nami. Doba političnih mitov in ideologij. Tako kapitalistična kot sovjetska družba sta izčrpani, prazni, brez duhovnih vrednot. Človeku nimata kaj povedati. Tako je človeštvo brez cilja. Vse bolj mu je jasno, da ne obvlada svoje usode, da ni sposobno premostiti krize, ki se napoveduje, ki je že tu. Da je na milost in nemilost prepuščen naključnim napakam v računalniku ali muhavosti tega ali onega politika. Medtem pa so povsod po svetu na dnevnem redu zatiranja, mučenja, izkoriščanja, vsakovrstna kršenja človekovih pravic. Kako se ne bi človek v teh razmerah spraševal o smislu svojega življenja in delovanja na zemlji? „Družbe umirajo, ker nimajo nobenega cilja,“ pravi francoski marksist Garaudy. Politični govori zvenijo vse bolj prazno. Človeštvo čuti, da mu politiki nimajo več kaj povedati.

Tako je v mnogih pogledih Janez Pavel II. človek za naš čas, človek za naš trenutek. V svetu, polnem strahu, tesnobe in razočaranj, je utelešenje mirne gotovosti in upanja, neustrašen in dobrohoten. In trden. S trdno vero preizkušenih. Tako je za milijone in milijone ljudi postal vir upanja.

Človeštvo prinaša najprej sporočilo o ljubečem Bogu, ki nas je posinovil v Jezusu Kristusu. V svojem prvem nagovoru na ameriških tleh je dejal: „Vsakega izmed vas bi želel osebno srečati in mu povedati, da ga Bog ljubi, da mu je kot človeku podaril dostojanstvo brez primere. Hotel bi mu povedati, da je papež njegov prijatelj in služabnik.“ Tako v Mehiki kot na Poljskem, tako na Irskem kot v Združenih državah je govoril o Bogu, ki je svoboda in ljubezen, dobrot, lepota in veselje. Neminljiva svetloba, ki ožarja vse stvari in jim daje trdnost in sijaj. O Bogu, ki edini odpira človeštvo neskončna obzorja.

Nenehno govori tudi o svetovnih problemih, ki ta-rejo človeštvo. Ekumenski problem mu je zelo pri-srcu. S kakšnimi besedami je nagovoril protestante v Severni Irski! „Naj noben irski protestant ne misli, da je papež njegov sovražnik, da mu je nevaren ali da ga ogroža. Moja želja je, da bi vsak protestant videl v meni prijatelja in brata v Kristusu.“ Svetovne religije poziva, naj se združijo v delu za mir.

Predvsem hoče prebuditi v bogatih narodih zavest, da so dolžni pomagati revnim. Pred Organizacijo združe-nih narodov je obsodil „prepad med tistimi, ki so kri-vično bogati, in množico tistih, ki živijo v revščini.“ Obsodil je mednarodne mehanizme, „ki podrejujejo člo-veško življenje napačno pojmovanemu gospodarskemu napredku“. Tako hoče zbuditi slabo vest bogatašem in bogatim narodom. Jih prepričati, da so dolžni deliti svoje bogastvo z revnimi, namesto da bi se priprav-ljali na prihodnjo – in poslednjo – vojno. Prepričan je, da je mogoče in torej nujno spremeniti ta svet, da bo manj krivičen in manj nesmiseln.

Vse to pa izhaja iz osrednje misli, ki je nekakšno geslo njegovega pontifikata: obramba človeka in nje-govih pravic. Skoraj ni govora, kjer se ne bi vračal k tej misli. Naj navedem samo besede iz Droghede, nekaj kilometrov od meje s Severno Irsko: „Vsak človek ima neodtujljive pravice, ki jih je treba spošto-vati. Prav tako vsaka človeška skupnost. Vselej, ko

Janez Pavel II. se rokuje z našim rednim članom akad. kipar-jem Francetom Goršetom; na skrajni levi je msgr. M. Jezernik, rektor Slovenika

Plaketa Janeza Pavla II., ki jo je izdelal akad. kipar France Gorše; dar koroških Slovencev papežu.

človek krši te pravice, je mir ogrožen. Božje postave, ki jamči za človekove pravice in za njegovo dosto-janstvo, ne more odpraviti nobena skupina, noben člo-vek, nobena država. Iz nobenega razloga. Niti ne z izgovorom, da gre za javno varnost ali družbeni red.

Niti pod pretvezo državnih zakonov. Dokler se bodo dogajale krivice na katerem koli področju, ki priza-denejo človeka v njegovih političnih, družbenih, go-spodarskih, kulturnih in verskih pravicah, ne bo pra-vega miru na svetu.“

Po drugi strani se Janez Pavel II. odločno upira raznim tokovom znotraj katoliške Cerkve. Ne ozira se ne na levo ne na desno. To mu nekateri zamerijo. Tako je neka ameriška redovnica, ki je demonstrirala proti njegovim stališčem glede duhovništva žensk, izjavi-la: „Zelo mi je hudo, da demonstriram proti člo-veku, ki ga imam po drugi strani tako rada.“ Papež je pred ameriški škofi jasno povedal: ne bo klonil glede duhovništva žensk, odprave celibata, prepreče-vanja rojstev in splava, predzakonskih spolnih odno-sov, razveze zakona in homoseksualnosti. Nedvomno ima tu svoje načrte: čredo je treba znova zbrati okrog Petra, zaustaviti razvoj, ki je katoliško Cerkev na-redil tako podobno protestantskim skupnostim.

Očitno bo na svetovnem odru v prihodnjih letih treba računati z Janezom Pavlom II., tem nosilcem ognja, ki imenuje stvari s pravim imenom; ki pravi nasilju na-silje, mučenju mučenje, gulagu gulag; ki obsoja po-trošniško družbo in ideologije brez duše.

Z njim je krščanstvo znova postalo prepričljivo. Ravno zato, ker nima ječ in vojske, marveč samo besedo o človekovi svobodi in dostojanstvu.

Ob moči, ki se razodeva v njem, se nam zdijo vse ideologije zanikanja medle. Ob množicah, ki se zbi-rajo okrog njega, se nam zdijo napovedi o smrti Boga utopične in zastarele. Prihodnost pripada Bogu. Bog se vrača v človekovo zavest. V Janezu Pavlu II. si je izbral svoje „izvoljeno orodje“. V njem je krščanstvo našlo nov sijaj, novo svežino, novo možnost.

zapis je objavila Družina, Ljubljana 4. XI. 1979

KER SO SI UPALI POVEDATI . .

Oktober je izšla v Ljubljani v vrsti zvezkov slovenske ver-ske prenovne brošura „Človek in kristjan v današnji slo-venski družbi in Cerkvi“ (Opomba na platnicah: Brošura je bila natisnjena brez oprostitve prometnega davka. Naša pripomba: To zato, ker si je upala povedati nekaj več, kot bi bilo oblastem všeč. S tem je pod tem vidikom — pla-čanja ali oprostitve davka — uradno uvrščena med šund in pornografijo.)

Brošura je pomembna, saj je „nekakšna izpoved, kako danes gledamo na človeka v slovenski družbi in Cerkvi“ (iz uvoda). V njej je med drugim zapisano: „Svetovnona-zorska osnova naše družbe hoče biti ateistični marksiz-

em, ki ga kristjan ne more sprejeti in do njega ne more biti navdušen. Vero imajo nekateri v naši stvarnosti še vedno za družbeno kvarno in hočejo to stališče uvelja-viti v praksi. Zato kristjan, ki se dejavno udeležuje cerkvenega življenja, večkrat ne uživa popolnega zaupanja, češ da je družbeno nezanesljiv. Tudi vzgoja v šolah in vzgojnih ustanovah je pogosto pod ateističnim vplivom. Versko delovanje Cerkve pogosto ocenjujejo negativno in ji neupravičeno pripisujejo politične cilje ali ji očita-jo klerikalizem.“

Naša luč, 10, 1979, Celovec

od bohinja do drage

Moderator Saša Martelanc pozdravlja udeležence.

1. in 2. septembra so se odvijali na Tržaškem 14. študijski dnevi v Dragi. Dejansko jih prireja Društvo slovenskih izobražencev (katoliških) zdaj na Opčinah, ker se je izkazalo, da je vasica Draga predaleč in preveč od rok za tistega, kdor nima lastnega avta, vendar pa se je ime Draga tako udomačilo, da je postalo pojem in simbol za ta študijska posvetovanja, in so ga zato obdržali.

Že nekaj let je opaziti stopnjevanje kvalitete teh študijskih dnevi. Prej je začela kvaliteta padati po prvih, zares pogumnih letih. Opaziti je bilo nek oportunitizem, ki je bil posledica dobrih želja in namenov. Ali pa iluzij. To so bila leta, ko se je bogve zakaj razširilo verovanje v „spreobrnitev“ režima v Jugoslaviji, posebno pa v Sloveniji. Res se je v tistih letih režim tam začel kazati radodaren, kar zadeva potne liste beguncem iz leta 1945 in iz poznejšega časa, ki so se odrekli — ne morda svojemu prepričanju, ampak političnemu delovanju. Ni ga bogve kaj motilo, če so ostali zvesti „antikomunizmu“, tega so lahko mirno še naprej izpovedovali in polemizirali s komunisti. Pač pa je bil — in postajal še vedno bolj — občutljiv za politično delovanje beguncem. Kdor pa se je odpovedal političnemu delovanju, posebno še v prid neodvisne Slovenije, je lahko računal na dobrohotnost jugoslovanskih organov. To so bila leta, ko so prihajali predavati v Drago škof Grmič in razni profesorji ljubljanske univerze, ko se je optimistično razpravljalo tam o jugoslovanski ustavni reformi itd. in so šle v cvetje iluzije, da bo postala Draga stična točka, če ne most med tremi „Slovenijami“: matično, zamejsko in begunsko. Poudarek je bil na socialnih predavanjih: izseljenstvo, razmere v zamejstvu, zlasti na Koroškem, Beneška Slovenija, slovensko šolstvo v zamejstvu in itd.

Ko je omenjena iluzija izpuhtela z zaostrovanjem Titove osebne diktature in kulta osebnosti v Jugoslaviji ter obnovitve vsemočnosti UDBe, so zadobila tudi predavanja v Dragi spet bolj jasen značaj: iskanje alternative za slovenski narod kot celoto. Medtem ko so titovci, zlasti tržaški, nekaj let preplavljali Drago in so se znašli med predavatelji ljudje kot Bogo Samsa, eden najbolj „zgrajenih“ urednikov „Primorskega dnevnika“ in seveda jugoslovanskega režima, so postali programi Drage spet bolj široki in ne več usmerjeni samo na zamejske gospodarske in socialne probleme. Zaslugo za to je pripisati predvsem dejstvu, da se je znašlo na čelu organizacije Drage nekaj odličnih mladih kulturnih in časnikaških osebnosti kot npr. pisatelj Alojz Rebula, časnika Saša Martelanc, časnika Sergij Pahor in še nekateri drugi. Ti so razumeli, da je reševanje zamejskih problemov in tudi problemov „zdomske Slovenije“ odvisno predvsem od zdravja in svobode slovenstva v matični Sloveniji in so zato preokrenili predavanja v Dragi spet k splošni slovenski problematiki, ki zanima vse tri „Slovenije“ enako. Izločili so poplavo raz-

nih koreferatov, s katerimi so nastopali tudi manj pomembni ljudje in ki so skrčili čas za plodno in aktualno diskusijo, na minimum, ter vrnili besedo ljudem, ki imajo res kaj važnega povedati.

Ne bom omenjal dveh prejšnjih Drag, ki sta se že odvijali v tem duhu, ampak bom opozoril samo na letošnjo in jo skušal na kratko označiti. Še vedno je bila nekoliko preveč preobložena s cerkveno avtoriteto, kot bi lahko rekli (z napovedano udeležbo in pozdravnim nagovorom tržaškega škofa Bellomija itd.), vendar je nastopil letos med tremi predavatelji samo en duhovnik. Potem ko so v petek, 31. avgusta v „Peterlinovi dvorani“, na sedežu Društva slovenskih izobražencev v Via Donizetti, predstavili javnosti vse tri letošnje predavatelje v Dragi — to je ostalo tudi letos vse do zadnjega tajnost — je v soboto popoldne nastopil kot prvi predavatelj profesor in pesnik France Vodnik iz Ljubljane. Njegovo predavanje je bilo posvečeno 40-letnici 2. Bohinjskega tedna Zarjanov leta 1939, komaj dva tedna pred izbruhom druge svetovne vojne. Govoril je zelo lepo in je kot tedanji udeleženec in predavatelj na široko in dokumentarno orisal okolje in razmere, v katerih se je odvijalo tisto zborovanje mladih Zarjanov in drugih mladih izobražencev tiste smeri. Razočarani pa so bili tisti, ki so obetali, da bo prof. Vodnik napravil kak obračun in nakazal kako pot za naprej. Obstal je namreč tam, kjer se je končal 2. Bohinjski teden. Ni skušal razmotiti tedanje situacije in izvleči iz klopčiča tisti konec niti, ki bi nas lahko privedel v boljšo prihodnost za slovenski narod. In tudi ni znal biti dovolj kritičen in objektivni do raznih tedanjih slovenskih katoliških taborov. Blestel je kot predavatelj, očaral je z bogastvom svojih misli, s svojim besednim zakladom in s svojim živim spominom, obudil je v življenje zanimiv izrez moderne slovenske zgodovine, vendar ni utešil pričakovanih tistih, ki so si želeli tudi odkrito besedo o tem, kako gleda na današnje stanje in luči načel in spoznanj 2. Bohinjskega tedna. Seveda pa je bilo tako pričakovanje v bistvu ne-

Predstavitve letošnjih predavateljev na tiskovni konferenci:
od leve v desno: prof. France Vodnik, dr. Oskar Simčič,
predsednik DSI časnika Sergej Pahor.

realistično. Prof. France Vodnik je pokazal izreden pogum in svojo trdno katoliško in slovensko zavest že s tem, da si je sploh upal predavati v Dragi in o tako kočljivi temi, ki jo je matična Slovenija zamolčala. Mogoče bi bil lahko dostavil kratek komentar glede na poznejše dogajanje, več pa od njega ni bilo mogoče pričakovati, če smo objektivni. Vsekakor je po predavanju prišlo tudi zaradi marsičesa tistega, česar se ni dotaknil, do izredno žive in zanimive debate, ki je trajala dolgo. V njej so se križala, v resnično omikani obliki, tudi mnenja takih, ki so se med drugo svetovno vojno znašli na različnih straneh usodne fronte, ki je razdelila Slovenijo. Med drugimi so sprego-

vorili pisatelj Beličič, prof. Kraner in F. Jeza. Ob tej omikani diskusiji o tako žgočih temah so strmeli zlasti obiskovalci iz Slovenije (med njimi je bilo kakih deset udeležencev 2. Bohinjskega tedna). Priznali so, da si niso predstavljali, da je možna danes o teh zadevah tako odkrita, a hkrati tako omikana in plodna debata med nekdanjimi nasprotniki.

V nedeljo dopoldne je bila na vrtu Marijanišča maša za udeležence študijskih dni, katere pa ni imel škof Bellomi, kot je bilo napovedano, ker je bil kot delegat italijanskih škofov poslan na shod hrvaških katoličanov v Nin pri Zadru. Maševal je dr. Oskar Simčič iz Gorice, ki je imel nato drugo, miselno globoko in stilistično elegantno zasnovano predavanje na temo „Narodnost v teologiji in Cerkvi proti letu 2000“. Opozoril je na velikanski pomen narodnosti in da je to v vsakem pogledu vrednota, ki ne bo izgubila na svojem pomenu in vrednosti, obratno. Treba pa jo je pravilno umevati in uveljavljati in videti zares v njej tudi etične in moralne ter druge vrednote, ki jih vsebuje in h katerim vodi. Tudi tokrat je sledila živahna debata.

V nedeljo popoldne je predaval radijski časnikar Sergej Pahor, še mlad intelektualac, predsednik Društva Slovenskih izobražencev v Trstu, o temi „Slovenski matični, zamejski in zdovski trenutek“. Kritično je osvetlil razmere v matični Sloveniji, kjer so uradni krogi vedno bolj neobčutljivi za hiranje slovenskega jezika in narodne zavesti (celo vodilni predstavniki komunistične partije v Sloveniji govorijo na lastnih tleh pred slovenskim občinstvom srbohrvaško, če so navzoči „častni gostje“ iz Beograda!). Omenil je omalovaževanje slovenščine v ljubljanski radioteleviziji, kjer je že takorekoč tretjina, če ne polovica programa v srbohrvaščini brez slovenskega prevoda, niti v podnaslovih, in drugo. Tudi masovna potrošniška miselnost in drugi pojavi dušijo slovensko narodno zavest in ljubezen do lastnega naroda. Omenil je težke in nerazveseljive pojave v zamejstvu in tudi pojave nerazveseljive

narave v zdovski Sloveniji. Predavanje je bilo realistično, do podrobnosti dokumentirano, stvarno, a vendar bridko. Na koncu smo pogrešali vsaj rahlo nakazan program za bodočnost. Zdelo se je celo, da je predavatelj celo nekoliko omalovaževal sedanje napore, da se ustvari iz begunstva alternativni demokratični program za Slovenijo in njeno bodočo ureditev kot svobodne in samostojne dežele. Mogoče je hotel dati poudarek predvsem današnjemu stanju v domovini in opozoriti na nevarnosti, ali pa je podlegel v zamejstvu zelo razširjeni mentaliteti, da je važno samo tisto, kar se dogaja v Sloveniji, pozabljajoč na vlogo političnih beguncev v zgodovini vseh tlačenih, nesvobodnih narodov in tudi v zgodovini slovenskega naroda, od Trubarja do Prežihovega Voranca in Kidriča in do današnjih dni. Begunci imajo zasluge za to, da je bil dejansko že ustvarjen demokratični program za slovenski narod: demokracija, svoboda za vse politične stranke, neodvisna slovenska država in sodelovanje z demokratičnim Zahodom. Seveda je v Trstu še vedno treba veliko poguma, da se nekdo javno prizna k temu programu, k tem načelom.

Tudi za tem predavanjem je sledila živahna in dolga diskusija, ki pa je, kot navadno, dopuščala malo preveč časa posameznim diskutantom, glede na to, da bi bili radi še mnogi govorili, da je čas naglo tekel in da se je že mračilo ter je postajalo mrzlo.

Sicer pa je bilo vreme ves čas sijajno, sončno in mirno. Toda noči so tudi v začetku septembra na Opčinah, več kot 300 m nad morjem, že hladne, kontinentalne.

Ljudje so se z obžalovanjem razhajali, ker bi bili radi še in še poslušali in diskutirali. Omeniti je še, da je bilo na letošnji Dragi okrog 50 udeležencev iz Slovenije — največ doslej. Bili so začudeni, da se da o teh stvareh tako svobodno javno diskutirati.

franc jeza

poročilo za Glas SKA

za upanje

saša martelanc
konec je hrepenenje

ŠAŠA MARTELANC je iz mlajšega rodu slovenskih pripovednikov v Trstu; časnikar, esejist, predavatelj, radijski komentator, sourednik Mladike; tudi iskren prijatelj Kulturne akcije. Z velikim odobravanjem je bilo sprejeto njegovo literarno zarezano predavanje „Slovenska misel, vzpluj“ na XV. študijskih dnevih Draga '77. Glosa, ki jo predstavljamo, je objavila kot uvodno besedo tržaška Mladika (XXII, 9. 1979).

Pod ciprese, tako novembrsko zapisane v naši zavesti, zahajam rad tudi v mesecih drugačnih svetlob in vonjav, kot jih ima ta predzadnji v letu, ves ubran na spomine ob krizantemah. Pokončnost teh plemenitih dreves je v tako izzivalnem nasprotju z vodoravnostjo smrti, da me prevzame neznano veselje prav sredi gaja najtišje žalosti ter se vse v meni izravna in pomiri.

Objemam to sloko, aristokratsko drevo in se sprašujem, kaj je to konec. Je zares le prekinitev tiste sle po nadaljevanju, ki je v sleherni obliki živega in torej usmerjenega nekam naprej?

Jutro, pomlad, prvi takti koncerta, otroško igranje, dekliški nasmeh, vlak, ki odhaja, mladost, ogenj, svit, potrkavanje v linah, slapovi, poljub — vse bo doživelo tisto nepreklicnost, ki ima lahko tisoč izrazov, a en sam pomen: konec.

In vendar mi nekaj pravi, da je del skrivnosti, ki jo vsebuje konec, tudi v tem, da se da o njegovi strašni definitivnosti debatirati. Kdor ne verjame v up, ki ga ponuja vertikalnost ciprese, naj se zamisli vsaj v tisto predzadnjo emotivno cono, ki jo srečamo pred vsakim koncem, ko je ta višek crescenda.

Melodija, ki ji slutimo skorajšnji iztek, pa naj bo na orglicah pod macesnom v gorah ali v polmraku koncertne dvorane, nas doživljajsko razkolje: želimo si

čimprej proti dopolnitvi, ki je lahko samo v finalu, hkrati pa nam je žal, da je ta zadnji polet proti višku tudi umiranje srečnega zanosa.

Mar ni to isto kot usoda dirkača, ki leti proti cilju, pa ve, da bo zmagoviti prihod istočasno konec hitrostnega opoja ter se bo nazadnje vprašal, kaj je bilo slajše, zmaga ali drvenje proti njej.

Gledam otroka ob skodelici gozdnih jagod in njegovo pristržno požrešnost, ko z žličko lovi še poslednje male sadeže. Ni mar tudi on doživel dvoreznosti konca, naskok na izpolnitev in majčkeno žalost, ko ni več ničesar?

Daljave, ki se približujejo, resnica, ki dobiva zadnja potrdila, želja, ki bo zdaj zdaj utrgani sad, delo, ki bo ta hip dovršeno, nasmeh, ki se spreminja v vabilo: pridi! — — tudi to so napovedi konca, ki bo sladek zaradi teženja po njem in grenak, ker bo nekaj dozorelo v zadnji akord.

In tedaj se mi utrne misel, ki je že čisto na meji želje: konca ni, konec je hrepenenje. Pod novembrsko cipreso in povsod, kjer ima kaj svoje korenine in svoj vrh, svoje skrivnostno izhodišče in svoj skrivnostni cilj. Nekje v krošnji sedi grlica, ki poje čudno pesem, pesem vsega živega, pesem hrepenenja.

tanja rebula tik pred svitom

TANJA REBULA, visokošolka, hčerka pisatelja Alojza Rebule in pisateljice Zore Tavčar Rebušove, je zrasla iz literarnega rodu tržaškega dijaškega lista Literarne vaje, ki je v 31. letih življenja dal slovenski Primorski zanositi venec pesnikov in pripovednikov. Iz tega venca je tudi pisateljica Neva Rudolf: njene avstralske črtvice „Čisto malo ljubezni“ je založila Slovenska kulturna akcija. Tanja Rebula preseneča s plastiko podobe, ki jo barva z modernim, žlahtnim jezikom. Črtico, ki jo predstavljamo kot primerek, kako piše mlado slovensko, posebej žensko pero na pragu domovine, je objavila tržaška Mladika (1979, XXII, 9). V isti reviji je lani izšla njena novela „Luisa“.

Kaj te je prineslo od tihih rokavov Mure sem, v ropot trolejbusov in topotanje korakov po asfaltu? Kaj iz pokrajine, kjer gnezdiijo štokrlje, v razposajeni vrvež ulic? Kaj iz otožne samote, ki jo pestuje mir planjav in oblakov, v ranjeno zazidanost mesta?

Po teh cestah je hodil Cankar. Tu sta za jetiko umrla tvoja ljubljena Kette in Murn. O, vem, kaj te je prineslo sem med nas. Zakaj bi bil sicer pisal prizadete članke v krajevni časopis, naj že enkrat opustijo nekatere stalne napake? Zakaj bi sicer tolikokrat med pogovorom omenjal, kako se reče določeni stvari v prekmurskem narečju?

Ljubezen te je gnala, da si prišel sem v svoji dobrodušni nerodnosti kmečkega fanta, ki bi mu na prvi pogled ne prisodil vseh skritih, a dejanskih darov.

Če si prišel iskat v mesto le znanja, ostani!

Če si prišel iskat človeka, pojdi, hitro se izgubi od tod, da ne bo prepozno!

Vedeti moraš, da ti naša ušesa ne znajo prisluhniti tako, kot zna ravnina, sredi katere sanja tvoja rojstna vas.

Naša srca so otopena za tujo stisko. Ker ni več tišine, ne moremo, ne znamo prisluhniti.

Učiš se in ubijaš samoto. Šališ se iz te svoje globoke resnice, ko po svoje prepesnuješ Minattija: »Nekoga moraš imeti rad, pa čeprav knjige, zvezke...«.

Neopazen živiš med nami: v zgodnji jeseni te vidévamo v zeleni kockasti srajci. Nato te najde zima – v črnem puloverju (a to malokdo opazi). (Kdo naj ve, da si med tem pokopal očeta?) Vse teče po starih tirnicah. Strah pred izpiti, včasih skupen ogled gledališke predstave. Kjer pričakuješ besede, naletiš na molk. Tvoja rahlost je sprva osupla, nato dvomeča. Slednjič jo nekaj načne, – vendar ne s trdoto. Z obupom.

* * *

Štokrlja je neslišno preletela vas in sedla na streho. Soparen poletni popoldan je. Muhe nadležne brenčijo in obletavajo ostanke kosila na mizi.

Štokrlja pripre oči. Po prašni cesti se bližata dva človeka. Kaže, da se jima nikamor ne mudi.

V hiši se je mati umaknila iz kuhinje v hladnejšo izbo, da si splete kito. Razčesuje si temne lase.

Prišleca se ustavita pred vrati. Štokrlja je zložila velike peruti in ju motri. Na tihem se prerokata. Nato eden potisne drugemu v roke kos papirja.

Še se nekaj časa prestopata.

Vstopita. Mati si še ni spletla kite in stopi iz izbe z razpuščenimi lasmi. »Kaj bi radi?« Položita list na mizo in odideta.

»Jože leži na žalah...«

Mati zavpije za odhajajočima, ki izginjata na prašni cesti. Teče za njima, da ni res... Njen sin študira, je živ, njen dvajsetletni sin...

A onadva odhajata še hitreje. Štokrlja se spusti s strehe nad drevesa tja k vodi. Spoštuje bolečino.

Črni lasje so osiveli. Resnica pljuska svojo grozo in bolečino čez odmrlo srce. Še utripa, a komu... in čemu?

Bog, Bog!

* * *

Hladno lesketanje vode v noči. Odblesk zvezd na gladini. Spokojno šumenje te je na poti domov zvabilo do brega. Kakšen mir!

Poletna noč, tišina, goste trave ob vodi, spremljava murnov. In temačnost srca. Globlja od prepadov, globlja od struge. Temačnost brez dna.

Prvi meseci tečaja za neplavalce so mimo. Kaj si hodil hladit v bazen? Ogenj svojih majhnih krivd, ki si jih v svoji občutljivosti pred seboj postotiril? Kakšen si se zdel sebi v zrcalu vodne površine čez dan? Kdove, če si kaj ugledal svojo svetlo podobo: dobrohotno – in lačno dobre besede? Zdaj, v temi, je tvoja podoba v vodi zmaličena.

V senci dreves se ti zdi grda, nevredna, da živi še naprej. Noč, kaj si storila, pogubna noč?

Nekdo tone med vrbami. Lesket zvezd na gladini zatrepeta. Boj dveh življenj: vode in človeka.

Končno zmagoslavno zašumi voda.

Za hip utihnijo murni. Nato spet začno ubirati strune svojih telesc-glasbil. Trave dehtijo dalje.

Hlad je zavel od reke. Tema.

Ta čas je pravzaprav najtemnejši in najhladnejši v vsej noči... čas temè – tik pred svitom.

VAŽNO SPOROČILO

ČLANOM IN PRIJATELJEM KULTURNE AKCIJE

Vse redne ustvarjalne člane Slovenske kulturne akcije, njene prijatelje, ustanove, ki z nami dopisujejo, slovenske in tuje založbe, s katerimi izmenjavamo publikacije, vabimo, da svoje dopise, želje, pobude in prošnje, namenjene Kulturni akciji, naslavljaajo na tajnika ustanove na: **Zapiola 1723, I D, 1426 Buenos Aires, Argentina**. Uradni sedež Slovenske kulturne akcije je: **Ramón L. Falcón 4158, - 1407 Buenos Aires, Argentina**. Na ta naslov, prosimo, pošiljajte le denarna nakazila – samo s čeki! – na ime blagajnika g. Alojzija Rezija.

Decembra je švedski kralj slovesno izročil Nobelove nagrade letošnjim nagrajencem. To najvišje mednarodno odlikovanje so prejeli:

za književnost

grški neosurrealistični pesnik ODISEUS ELYTIS. Prijatelj francoskih pesnikov André Bretona in Paula Elouarda, slikarjev Matisseja in Picassa, je dalj časa pred drugo vojno živel v Parizu. Med vojno se je pridružil grškemu uporu proti italijansko-nemški okupaciji. Iz tistih časov je njegova največja pesnitev „Junaška in žalna pesem za poročnika, ki je padel na Albanskem“. Izredna je tudi pesnitev „Vredno je“, ki jo je pozneje uglasbil znani Mikis Theodorakis. Njegov rod je z otoka Lesbos, ki je rojstni kraj največje grške pesnice vseh časov, antične Safo. Elytis je psevdonim. Pravo pesnikovo ime je Odiseus Alepoudhelis, doma s Krete. Njegove pesmi so prevajane v vse večje evropske jezike. V začetnih pesnitvah je očiten vpliv velikega grškega surrealista Andreas Embirikosa. Pred trinajstimi leti je prejel Nobelovo nagrado prvi Grk, tudi pesnik — Georges Seferis.

za ekonomijo

nagrada je edina, ki je dejansko ni ustvaril ustanovitelj Nobel. Letos sta jo prejela ekonomista THEODORE SCHULTZ iz ZDA in sir ARTHUR LEWIS iz Anglije. Oba sta poznana kot strokovnjaka za problematiko „tretjega sveta“; prvi slovi po številnih knjigah in razpravah o razvoju poljedelstva, drugi po načrtovanju trgovinskega razvoja v črti Sever-Jug.

kemija in fizika

nagrado za kemijo sta prejela prof. HERBERT BROWN, z univerze Purdue, Indiana (ZDA) in prof. GEORG WITIG, katedratik univerze v Heidelbergu. Njuno prizadevanje je posebej posvečeno študiju bora in žvepla. Witig je znan, ker je omogočil sintezo vitamina A za industrijsko proizvodnjo.

Kot fiziki so bili nagrajeni profesorja SHELDON GLASHOW in STEVEN WEINBERG, s harvardske univerze v ZDA, pa prof. ABDUS SALAM, iz Pakistana, trenutno ravnatelj mednarodnega centra za fizikalne teorije v Trstu, hkrati pa je tudi profesor na Cesarskem kolegiju v Londonu. Vsi trije se posvečajo jedrni fiziki.

medicina

v zdravništvu sta bila nagrajena za razvoj aparatov z X žarki v povezavi z modernimi elektronskimi računalniki inž. GODFREY NEWBOLD HOUNSFIELD iz Anglije, in prof. ALLAN Mac LEOD CORMACK z univerze Tufts v Medfordu, ZDA.

mirovna nagrada

mirovno nagrado podeli vselej norveški parlament. Letos jo je iz rok njegovega predsednika prejela m. TEREZIJA (AGNES) BOJAXHIU, po rodu Albanka iz Skopja, ki je po svetu poznana kot „kalkutski angel“. O nagrajenki objavljamo poseben zapis, ki nam ga je poslal naš član, misijonar p. Jože Cukale DJ iz Bengalije, osebni znanec nagrajenke. Naj omenimo, da je nagrajenka v Oslu odklonila slavnostno kosilo in zaželela, da denar (40.000 dolarjev) pridruži nagradi, z zagotovilom: „Za to vsoto lahko za dober mesec nahranim 400 sirot v Kalkuti...“ Zavzeti Norvežani so pripravili še posebno dolarsko nabirko za njeno karitativno delo. Pa ni prvič, da so m. Terezijo nagradili. Prvič je prejela 1962 nagrado indijske vlade. Isto leto tudi nagrado filipinske vlade. Papež Pavel VI. jo je 1971 odlikoval z nagrado Janeza XXIII. Z denarjem te nagrade je postavila „mesto miru“ — za 500 gobavcev... Septembra 1971 so ji v New Yorku podelili nagrado Usmiljeni Samarijan, oktobra pa v Washingtonu Kennedyjevo nagrado: s to je zgradila dom za prizadete otroke v Kalkuti. Isto leto novembra jo je znova odlikovala indijska vlada. Mati Terezija pa preprosto pravi: „Največja nagrada zame je, da mi reveži, ki jim strežem, pravijo — mati...“ Njen red Misijonark ljubezni — vse redovnice so opravljene v preprost indijski sari s sinjim robom — šteje danes po vsem svetu že 143 redovnih hiš. Zadnjo je odprla 10. junija 1979 v Zagrebu. Njenih misijonark je danes čez 1800, kandidatk pa čez 400.

Ko so ji povedali, da je prejela Nobelovo nagrado za mir, je čestilcem preprosto odvrnila: „Nagrada bom sprejela v večjo čast božjo in v korist naših ljudi, najbolj ubogih med ubogimi...“ Nagrada obsega zlato medaljo, diploma in 800.000 švedskih kron.

mati terezija na odru sveta in za zastorom

Za peti december je povabljen v Oslo. Prejela bo nobelovko za mir. Terezija bo odšla tja z veseljem, ker bodo ubogi in zavrženci tega sveta prišli na svoj račun. Pravi, da jim je s tem darom priznana pravica, da obstajajo, še več — da njih odrešenje ni več daleč. Odlikovanje je njen Magnifikat, del njenega poslanstva, je Kristus osmerih blagrov, je Kristus vseh lačnih in žejnih.

Naša vlada v Delhiju ji je že izstavila diplomatski vizo-pasport, ki ga dobivajo le ministri in poslanci vlade, kadar so na diplomatskem potovanju.

Indijska televizija je pridno na delu. Tudi iz dežel ob arabskem morju jo predstavljajo kot Sestro iz Kalkute, izogibajoč se izraza „iz Indije“, ker sta Islam in Hindustan dve nasprotujoči si polarizaciji. Iran se pripravlja na „džehad“ in Afganistan ter Pakistan ne vesta, kateremu taboru bosta pripadala jutri, zato se zaklepata v „gheto“. Komunikacijska sredstva so tam skoraj izklopljena.

Mati je v teh dneh zelo zaposlena, zato sprejema le v prvem nadstropju. Duhovnik pa ima zmerom dostop. Pravkar je s svojimi sestrami, ki so predstojnice svojih

enot po svetu, končala letne duhovne vaje. Bile so priprava za generalni kapitelj, ki se bo skoraj začel. Verjetno bodo razdelile svoj apostolat na province? Prosila je sestre, naj jo razrešijo službe generalne predstojnice. S tem odpada ožitek, da preveč centralizira. Soglasno je že bila izvoljena za dosmrtno generalno predstojnico.

Duhovne vaje je morala prekiniti za par ur. Že pred leti ji je neki dobrotnik odstopil veliko dvonadstropno hišo, pa ji zaradi najemnikov ni mogel izročiti ključev. Obrnila se je na Indhiro Ghandi, ki se je te dni mudila na kalkutskem letališču, in ta je pregovorila najemnike, ki so bili njeni politični prijatelji, da so se izselili. Tam bo prostora za 150 sirot. Imela jih bo prav blizu svoje Središčne hiše. Torej Materna hiša ne bo Rim, pač pa — med njenimi najljubšimi — na 54.a Lower Circular Road — na robu sluma.

Ali ni čisto naravno, da se danes ljudje: hindu, muslimani, kristjani trgajo za njene slike, ki vise že z mnogih sten, kjer so že slike slavnih žena, ki jih Indija ljubi: Madame Blawatsky, Sestra Nivedita, Annie Besant, ali žena Sri Aurobindo: Mira Richard? Panteon indijskih žena...

Oglašajo se pa tudi že nasprotniki, predvsem po časopisju in revijah. Vsem ni všeč njena premočrtnost glede aborta. Ljubiteljica otrok se ne izogne trdim izrazom in imenuje krivce morivke in morivce. Nekateri ji posebej zamerijo, ker se je šla borit s prejšnjim ministrskim predsednikom vlade Dessai-em v Delhi proti Conversion Bill. Za političnimi kulisami se šušlja, da je mož izgubil stolček zaradi nje... Nasprotni sape čistijo zrak!

Kaj je v ozadju skrivnosti, ki ji je ime Mati Terezija? To vprašanje mi je zastavil p. Schillings D.J., predstojnik jezuitske kolegiate cerkve, ker je med mnogimi, ki ga zanima ta uganka. Mislim, da sem ga razočaral, ker je računal, da mu odgrnem zaveso. Ali ni vsak človek misterij? Človeštvo pa je danes na begu pred Bogom, zato ima svetnik posebno mesto. „Imam občutek, da stojim pred Bogom, kadar srečam Terezijo“ pravi ena izmed častnic Kalkute...

In vendar je Terezija tako preprosta, tako domača, tako lahko pristopna. Vse drugačna kakor je Sai Baba, ki zahteva intervjuve in sedi pod brokatnim kanapejem; pred njim poklekajo kakor pred božanstvom in darujejo zlate uhane, zapestnice in denar za vzdrževanje njegovih dvoran in njegove magije. Terezija pa je človek, ki jo je ustavil Bog na cesti in ji ponudil roko, pa mu je objela obe. In odslej Mati Terezija ni več, kar je bila. Samo pet rupij je imela v rokah, ko je zapustila z dovoljenjem svojega duhovnega vodnika in svojega škofa kongregacijo Loretink in zaprosila za skromen kotiček pri Sestrah Ubogih. Od tam je jela zahajati v predmestja učiti otroke molitev. Prala jim je in čula pri umirajočih. Pobirala je po vaseh umirajoče, od miši objedena telesa in jih zanašala pred bolnišnice, pa so jo odklonili. Nekaj njenih učenk se ji je pridružilo. Šle so k guvernerju.

„Živali, psi in mačke so dobro nahranjeni in oskrbljeni po veterinarskih bolnišnicah, moji umirajoči pa so ljudje, ustvarjeni po božji podobi, pa nimajo prostora, da bi spodobno umrli.“

Guverner Mukherdži, ki je bil kristjan, se je zamislil. Potem je poklical ministra in vzrastel je prvi Nirmala Hriday v Kaligatu ob strani velikega templja boginje Kali, v prostorih romarskega doma za Hindujce. Mati rada ponavlja besede prvega umirajočega romarja, ki ga je pripravila v Kaligatu za nebo:

„Vse življenje sem živel kot pes na cesti, zdaj umiram kakor angel.“

Zdaj je zraslo že mnogo oaz, kjer najdejo v Nirmala Hriday pomoč tisti, ki jih je ožgalo življenje do kosti. Bog noče trpljenja, ne pomanjkanja, smrt ni delo njegovih rok. Vse to so človeške pogojenosti. Mati večkrat pravi, da ni človekova najgloblja rana fizično pomanjkanje, marveč zanemarjanje brata in osamljenost človeka po človeku. Zato je večkrat najti največje hudo med najbogatejšimi potrošniki. Tudi v New Yorku, Parizu ali v Rimu...

Ali se ni pričujoča zgodba razvijala pri Rimu, na Vico Tortiscale, kamor sem parkrat zašel s pota po zahodu in ki ni prav daleč od našega Slovenika? Sestre Misijonarke Ljubezni so našle starega moža, ki je zapuščen obležal v nekem zatišju, napol razdrti kolibi, kamor nihče ni zahajal. Bil je na koncu svojih moči. Sestre so mu počistile tistih par kvadratov prostora, ga umile in mu postregle. Gledal jih je začudeno, misleč, da gleda privid angelov. Pa ni spregovoril besedice. Prišle so na obisk tudi drugi dan in ubožcu izmenjale umazano perilo. Tretji dan so ga vzele v svojo hišo in takrat je spregovoril.

„Sestre, prinesle ste mi Boga. Prosim, rad bi duhovnika!“ Po 60 letih se je spovedal in četrty dan je blaženo umrl...

Takih prigodb pozna mlada kongregacija Sester Misijonark mnogo. Sestre so zmerom pripravljene natkati nekaj anekdot, da jih poslušas odprtih ust, samo časa nimajo veliko. Zmerom hitijo, da jih težko dohajaš. Mati pravi smeje se, da so sestre – leteče nune. Vlado funkcionarji težko sledijo sedemdesetletni Tereziji, kadar jih vodi po svojih projektih.

Kadar je Terezija v Kalkuti in če se mi posreči, da jo najdem doma, se zmerom zasediva. Jaz bolj poslušam. V svoji pesmi pod naslovom Prizma, zapoje Jože Udovič zelo klasično, čeprav je znan kot pesnik nove stvarnosti, takole:

MATI TEREZIJA

(sliko so dale Terezijine redovnice v Kalkuti za Glas)

„Vabi me samo to, kar je za ogledalom, kar je pod skorjo, kar diha v jedru speče snovi, somrak, kjer cvetejo nevidne moči...“

Meni je bolj všeč žena Terezija za kulisami kot na odru.

„Ah, mi prejmemo od ubogih veliko več, kot jim damo. Ti ubožčki so po srcu tako bogati! In nikoli ne kolnejo in ne tožijo...“

„Povejte mi, draga mati, ali bo kongregacija ostala taka kot je, kadar vas Bog pokliče k sebi?“

Njen nasmeh je pri tem čisto poseben in tako iskren. Njen žametni angleški naglas še požlahtni.

„Dokler bodo sestre posvečene ubogim, same uboge, bo ustanova rasla. Ali se vam ne zdi? In če se Gospodu zdi, da naš apostolat ni več potreben, zakaj si delati skrbi? Zgodi se božja volja!“

Njen glas postaja resen in njene obrazne gube se zgostijo. „Tisti, ki imajo jesti trikrat na dan, lahko blaženo debatirajo, če lačne res kvarimo s kuhinjami, ki so zanje dnevno odprte. Sicer pa se naša dekleta učijo šiviljstva, bolniki, vključno rehabilitirani gobavci ročne obrti! Vendar to ni naša glavna naloga. Moramo hiteti. Hiteti tja, preden ni prepozno... Ponavljam, naša kongregacija ni združenje socialnih delavk, marveč pričevanje božje ljubezni.“

Generalni kapitelj se lahko prične že jutri. Ne vem, če bom prišel danes tem vrsticam do konca in še lahko zdrknil proti Kalkuti, da se pogovorim s Sr. Gertrude, ki bi rada govorila z mano. Je predstojnica novink. Morda dobim pri njej par fotografij za ilustracijo tega članka. Sr. Bernarda mi je povedala imena novoizvoljenih svetovavk, med njimi šlezjska begunka iz leta 1945 – Sr. Andreja, Francozinja Sr. Frederika, Bengalca Sr. Agnes, ki mi je izročila kot predujem 10.0000 rupij, da kupim parcelo za sedem družin in pričnem zidati „Terezijin dom“ na račun Nobelove nagrade. Takih

majhnih kolonij namerava Mati sezidati povsod za svoje odrasle sirote, ki se množijo in množijo. Omenil sem že, da je Terezija izrazila željo, da bi rada izpregla kot generalna predstojnica, a je bila izvoljena enoglasno in dosmrtno...

Ko sem ji šel čestitat za nobelovko, je zažarela tako iskreno kakor zna le ona! Kako je Bog dober!

„Pa saj smo pričakovali pred leti, da vam jo ponudijo, pa so časopisi poročali, da ni Nobelov komite naklonjen vernim ljudem. To je bilo tisto leto, ko je prejel Solženicin nagrado za literaturo.“

„Ničesar ne vem o stvari. Sploh ne berem časopisja.“ Jaz imam pet knjig, ki pišejo pod različnimi naslovi o Tereziji. Ta žena pa „sméje se in mimo gre“... Prav po Tagorejevi pesmi: VSE TI MORAM DATI, GOSPOD!

Hodili so okrog nje s televizijskimi kamerami, zato sem vstal. Pa me je potegnila nazaj in sva nadaljevala. S svojo preproščino in mirnostjo postaja najboljši igralec za „pričevanje“, da v resnici obstaja svet, ki ima svoje pravo in ki se je jel zavedati, da je porinjen na rob in zdaj ga organizira žena, ki ji je ime Terezija.

Budilka človeške vesti jo kličejo. Terezija je prerok.

200 škofov se je zbralo na zasedanje indijske Cerkve. Brž ko so zvedeli za Nobelovo nagrado, so poslali telegram Materi, naj pride in jim spregovori. Porabili so priliko, da ji čestitajo. Redovnica je spregovorila in s svojim govorom razgibala in ganila učnike Cerkve. „Ljubite svoje duhovnike. Vredni so vse vaše ljubezni in pozornosti in zaslužijo jo.“ Poslušalci so vpijali vsako njeno besedo. Zdelo se jim je kakor prerokba.

Zelo spoštuje duhovnike in rada jih ima. Ob srečanju z njimi jim je govorila precej podobno, kot sem bral pri Alojzu Rebulu, ko je ta slovenski pisatelj nagovoril novomašnike: Inženirji in zdravniki so potrebni, po-

trebni so delavci in kmetje, če so vsi ti kakor potniki na svetovni ladji, ste vi duhovniki pri turbinah življenja in odrešenja... Terezija jih je navduševala: „Moje sestre vas potrebujejo. Mi pričakujemo veliko od vas. Samo vi, duhovniki, nam morete dati Kristusa. Mi potrebujemo učene duhovnike, a predvsem duhovnike s srcem božjega Srca.“ In semeniščnikom je pre-rokovala: „Ne razočarajte nas! Predvsem veliko molite! Če kdo med vami nima smisla za molitev, naj zapusti semenišče.“

Ne vemo, kaj se dogaja za skrivnostnim zastorom nje-nega duhovnega življenja. Ali ima videnja? Ali dela čudeže? Ona sama je Jezusov čudež. V evangeliju je zapisana Jezusova beseda: Po njih delih jih boste spoznali.

Ves sestradan je prišel trkat pred njena vrata neki starejši Hindu. Njegova družina že tri dni ni dobila skorjice kruha. Mati se je odločila, da gre in obišče družino, nesoč s seboj dva kilograma riža.

„Oči so se zasvetile otrokom, ko so zagledali v mojem lončku riž. Moževa žena mi je pobožno vzela riž iz rok, ga stresla v svoj sari in odšla. Čez čas se je vrnila z rižem, a bilo ga je samo polovica. Radovedna sem bila, kam je odšel drugi del. Pa mi odvrne: „Moji sosedje tudi že tri dni stradajo, zato sem jim zanesla polovico.“ Radost je tam, kjer ubogi lahko delijo z ubogimi, zato sem jim drugi dan spet poslala enak obrok riža, da imajo veselje, kadar si morejo deliti...“ Tako Terezija.

Kadar se oglašim pri Materi, mi stisne roko. Pridržim jo za nekaj časa v svoji. Ta srečanja so božji dar. Ko bom spet odšel na obisk, ji stisnem roko tudi v imenu vseh, ki berejo te zgodbe. Vem, koga srečujem in koga se dotikam. Mislim, da veste tudi vi. Lepo pozdravlja iz Kalkute

JOŽE CUKALE

Kalkuta, 28. novembra 1979

knjige knjige knjige

mohorjevke 1980

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA je slovenskim rojakom poklonila letos tale knjižni dar:

KOLEDAR. Poseben poudarek mu dajejo letos, poleg običajnega koledarskega dela trije zapisi o papežu Janezu Pavlu II. Trije slovenski teologi ga obravnavajo z različnih njegovih dejavnosti. Prelat Lojze Šuštar piše o „papežu presenečenju“; Rafko Vodeb pokaže na njegovo vlogo v mehiškem zborovanju latinskoameriških škofov v Puebla, medtem ko Štefan Steiner razpravlja o prvi Janezovi okrožnici „Človekov Odrešenik“. Koledar se spominja pomembnih jubilejev in osebnosti ob njih — seveda sta na vidnem mestu Edvard Kardelj in Matevž Hace... O „Čedrmacih Beneške Slovenije“ piše Jožko Kragelj. Spominjajo pa se tudi 100-letnice Murnovega rojstva, pišejo o Kopitarju, o slovenistu dr. Antonu Slodnjaku, pa o 80-letnici skladatelja Matije Tomca. Nekaj je tudi literature v verzih in v prozi.

VEZI IN ZANKE je večerniška povest števil. 130. Napisal jo je Lojze Kozar, dolgoletni župnik v Odrancih v Prekmurju. Povest zajema snov iz zdomstva prekmurskih rojakov.

Za prihodnje leto 1980 je v večernicah napovedan nov življenjepis FRIDERIKA BARAGE, ki ga je napisal tržaški pisatelj Alojz Rebula.

Strokovnjak za katehezo župnik Ivan Likar je napisal knjigo „K MAŠI, PRIJATELJI!“, ki ni veroučni priročnik, marveč sodobno ubran tekst, napisan v govornem otroku; seveda pa ni namenjen le otrokom, marveč tudi odraslim. Dopolnil je knjigo župnik Rudolf Gašpar.

Umetnostni zgodovinar Marjan Zadnikar je prispeval novo, odlično delo z naslovom OBISKI STARIH CERKVA PA ŠE KAJ MIMOGREDE. V izbranem jeziku nam predstavlja umetnostne spomenike v slovenskem zamejstvu — na Koroškem, predvsem cerkve in cerkvice, kot Gospa Sveta, tudi Krnski grad, pa spet Višarje, Žabnice. Knjiga je že tretja v pisateljevi zbirki Veliki slovenski kulturni spomeniki.

V knjigi GOSPOSVETSKO POLJE sta zastopana s krajšo povestjo Prežihov Voranc, z zgodovinsko študijo pa dr. Pavel Zablatnik.

Med že skoraj rednimi medicinskimi priročniki Celjske Mohorjeve je letos napisal knjižico o revmatizmu Ivan Krampač. Primerno se zdi, da so vse knjige, z izjemo Koledarja, natisnjene v žepnem formatu.

CELOVŠKA MOHORJEVA DRUŽBA je letos poklonila tele knjige:

KOLEDAR 1980.

33. zvezek družinskih večernic s povestjo ZADNJI VI-TEZ PL. HELDENSTAMM, ki jo je napisala Margareta Hess-Rak.

Pozornost bo gotovo pobudil roman HUDIČEV ADVOKAT; avtor je svetovnoznani avstralski pisatelj Morris West. Ob izidu — preveden je bil brž v vse evropske jezike — je bil roman prava uspešnica. Dogajanje je pisatelj postavil med 2. svetovno vojno in v čas po nji. Istega pisatelja svetovno znan je tudi roman „Ribičeve sandale“ (pozneje so ga tudi filmali), ki govori o Čiri-

lu, prvem slovanskem papežu — v naših dneh... Za prevod „Hudičevega advokata“ je poskrbel Jože Škerbec in izšel je najprej v buenosaireskem Duhovnem življenju, potem pa v mesečniku Naša luč (1977) v Celovcu.

Že pred leti je celovška Mohorjeva naznanila, da namerja izdati celotno pisateljsko bero pokojnega Karla Mauserja,

VINKO BRUMEN O GORIŠKIH MOHORJEVKAH

Zdi se, da se nam vedno bolj meglijo razsežnosti slovenskega kulturnega prostora. Vedno manj je v našem tisku omemb celo kulturnih dogodkov in dosežkov iz zamejstva. Žal tudi v zamejskih objavah najdemo že prav malo omemb zdomskih storitev. Ali ni škoda?

Goriška Mohorjeva družba, ki je ena od treh vej Slomškove ustanove, je letos za svoje ude izdala četvero knjig, ki jih je vredno omeniti.

1. Koledar za leto 1980 (208 str.) posveča poleg kalendarja več člankov novemu papežu, potem pa verskemu, političnemu in kulturnemu življenju na Goriškem in Tržaškem. Martin Jevnikar, kot to redno dela, zopet označuje imenitne može, katerih obletnice padajo v to leto ali so zadnji čas umrli (med temi omenja tudi našega Rudolfa Hanželiča); nekaj podobnih spominov je iz drugih peres. Alojz Rebula objavlja zanimive odlomke iz svojega dnevnika o srečanjih z msgr. Jakobom Umrjem. Oskar Simčič razpravlja o narodnosti v luči teologije in Cerkve proti letu 2000, kar je drugi del njegovega predavanja v Dragi 1979. Več spisov predstavlja preteklost in sedanost.

Leposlovje zastopajo s svojimi pesmimi Ljubka Šorli, Mirko Mazora, Albert Miklavc in Stana Vinšek, z zgodbama pa Tončka Curk (Dragocenost) in Leopold Slavec (Srečanje z volkom); v prevodu in priredbi Fr. Premrla pa beremo G. Stocchiara Ubiti zvon. Razen tega prinaša koledar tudi neimenovanega avtorja prevod Juliusa Slowackega ode Slovanski papež. Prevod ni istoveten s prepsnitvijo Tineta Debeljaka, objavljeno v našem Meddobju (XVII/1, 55-56), pa tudi ne z objavljenim v Slovenskem glasu, ki ga omenja in ocenjuje Debeljak. Goriški prevajalec stavi odo v leto 1835, verjetneje je 1848, kot pravi Debeljak.

2. Prelistavanje poldavnine Vinka Beličiča (107 str.) je izbor odlomkov iz dnevnika, ki ga pesnik piše že dolgo vrsto let. Odlomki so izbrani in urejeni okrog nekaterih oseb, ki jih pisec označuje (France Gorše, Metod Turnšek, Oton Muhr, Josip Agneletto, Luigi Salvini...) ali okrog dogodkov in doživetij, ki so se posebno globoko zajedli v pesnikovo življenje povojnih let (iskanja in menjanje stanovanj, izdaje zbornika Tabor, doktorat, prizadevanje, da dobi čez mejo otroke...). V njih se izražajo negotovost dobe, odhajanje prijateljev (Gorše, Muhr, L. Klakočar, Zv. Hribar, V. Čekuta...), nihanje avtor-

ki naj bi jo uredil dr. Tine Debeljak. V letošnjem mohorjanskem knjižnem vezilu je izšla prva knjiga, povest SIN MRTVEGA.

Prijetna vez s slovensko pismensko tradicijo je spet NOVA DRUŽINSKA PRATIKA 1980.

ja samega, ki tudi misli na odhod, vendar ostane v Trstu. Le bežno so tu in tam omenjeni dogodki iz zdomstva.

Beličičeva knjiga je prijetno branje, odsev položaja Slovencev v povojnem Trstu, kakor se je zrcalil v pesnikovi duši. Poleg osebnih vtisov avtor pač zapisuje tudi stvarna dejstva, vendar glede teh ostajamo često tešči, radi bi izvedeli kaj več. Dobrodošla bi bila celotna objava dnevnika.

Ob tem delu se vprašujemo: Je med nami v zdomstvu, konkretno tukaj v Argentini, kdo, ki piše podoben dnevnik, da bi ohranil živ spomin na naše doživljanje zdomstva?

3. Nevidna meja Franca Jeze (187 str.) je zbirka devetih zgodb, ki bi jih šteli danes v svetu tako negovani znanstveni fantastiki, a so še vedno mnogo bliže literaturi kot znanosti. Polovico knjige zavzema prva zgodba, ki je dala naslov tudi celotni knjigi. Pripoveduje, kako si skuša nanovo urediti življenje skupina ljudi, ki se je iz nočne vožnje z avtobusom nenadoma znašla v daljni, več milijonov let oddaljeni prihodnosti, ko je ves ostali človeški rod že izumrl. S tem, kar so prinesli s seboj in ob tistem, kar so našli, so začetniki nove človeške zgodovine. Vse je nekaka kolektivna robinzonada, ki pa terja reševanje problemov, duhovnih in moralnih, ki jih prvotnemu Robinzonu ni bilo treba reševati. To zmoro, ker so med njimi tudi duhovnik, znanstvenik in časnikar, ki skušajo soljudem pojasniti, kaj se je z njimi zgodilo in kakšen je smisel tega.

Druge zgodbe so prav tako postavljene v izredne okoliščine z izrednimi dogodki: mrtva mati do očetovega prihoda skrbi za svoje otroke; prikazen neznane deklice reši ubežnika iz nemške vojske; kozmonavt se vrne na zemljo, kjer je med njegovo odsotnostjo neki virus pomoril vse ljudi; samomorilka se vrača na svet, da ob živem študentu doživi dekliško ljubezen, ki je v življenju ni poznala; znanstvenik ustvari umetnega človeka in ga uniči, ko se njegova hči zaljubi vanj. Ena zgodba pa je vendar zajeta iz stvarnega sveta (Prevrat); vsaj to pa smo že brali (Meddobje XIV/4).

4. Primorski slovenski biografski leksikon, 6. snopič, je četrta knjiga Družbinega daru, ki pa še ni prispela v Argentino; o njej spregovorimo, ko jo dobimo.

da ne pozabimo

PROTI SEKTAŠTVU

Posamezne organizacije in organi zveze komunistov delujejo na star način. To se med drugim kaže v naslanjanju teh organov in organizacij na državne in druge izvršne in poslovodne organe, ne pa na delavski razred, na delovne ljudi in občane.

Nadalje se obnašajo do SZDL, sindikata, ZSM in drugih družbenopolitičnih in družbenih organizacij, kot da so to preproste transmisije partije.

V takšnih okoliščinah se ponekod prebijajo in vsiljujejo sektaška stališča še ob drugih vprašanjih, tako da se na primer kot splošno veljavno merilo za izvolitev nekoga v organe družbenopolitičnih organizacij, delegacije in delegatske skupščine, v samoupravne organe ter za določena strokovna in upravniška dela postavlja pogoj, da je ta človek član ZK (Zveze komunistov — op. GLASA). Rezultate volitev v svete, komisije in odbore, recimo v krajevnih skupnostih, ocenjujejo tu in tam samo po tem, koliko članov ZK je bilo izvoljenih, pa da se potem reče, da je najboljše tam, kjer v teh organih in telesih ni partijcev. To je nesmisel!

Tudi merilo o moralno politični neoporečnosti je ponekod dobilo birokratske razsežnosti in se zlorablja tako, da je to v nekaterih primerih že protustavno. Po mnenju nosilcev te vrste mišljenja so moralno neoporečni samo tisti, ki imajo partijske knjižice!

Resda je v višjih oblikah združevanja in družbene organizacije večina delegatov v skupščinah, svetih in izvršnih organih članov zveze komunistov. V skupščinah občin je na primer 74% članov, v skupščinah republik in pokrajin 93,5% in v skupščini SFRJ 99,3%. Med posameznimi poslovodnimi organi in temeljnimi organizacijah združenega dela je skoraj 83% članov ZKJ (Zveze komunistov Jugoslavije — op. GLASA).

Branko Mikulič, na 8. seji CK ZK Jugoslavije, Beograd. 18. oktobra 1979.

Priloga ljubljanskega verskega tednika Družine ZNAME-NJA IN KLICAJI (18. novembra 1979 — njeni pisci so: Tone Stres, Franc Perko, Štefan Steiner in Franc Rode) bo šla v slovensko zgodovino kot dokument nekega časa. V uvodu le-te je zapisano: „Priloga... se loteva nekaterih perečih vprašanj našega družbenega življenja. Gre za kritično analizo nekaterih poglavij učbenika Družba in socialistična morala za 7. in 8. razred osnovnih šol, ki je izšel v Ljubljani leta 1977. To ni osebni napad na dr. Vojana Rusa, ki je avtor spornih sestavkov. Kritika velja knjigi kot uradnemu učbeniku, ki ga je potrdil Republiški komite za vzgojo in izobraževanje.“

Nekaj ugotovitev iz ZNAMENJ IN KLICAJEV:

- „Osvobajanje“ od religije pri vzgoji in izobraževanju v šolah, ki jih obiskujejo otroci vernih in nevernih staršev, je MANIPULACIJA s človekom in NASILJE nad njim, ki ne vodi k svobodi, temveč k zaslužnjenju človeka.
- Naša šola v zvezi z oblikovanjem celostnega marksističnega pogleda na svet načrtno pospešuje ateizacijo. ATEIZACIJA torej ni stranski pojav „znanstvene“ vzgoje in izobraževanja, ampak je zavesten cilj odgovornih dejavnikov.
- Kolikor odgovorni vztrajajo, da mora šola posredovati marksizem v celoti, vključno z ateizmom, ki je njegov sestavni del, s tem postavljajo verne v NEENAKOPRAVEN POLOŽAJ IN NASPROTUJEJO TEMELJNIM ČLOVEKOVIM PRAVICAM.

• Z nedopustnim poenostavljanjem družbenih vprašanj, z nedokazanimi trditvami, z neupoštevanjem nekdanjih razmer in potrebnih zgodovinskih dejstev, celo z nekaterimi izmišljenimi reči SKUŠA (UČBENIK) UMAZATI CERKEV, posebno cerkvena vodstva, in krščansko pobožnost. To ponuja učbenik štirinajstletnikom, ki jim manjka ustreznih podatkov in sposobnost tovrstnega presojanja. Ali ni to MANIPULACIJA? Rus dela z obravnavanim pisanjem krščanstvu KRIVICO in nas kristjane ŽALI.

• Kaj reči o Rusovih pogledih na izvor religije, na njeno vlogo v družbenem in posamičnem življenju? Mislim, da moramo biti do takih stališč neprizanesljivi. Ne zato, ker se ob njih verni čutimo prizadete, marveč zato, ker NISO ZNANSTVENA.

Kaj naj rečemo k tem ugotovitvam?

Slovenskim kristjanom se že vse od konca vojne godi nepopisna krivica, ker jim po šolah njihove otroke zavajajo iz v Boga in človeka odprtega, odrešujočega, naprednega pogleda na svet v pritlikavo, zaslužnjevalno materialistično ideologijo. In tej krivici v slovenskem prostoru še ni videti konca. Kaj čuda, če se bo ta in oni slovenski vernik zamišljeno ustavil ob stavkih, zapisanih tudi v ZNAME-NJIH IN KLICAJIH: „Mogoče cerkvena vodstva niso vedno ali niso vedno dovolj odločno nastopila proti krivični oblasti. Načelno je Cerkev vedno odklanjala vladajoče oblasti, ki so bile diktatorske, tiranske, krivične, nezmožne zagotoviti ustrezno skupno dobro. V praksi pa tega niso mogle vedno uveljaviti.“

Naša luč, Celovec, 1980, 1

dokumenty

mitja ribičič

vprašanje klerikalizma in cerkve danes v sloveniji

Mitja Ribičič, v vrhu slovenske in jugoslovanske komunistične partije, njega dni tudi predsednik zvezne vlade v Beogradu, pa spet predsednik in minister republiške vlade v Sloveniji, zdaj že ponovno spet predsednik Socialistične zveze delovnega ljudstva (SZDL), je 1976 predaval partijskem voditeljem o Klerikalizmu in Cerkvi v današnji Sloveniji. Predavanje, ki so mu po sklepu sledila vprašanja o predmetu, je izšlo kot priloga k 2. številki Varnosti — 1976, s posebno pripombo: Samo za interno uporabo. Ker je Ribičičevo gledanje na slovensko Cerkev in na slovenske vernike, pa tudi partiji nevdane slovenske nekomuniste hkrati uradno gledanje slovenske partije na vse pojave, ki so v zvezi s cerkveno dejavnostjo na Slovenskem, bomo v predavanju brž našli ključ za partijske izpade in napade na slovenski „klerikalizem“, pojem, s katerim partija označi vsa cerkvena podvzvetja, ki niso zgolj strogo bogoslužje in dušno pastirstvo v cerkvenem prostoru. Predavanje je tudi ključ za razumevanje nedavne po partiji umetno inscenirane „afere“ ob predavanju dr. Franceta Rodeta o današnji slovenski Cerkvi z naslovom „Resnično krščanstvo pri nas danes in jutri“, ki ni smelo biti natisnjeno v zborniku predavanj s teološkega tečaja za laike v Ljubljani. Ribičičevo predavanje in vprašanja na odgovore objavljamo v Glasu kot dokument našega časa, ki zdomstvu ni poznan in zunaj Slovenije še ni bil objavljen.

Predavanje bo vsebinsko razdeljeno na pet delov oziroma vprašanj:

1. Temeljne znanstveno-teoretične postavke marksizma glede religije
2. Naše razmerje do cerkve in religije v etapah naše revolucije od ustanovnega kongresa KP Slovenije do danes
3. Sodobni procesi v rimskokatoliški cerkvi
4. Sodobni procesi v rimskokatoliški cerkvi na Slovenskem
5. Taktika v boju proti klerikalizmu in nazadnjaštvu cerkve oziroma v prizadevanju za vključitev verskih množic v socialistično graditev

Socialistično samoupravno družbo razvijamo in jo usmerjamo na podlagi marksizma, na podlagi teorije razrednega boja, teorije revolucionarne družbene prakse. Marksizem je tista naša znanstvena podlaga, na kateri analiziramo družbo, vzroke in posledice družbenih pojavov in dajemo na podlagi tega tudi svoje mesto religiji in cerkvi. Veste, da

je marksizem ateističen in da program zveze komunistov izrecno izključuje religiozno prepričanje v zvezi komunistov. Poenostavljeno pomeni religija obliko odtujitve človeka samemu sebi v razmerah razredne družbe. Marksizem uči, da je primaren družbeno-ekonomski položaj človeka, družbeno-ekonomska bit človeka, in da je religija spretnjena zavest, ki v nekem smislu ovira človeka in mu otežuje, da bi se zavedel svojega odtujenega položaja v družbi. Za marksista je torej kritika religije potrebna predvsem v tem smislu, da bi stregla človeka, da bi se otresel iluzij o sreči ljudstva, da bi od kritike neba prešel h kritiki zemlje, da bi pristal na zemlji, v konkretnih razmerah v družbi, da bi znal analizirati odnose v svojem neposrednem okolju v družbi, v razredu, v narodu, človeštvu. V tem smislu je kritika religije v temeljni funkciji marksizma kot znanstvene osnove komunističnega proletarskega gibanja. Izredno pomembno je spoznanje, da marksizem ni le materialistični svetovni nazor, ni le pogled na svet, ampak predvsem navodilo za akcijo, teorija, ki zahteva spremembo odnosov, spremembo sveta. Zaradi tega ne glede na religijo in cerkev, ki je organizacija verskih

množic, kot na partnerja, ampak njeno vlogo ocenjuje s stališča razrednega boja. Predvsem nas zanima, komu, kateremu razredu služi, na kateri strani se vključuje v bitko za spremembo sveta. Znana je marksistična teza, ki jo je poudarjal zlasti Lenin, o religiji kot opiju družbe, opiju ljudstva, čeprav je seveda starejša od Leninovega izreka. Religija je v nekem smislu tudi protest proti dejanski bedi, proti krivicam, vendar pasiven protest, ker upanje prenaša v boga in v onstranstvo in ne vzpodbuja k spreminjanju sveta. Na podlagi marksističnega ateističnega svetovnega nazora so nekateri sklepali, da se morajo marksisti najprej boriti proti religiji, proti cerkvi, da morajo najprej ukiniti religijo in cerkev kot institucijo, da je treba to najprej určiti, potem pa bomo lahko zgradili komunistično družbo. Marksizem se je od marksističnih klasikov do danes vedno boril proti tej tezi, ki je v frontalno bitko razrednega boja za napredek postavljala cerkev in religijo kot glavnega in osnovnega zaviralca napredka. Na Slovenskem je znan Potrcer izrek, ki je uporabil misel nemškega filozofa Franza Mehringa, da si je proletariat o bistvenem izvoru religije na jasnem, da pa se ne bori proti njenemu mračnjastvu tako, da „ubija mrak“, pač pa tako, da osvetluje družbo. Tam, kjer za gorijo luč, izgine mrak. Ne moremo ukiniti posledic, moramo pa odstranjevati vzroke za nazorske predsodke ljudi. Engels je v svoji razpravi kritiziral Dühringa, ki ga je imenoval pristaša pruskega socializma, ker ne more počakati, da bi religija umrla naravne smrti. Engels pravi, da ji s tem, da ščuva svoje „žandarje prihodnosti“ proti religiji, pomaga do mučeništva in ji tako podaljšuje življenje.

Opozoril bi še na pojav, da se pri religiji ne da vsega pojasniti z analizo družbenih vzrokov v konkretni razredni bitki in z znanstveno razčlenitvijo trenutnih družbenih razrednih odnosov. Marksizem govori o religiji kot o družbenem pojavu, kot obliki družbene vrhne stavbe, ki ima svojo lastno zgodovinsko zakonitost in svoje lastno življenje. Pri religioznosti sodobnega tipa ne gre vedno samo za fanatičen odsev sveta v zavesti in v glavah ljudi, ampak tudi za celo vrsto psiholoških in drugih čustvenih momentov. Gre tudi za stisko sodobnega človeka, njegovo nemoč, da bi lahko kaj ukrenil, njegovo soočenje z „večnimi“ vprašanji žalosti, bolečine, smrti, končnosti ali neskončnosti življenja. V teh dilemah in stiskah se sodobni človek dostikrat zateka v iluzije, ki so privlačne in so lažna tolažba v nasprotju z znanostjo, ki človeku ne more zbuditi nobenih iluzij, ničesar izven njega in izven njegove družbe in izven njegovih lastnih možnosti, da spremeni svoj lastni položaj oziroma položaj celotne družbe, v kateri živi. Zlasti posamične verske sekte, jehovske in druge, vznikajo iz takšnih emotivnih razlogov, posebno po vojnah in drugih katastrofah.

Marksizem analizira religijo s stališča potrebe po razrednem boju, potrebe po družbenem napredku. Vsestranski razvoj vsakega posameznika pa je pogoj svobodnega razvoja vseh. To je zapisano v Komunističnem manifestu in to smo zapisali tudi v program ZKJ. Cilj našega gibanja je torej odprava razmer, v katerih bo človek ostal ponižan, zasluženo, zavrženo bitje. Marksizem je v prvi vrsti akcija in preobrazba družbe. Marx je izrekel misel, ki jo povsod ponavljamo: „Filozofi so svet samo razlagali, mi pa ga hočemo spremeniti.“ Marksizem torej ni mrtva teorija, ni samo skupek nekih resnic, ni religija, marksizem je razredni boj, in zato tudi religijo ocenjuje kot vsak družbeni pojav s stališča potreb razrednega boja v konkretnih družbenih razmerah. Zaradi tega se marksizem ne bori niti proti religiji nasploh niti proti cerkvi kot instituciji vernikov nasploh, pač pa proti njeni družbeni funkciji in vplivu na družbo, če je reakcionaren. V religiji in cerkvi celo podpira tisto, kar je vzpodbudno za boj ljudstva za napredek, zelo ostro pa zavrača njeno konservativno naravo, njeno reakcionarno funkcijo, njen zaviralni vpliv v konkretnem razrednem boju, v delavskem, socialističnem, komunističnem gibanju. To je ena izmed glavnih funkcij marksizma. Druga funkcija marksizma pa je, da skrbi, da bi delavska avantgarda ne bila pod vplivom tujih, nedelavskih, meščanskih in drugih ideologij. Iz tega razloga so delavske stranke povečini tudi prevzele v svoje statute zahtevo, da so člani delavske avantgarde marksisti in ateisti, da članstvo ni združljivo z religioznostjo. To smo zapisali tudi mi, ker v zvezi komunistov nočemo pustiti različnih idejnih struj: to bi slabilo enotnost boja in vpliva delavske avantgarde pri mobilizaciji delavskih množic za socializem, to bi slabilo vodilno vlogo delavskega razreda, socialistično akcijo združenega dela in znanja.

Lenin je to zahteval za boljševisko partijo, obenem pa je zelo ostro nastopil proti protireligioznemu boju in proti

vsakemu verskemu boju. Verski boj pomeni stagnacijo v družbenem napredku. Govoril je o tem, da je za partijo primeren razredni boj, boj za družbeno preobrazbo, in če se člani partije vključujejo v program partijske akcije, potem ne morejo privoliti v konservativizem religije. Enotnost ustvarjanja raja na zemlji je pomembnejša od enotnosti predstav o raju v nebesih, bi rekel Lenin. Ljudi je treba toliko odvrčati od religije, kolikor jih to odvrča od proletarskega gibanja. Delavce pritegujemo in vzgajamo v duhu našega programa, ne pa proti njihovem lastnemu prepričanju. Lenin je razvil tezo, da tisti, ki danes želi delavski razred odvrniti od njegovih temeljnih vprašanj, njegove lastne osvoboditve, vedno razvema postranska vprašanja, da bi ustvaril neenotnost. Zanj je bilo vprašanje religije, vprašanje odmiranja religije, v tej ali drugi fazi revolucije, na prehodu iz kapitalizma v socializem in iz socializma v komunizem, umetna dilema, s katero ni mogoče mobilizirati delavskih množic, ker ustvarja zmedo v enotnem boju za napredek. Preusmeritev pozornosti na religiozno vprašanje je skoraj vedno v interesu protidelavskih, reakcionarnih sil. Tu bi lahko navedli celo vrsto primerov iz naše prakse v času osvobodilnega boja, pa tudi v sodobnih razmerah, v pojavu kockekovščine, v škofovskih pismih ob ustavni razpravi in vsespovsod, kjer katoliška cerkev, bodisi njeni predstavniki, bodisi določene struje v njenem imenu postavljajo v prvi plan prevrednotenje načelnih razmerij, ki so bila opredeljena z našo ustavo ali pa s programom ZKJ. Povsod je šlo za to, da se zavre uspešna graditev socialistične družbe, da se odvrnejo verske množice od programa in akcije naprednih socialističnih sil.

Prvo vprašanje bi lahko sklenil z naslednjim povzetkom:

1. Za marksizem je primaren razredni boj. Ateizem torej ni bistveni atribut marksizma. Bistveni atribut marksizma je razredni boj in mobilizacija delavskega razreda v boju za lastno osvoboditev in osvoboditev vse družbe.
2. Temeljni kamen odnosa komunistov oziroma marksistov do religije je to, kakšna je njena družbena funkcija v tem razrednem boju. Od ocene in analize tega, kakšna je funkcija, kakšen je položaj, komu služita v konkretnih razrednih razmerah, v konkretnem razrednem boju religija in cerkev, je odvisen tudi odnos marksistov in komunistov in vseh naprednih ljudi v naši družbi do nje.
3. Marksizem ne more ukiniti religije, z dekretom ni mogoče ukiniti boga. Marksizem odpravlja vse oblike odtujitve človeka in s tem spreminja odnos ljudi tudi do religije, tudi do vseh oblik zavesti delovnih ljudi in drugih oblik iluzij o sodobni družbi.
4. Marksizmu kot svetovnemu nazoru in teoriji razrednega boja se ni treba konfrontirati z religioznim svetovnim nazorom. Mi ne priznavamo, da sta ta dva svetovna nazora enakovredna. Marksizem ni samo nazor, ampak je tudi in v prvi vrsti akcija, razredni boj, je oblika spreminjanja sveta, je v nekem smislu znanstvena podlaga celotne organizacije socialistične družbe, religiozni nazor pa je določen idealistični pogled na svet, svetovnonazorsko prepričanje.
5. Marksizem in komunisti ne odklanjajo religioznih delavcev, vernih ljudi in vernih množic, pač pa se borijo za enotnost delavskega razreda, bojujejo se za njegovo osvoboditev in za to, da verske množice v konkretni bitki za družbeni napredek spoznavajo, da jim njihovo religiozno prepričanje ne pomeni ovire za realizacijo njihovih konkretnih interesov. Kolikor pa jim pomeni oviro, se opredeljujejo tudi proti cerkvi in za družbeni napredek, za svoj lastni interes, ker nočejo, da bi kdo v imenu konservativizma manipuliral z njihovim svetovnonazorskim prepričanjem.

Obravnavanje teh vprašanj o marksizmu bi sklenil predvsem s tem, da danes poteka v svetu, zlasti pa v Evropi, med evropskimi filozofi – katoliška cerkev ima namreč ogromen „štab“ svojih teologov, ki „lansirajo“ v svet različna filozofska stališča – velika bitka za to, da bi katoliškemu svetovnemu nazoru priborili enakopraven položaj v sodobnem svetu. Zlasti se oglašajo s tezo, da bo moral marksizem popraviti določena svoja stališča. Marksizem, pravijo, je dosegel določene rezultate pri spreminjanju sveta, vendar le na ekonomskem, tehnološkem, proizvodnem področju, na področju proizvodnih odnosov. Glede položaja človeka, glede moralnih vprašanj, humanizma, kulture, svobode človeka, demokratičnosti itd. pa marksizem ni dal človeku tistega, kar pričakuje. Tu pa je naloga krščanstva, naloga vere, da uresniči dokončno osvoboditev človeka. To je poenostavljena osnovna teza, na kateri se danes gradi kritika sodobnega marksizma.

Druga kritika izhaja iz ocene porasta konfesionalnosti v socialističnih deželah. Kardinal König v sosednji Avstriji, eden najbolj uglednih koncilskih teologov v svetu, govori o razmerah v Sovjetski zvezi takole:

„Sovjetska zveza je po šestdesetih letih revolucije, v kateri prevladuje marksistična ateistična akcija vseh dejavnikov te družbe, ostala konfesionalna država in verski obredi so v tej deželi celo v porastu.“

König uporablja pri tem trditve nekaterih sovjetskih politikov kvazimarksistov, ki so trdili, da je v ZSSR v osnovi zgrajen komunizem, v kateri naj bi religija odmrila. Iz tega izpelje vprašanje: „Morda je še prezgodaj pričakovati revizijo marksistično-leninistične teorije o religiji in krščanstvu, toda prav zaradi svoje znanstvene zahtevnosti si bo morala zastaviti to vprašanje“. Skratka, pričakovati je v kratkem revizijo marksizma, ki bo moral bolj upoštevati religijo oziroma krščanski svetovni nazor. Isto vprašanje zastavljajo danes tudi pri nas. Zanimivo je, da revija Praxis, znana revija v Zagrebu označuje pravi marksizem z besedo humanistični marksizem v tem smislu, kot da naš marksizem ni humanističen, kot da bi bilo treba naš marksizem oplojiti s krščanstvom, da bi dobil svojo humanistično vsebino. Isto zagovarja Kocbek, Solženicin vidi rešitev Rusije v pravoslavju, nekateri marksisti na Bližnjem Vzhodu povezujejo socializem z muslimanstvom itd.

Rekel sem že, da zahteva, da bi izenačili marksistični in religiozni svetovni nazor, ni v skladu z znanostjo, ker si ta dva nazora nista enakopravna. Mi ne postavljamo marksizma kot materialističnega svetovnega nazora proti religioznemu, kajti marksizem je teorija razrednega in revolucionarnega boja.

Marksizem ni filozofija o neki idealni družbi, je navodilo za akcijo, za delo, za spreminjanje stanja, živa znanost, ki poganja revolucionarno družbeno akcijo, je teorija, ki ustvarja novo prakso. Marksizem se tudi ni končal z Marxom, razvija in razdeljuje se sočasno z razvijanjem socializma. Marksizem je torej idejna, teoretična in materialna podlaga socialističnih sil (Kardelj: teorija je glava, proletariat je srce).

Če bi šli procesi v sodobni rimskokatoliški cerkvi, v sodobnih strujah v drugih svetovnih religijah v tej smeri, da bi priznali razredni boj in naprednost vodilne vloge delavskega razreda, proces osvoboditve dela in človeka, če bi prekoračili ta Rubikon, to glavno ločnico, ki ločuje ta dva svetovna nazora, bi šele lahko govorili v nekem smislu o tem, da bi krščanstvo, če bi seveda v tem primeru še obstajalo, lahko direktno vplivalo tudi na razvoj marksistične znanosti. To pa je seveda stvar zelo daljne prihodnosti, ki nima utemeljitve v konkretnih razmerah v sodobni cerkvi. Zato menimo, da se je marksizem potrdil ne samo kot znanstvena teorija, ampak tudi kot revolucionarna praksa. Marksizem je v zadnjih petdesetih letih dal človeštvu več, kot so dale vse religije tega sveta, ustvaril je socializem kot svetovni proces, nove odnose med narodi, med ljudstvi, omogočil je epohalni razvoj znanosti na vseh področjih proučevanja družbenih zakonitosti, še posebej na področju filozofije, in v tem pogledu ni moč primerjati marksizma z nobeno drugo teorijo o družbi. To seveda ne pomeni, da religije niso z ničemer vplivale na razvoj družbe, na miselnost človeka in tudi da marksizmu ni treba računati s temi oblikami družbene zavesti in predstavami o svetu. Obstaja soodvisnost, ne pa partnerstvo. Celo pobudniki meščanskih revolucij so zahtevali dosledno izpeljavo ločitve cerkve od države in politike.

Drugo vprašanje se nanaša na našo načelno politiko do cerkve.

V vseh etapah naše revolucije smo izdelali načelno politiko do cerkve in religije; to velja za pripravljane revolucije, za narodnoosvobodilni boj, za utrjevanje ljudske države v prvi petletki in za razvoj socialističnega samoupravljanja od prvih delavskih svetov do današnje ustavne listine – jugoslovanske in slovenske – za celotno neuvrščeno zunanjo politiko socialistične Jugoslavije. Lahko govorimo o premočrtnosti naše načelne politike do cerkve od ustanovnega kongresa partije na Čebinovem, od ustanovne listine OF slovenskega naroda do zadnje slovenske ustave, od Avnoja do jugoslovanske ustave. Vedno so bili svoboda vere, ločitev cerkve od države in šole, prepoved verske nestrpnosti in boj proti klerikalizmu v osnovi naših naporov za mobilizacijo verskih množic in proti reakcionarni vlogi cerkve. Na ustanovnem kongresu na Čebinovem je bilo postavljeno, da mora vsakdo, ne samo vsak komunist, ampak vsak borec za napredek spoštovati versko prepričanje svojega sobojevnika za svobodo slovenskega naroda; kdo seje z vero razdor med ljudstvom, izdaja inte-

rese slovenskega naroda. Kidrič je ob ustanovitvi OF in mnogokrat pozneje poudarjal, da OF ni nikoli ogrožala in ni imela nobenega namena ogroziti ne vere ne cerkve ne duhovščine, da se bo nenehno trudila, da bi pritegnila v narodnoosvobodilno gibanje vso obstoječo institucijo katoliške cerkve, tudi hierarhijo s škofom na čelu; in vedno smo se v tej bitki borili za vpliv verskih množic in za njihov enakopraven položaj v osvobodilnem boju. Jasno pa je, da smo obsodili istovetenje cerkve z domobranstvom, ki je pomenilo za nas najvulgarnejše narodno izdajstvo, kot je rekel Kidrič. To je ostal naš načelni odnos do religije in cerkve do danes in pravni izraz tega načela sta naša ustava in poseben zakon, ki ureja te odnose, politično pa odraža to statut socialistične zveze delovnega ljudstva, znotraj katere so politično aktivni tako verni kot neverni ljudje. Torej ne boj proti religiji, pač pa boj proti izkoriščanju vere v protiljudske, protinarodne, protisocialistične, protisamoupravne politične namene, to je stalnica naše politike. Ta politična zasnova OF je tudi povzročila močno diferenciacijo v vodstvu rimskokatoliške cerkve na Slovenskem, razkol med pretežno nazadnjaškim vodstvom našega klera in verskimi množicami. To nas je pripeljalo tudi do sedanje situacije. Naša načelna politika do cerkve v vseh etapah naše revolucije za nas ni pomenila obrobne vprašanja, pač pa v nekem smislu strateško vprašanje kako in na kakšen način mobilizirati verske množice za graditev, revolucioniranje in preobrazbo naše družbe, za graditev socializma. Podpora vernih ljudskih množic je bila ogromnega pomena za razmah ljudske vstaje in osvobodilnega boja. Praktično si ni mogoče zamisliti sile naše revolucionarne ustvarjalnosti brez široke udeležbe vseh slojev ljudskih množic, ne samo tistega dela delavskega razreda, ki je ateističen in je v vrstah ZK, ampak tudi verskih množic, zlasti na vasi, med kmeti in med drugimi sloji.

Za našo revolucijo sta bili vedno dve nevarnosti: ena nevarnost je bila odtujitev partije delavskemu razredu tako, da bi postala sila nad delavskim razredom, da bi vladala v imenu delavskega razreda, v imenu družbe, da bi se dvignila nad njo, da bi s svojo politiko ne bila zasidrana v ljudskih množicah, da bi delovala le s sredstvi države, oblasti. To je nevarnost, ki jo imenujemo nevarnost dogmatizma ali pa informbirojevstva, etatističnega koncepta vloge partije in države.

Druga nevarnost za našo revolucijo, ki je za slovenske razmere izredno pomembna, je klerikalizem. Klerikalizem je edina možna kontrarevolucionarna opozicija obstoječim socialističnim odnosom v naših razmerah. Verska pripadnost večine našega naroda daje možnosti za izkoriščanje verskih čustev in mobilizacijo verskih množic za politično konservativno, antikomunistično dejavnost. Iz tega razloga smo politiko do cerkve v strateški politiki ZK na Slovenskem vedno upoštevali kot tisti dejavnik, ki nam najlaže izolira ZK v množicah, ki edina lahko teoretično, pa tudi v določenih okoliščinah, mednarodnih in drugih, pomeni praktično osnovo za oblikovanje nekakšne antikomunistične fronte proti fronti naprednih družbenih sil na Slovenskem. Zato smo problem diferenciacije znotraj teh verskih množic vedno razumeli kot eno izmed glavnih in bistvenih strateških vprašanj naše politike, kot faktor politične trdnosti naše družbe.

Tretje vprašanje je vprašanje sodobnih procesov v rimskokatoliški cerkvi in v svetovnih verah sploh. Govoriti bi morali o vseh verah, zlasti o treh največjih, tj. o rimskokatoliški s pravoslavno, muslimanski in budistični. To so tri velike svetovne religije z ogromno organizacijo in ogromnim vplivom, in bi kot marksisti morali analizirati vse pojave v teh skupnostih. V takem predavanju pa je to nemogoče, in bi se zato omejili na razpravljanje o rimskokatoliški cerkvi. Za nas je največja, čeprav v svetovnem merilu pomeni manjšino. Strokovnjaki ugotavljajo, da je sedaj približno 30 odstotkov človeštva pripadnikov rimskokatoliške cerkve, da pa se bo okrog leta 2000, ki se zelo hitro približuje, ta odstotek zmanjšal na 20%, se pravi na eno petino človeštva. Vendar njene funkcije in njenega vpliva ni treba gledati z vidika števila njenih pripadnikov, vernikov, z vidika teh 690 milijonov ljudi, ki se izjasnjujejo direktno ali z verskimi obredi za rimskokatoliško cerkev, ali z vidika 2200 škofij, ki so raztresene po vsem svetu, po vseh kontinentih, ampak je treba gledati ta njen potencial nekoliko globlje.

Rimskokatoliška cerkev ima poseben položaj, ker razpolaga z večjo intelektualno silo, kot jo imajo druge cerkve, ki so v nekem smislu bolj ljudske, bolj preproste v svoji dejavnosti. Tu je seveda tudi njena tradicija. Bila je svetovna cerkev, ki si je podrejela vladarje in imperije in še

vedno ima veliko materialno moč. To ji tudi daje posebno mesto. Kot rezultat gibanja množic v svetovnem merilu so nastale mnoge spremembe, ki so povzročile, da je socializem prodril kot dominantno svetovno gibanje. Nastala je cela vrsta novih socialističnih držav, v katerih ni več katoliška cerkev dominantna politična sila; nastalo je neuvrščeno gibanje, delavski razred se je okrepil, v zadnjih 30 letih so se milijoni kmečkega prebivalstva selili iz vasi v mesta, ogromen je bil tehnološki napredek do osvajanja vesolja itd. Vse to je pripeljalo rimskokatoliško cerkev v določeno krizo. Rimskokatoliška cerkev se je zavedala, da mora v nekem smislu revidirati svoje dogme, da mora spremeniti svoje obnašanje in da mora začeti spreminjati svojo organizacijo. Zagrizena antikomunistična usmeritev cerkve v preteklosti s papežema Pijem XI. in XII. na čelu, njena povezanost s fašizmom, ki je zlasti kompromitirala rimskokatoliško cerkev in Vatikan, je doživela popoln polom, in tiste besede, ki so jih v tej cerkvi izrekli še pred desetimi leti, namreč, da je socializem oziroma komunizem zločest, da je treba vsakega vernika, ki bi sodeloval z njim, kaznovati, da ga mora doleteti huda kazen božja, vse to je prišlo v konflikt s temeljnimi interesi množic, in to predvsem v konflikt s temeljnimi interesi katoliških množic. Tako je Janez XXIII., oče koncila, moral zapisati, da se je treba družiti z vsemi ljudmi dobre volje, da je treba skupaj graditi, in ni več stresal blata na komunizem in socializem, pač pa je začel govoriti o graditvi humanega sveta, ki temelji na svobodi, pravičnosti in ljubezni, osnovni pogoj pa je spoštovanje verske svobode.

Smisel teh sprememb je ohraniti cerkev v sodobnem svetu. Oni seveda ne priznavajo socializma kot rezultante razrednega boja. Nikjer, niti v enem dokumentu koncila, ki pomeni uveljavitev teh novih naprednih teženj, nista zapisani besedi „socializem“ in „komunizem“. Priznavajo pa potrebo po socialnih reformah, po pravičnosti in reševanju cele vrste tistih vprašanj, ki jih ljudje postavljajo danes na dnevni red v vseh deželah sveta in pri socialistični graditvi družbe. Pri tem sta se uveljavili v Vatikanu dve težnji: ena je progresivna koncilna smer, ki hoče spremeniti tradicionalno pojmovanje cerkve in religije, ki se hoče osvoboditi klerikalnih tradicij kot organizirane politične sile na vseh področjih človeškega življenja in družbe in ki hoče razviti pojmovanje cerkve kot hierarhične organiziranosti vernikov. Ta koncilna težnja se danes bori proti vsemogočnosti vatikanskega administrativnega aparata, bori se proti osebni „nezmotljivosti“ papeža in jo hoče nadomestiti s kolegijsko „nezmotljivostjo“, bori se proti italijanskemu sestavu kurije in zahteva večjo udeležbo cerkva drugih kontinentov in neitalijanskih narodov v politiki rimskokatoliške cerkve ter oblikuje tezo o cerkvi kot o veri siromašnih ljudi. To naj ne bi bila več cerkev privilegiranih slojev, veleposesnikov, grofov, kapitalistov, ampak naj bi postala cerkev siromašnih, ubogih, starih, otrok, ljudi, ki so v stiski in ki jim je treba pomagati. To je koncilna smer.

Druga smer, ki je v rimskokatoliški cerkvi še vedno močna, pa je tradicionalna konzervativna smer cerkve, ki naj bi zadržala svoj položaj, ki se zavzema zoper zmanjševanje papežev moči in s tem tudi svoje moči zoper ekumenizem, tj. združevanje s pravoslavlci in drugimi razkolničnimi strujami v katoliškem svetu, ki je zoper strpnost. Če je bil Janez XXIII. oče koncila in te progresivne smeri, potem moramo reči za sedanjega papeža Pavla VI., da je nosilec kompromisa med obema strujama. Na eni strani hoče spremembo, hoče uveljavljati koncil, se na koncil sklicuje, ker ve, da je to nujno, da je to v interesu cerkve, na drugi strani pa se boji, da bi bile reforme prehitre, da bi povzročile neenotnost v rimskokatoliški cerkvi, neenotnost pa bi pomenila njen konec. V tem so si pristaši obeh struj edini. Zanimivo je, da se napredna koncilna usmeritev na različnih kontinentih različno odraža. Rekli bi lahko, da je v Evropi še zelo nezadostna. V naši evropski situaciji zaradi vpliva socialističnih dežel v tem delu sveta, zaradi hitrih socialnih reform, samoupravljanja, participacije, vloge komunističnih strank in drugih delavskih strank ne daje odgovora na sodobna evropska vprašanja. V svoji praktični politiki je še vedno konservativna in zaostaja za vsemi temi tokovi. Medtem pa ta napredna smer na nekaterih drugih kontinentih, v Afriki, Latinski Ameriki, postaja v nekaterih deželah celo nosilec napredka in se okrog cerkve zbirajo sile, ki se borijo za enakopravne odnose, za napredek, za socializem.

Tako je npr. v Latinski Ameriki močna skupina brazilskih škofov, ki se borijo proti prevladi ameriškega kapitala v Latinski Ameriki in ki direktno govorijo o zgledu in ugledu Jugoslavije v socialističnem svetu. Obstaja tudi

skupina v Afriki, ki se bori proti rasizmu in kolonializmu, nato skupina v arabskem svetu, ki se bori za arabske pravice, za pravice palestinskega naroda do samoodločbe, in še cela vrsta struj, ki so se prebile s tezo koncila in s koncilskimi dokumenti, ki zahtevajo evangelizacijo, kot pravijo, a se opredeljujejo za napredek in socializem v konkretnem razrednem boju v svojih razmerah in ljudstvu, v katerem ta cerkev živi. Tu je nastala cela vrsta vseh mogočih teženj in struj, ki jih mora Pavel VI. obvladovati. Seveda pa jih ne more obvladati, ker nastajajo iz lastnih razrednih in družbenih okoliščin posameznih narodov in dežel. Tako Latinska Amerika zahteva posebno ameriško »teologijo« osvoboditve odvisnosti od ZDA. Afrika zahteva priznanje posebne afriške religije kot odpor proti misijonom, ki so bili oporišče starih matičnih kolonialnih dežel. V Holandiji nastaja gibanje za odpravo celibata, ki se vedno bolj uveljavlja in ima tudi pri nas mnogo zaveznikov, ki pravijo, da je samo še stvar časa, da se bo to uveljavilo tudi v Rimu. Tako so v Nemčiji izdali katekizem, ki so ga morali v Vatikanu prepovedati. Tudi v italijanskih razmerah nastaja socialna skupina katolikov, ki se ilegalno bori za uveljavitev koncila na podlagi svoje lastne koncepcije, in jo je moral Vatikan prepovedati. Sedanja papež opozarja, da so te kontinentalne in vse mogoče religionalne teologije, skupine in grupacije zelo nevarne, ne more pa več preprečevati vseh teh stvari.

Gotovo se spominjate, kako so v Vatikanu ekskomunicirali slovensko Ciril-Metodovo stanovsko duhovniško društvo. Danes bi morali ekskomunicirati celo vrsto struj, ki nastajajo po svetu in ki se uveljavljajo proti volji in željam in dobrim nameram vatikanske kurije, da bi obvladala vse te procese.

Za politiko Vatikana, ki je za nas pomembna, je značilno to, da v zadnjem času močno poudarja politiko in pomen vatikanske države. Prebral sem predavanje, ki ga je imel sekretar sveta za javne zadeve Vatikana monsinjor Casaroli v začetku lanskega leta in ki je bilo tudi objavljeno v njihovem glasilu; v njem je dal uradno platformo zunanje in notranje politike vatikanske države. V tem predavanju Casaroli govori, da vatikanska država, ki je sicer majhna, ne pomeni samo rimske kurije. Ne smemo je primerjati le z majhnimi državami. Vatikanska država je celo daleč nad tistimi, ki jih imenujemo velesile, je velesila z razširjenimi krili, ki pokrivajo svet, ponekod spoštovana, drugje preganjana, vendar je tu kot suverena in neodvisna oblast, ki ima svojo veličino, zgodovino in vpliv. Njen položaj je poseben, njena suverenost je duhovne narave, razširja se na stotine milijonov ljudi, ki živijo v različnih narodih in državah, njena moč ni v vojski, v ekonomski moči in pritiskih, marveč v spoštovanju in zavesti katoliškega prebivalstva. Ne sloni na administrativni ali kadrovski prisili, pač pa na zavestni pokornosti svobodnih vernikov. (Pokornost in svoboda ne gresta skupaj, ampak tako je napisano.) Njena vladavina je vladavina zavesti, v primerjavi z vrednotami zemeljskega življenja, ki so prav tako visoke in plemenite, vendar morajo biti podrejene v svojih smotih tistim vrednotam, ki izhajajo iz večnega življenja. Moralni vpliv te cerkve ni manj pomemben od državne moči. Cerkevni državniki se bolj ravna po konkretni resničnosti in kot merilo upravljanja svoje države upoštevajo sveti egoizem, državne razloge, zato se ne morejo vedno držati moralnih načel in etičnih norm. To razsežnost pa dajeta državi katoliška cerkev in vpliv vernikov v njihovi lastni deželi. Rimskokatoliška cerkev, piše Casaroli, je vest človeštva in v središču mednarodne skupnosti z višjimi in občečloveškimi moralnimi vrednotami, je mati in učiteljica resnice. Človeštvo je danes dramatično postavljeno na razpotje, ki je odločujoče za njegovo večtisočletno zgodovino, je zapisal. Pri tem je mislil predvsem, da je dramatično postavljena na razpotje rimskokatoliška cerkev z ozirom na njeno večtisočletno zgodovino in vpliv na svetovno politiko. Sveta stolica se zaveda starodavnega klica, da bi bila poleg učiteljice transcendentalne resnice horizont časa in zgodovine, sopotnik ljudi in soudeleženec odgovornosti njenih upravljavcev, da bi bila skoraj zastavonoša in privilegirani predstavnik tistih skupnih moralnih in duhovnih vrednot, brez katerih ni mogoče dobiti prave in dostojne ljudske skupnosti.

Zanimivo je, da se v tem smislu, kot je predaval Casaroli, Vatikan tudi obnaša. Osemdeset držav ima akreditirane svoje predstavnike v Vatikanu, tudi ZDA in Poljska, šefi držav ki obiščejo Italijo, imajo za potrebno, da govorijo s papežem kot poglavarjem vatikanske države. V Vatikanu zavzemajo do vseh svetovnih vprašanj politična stališča, ne verska. Tako so bili zelo dejavni na konferenci o evropski varnosti in sodelovanju in so bili naš najboljši zaveznik, ko smo se borili za formulacijo, s katero bi zaščitili

pravice manjšin. Bili so mnogo bolj sprejemljivi za naše argumente kot drugi, zahodno in vzhodnoevropski predstavniki. Bili so našega mnenja glede nespremenljivosti evropskih meja. Na konferenci o prebivalstvu v Bukarešti je bilo vatikansko stališče zelo podobno našemu stališču, da demografska eksplozija ni vzrok vseh problemov neenakopravnosti in razvoja, pač pa nepravilna razdelitev dobrin in profita, ki jih danes uživa samo manjšina. V nasprotju z nami pa so se zoperstavili vsaki načrti akciji za kontroliranje rasti prebivalstva, kajti to ni v skladu z njihovimi, verskimi načrti; oni so odločno proti kontracepciji, abortusu in naši tezi o želenem otroku. Bili so zelo aktivni na konferenci FAO v Berlinu, na konferenci OZN za pomorsko pravo v Caracasu, kjer so zastopali tezo, da morajo svetovna bogastva služiti vsemu človeštvu, da morajo služiti tudi tistim, ki nimajo dostopa k morju. Vatikan zavzema v bližnjevzhodni krizi proarabsko stališče, podpira arabske dežele in je proti Izraelu; čeprav išče zadnje čase možnosti za to, da bi se sporazumel z Židi, ima posluš za palestinsko gibanje in podpira Palestince v njihovem boju za lastno državo in samoodločbo. Zelo teži za tem, da bi rešil probleme položaja cerkve v socialističnih deželah, in ima v tem pogledu zelo dobre odnose z vladami vseh socialističnih dežel. Čeprav v svetovnem merilu najbolj »rogovilijo« Poljaki s kardinalom Višinskim na čelu glede preganjanja cerkva za železno zaveso, je zanimivo, da jih Vatikan ne podpira. Meni, da katoliška cerkev na Poljskem ni najbolj zapostavljena, pač pa da je v socialističnih deželah v najslabšem položaju cerkev v Češkoslovaški. S svojim obnašanjem daje Vatikan možnosti za to, da bi se sporazumel z vzhodnimi socialističnimi vladami glede položaja njihovih cerkva. Suspens Mindszentyja v Madžarski je pokazal pripravljenost za nadaljnje vatikanske kompromise v tej smeri. Zelo pomembno je, da išče Vatikan zveze s Sovjetsko zvezo in v zadnjem času teži za tem, da bi vzpostavil določene stike z Ljudsko republiko Kitajsko.

Vatikan dobiva največje in najhujše udarce prav v svoji lastni deželi, v tisti deželi, ki smo jo imeli za osrednjo katoliško deželo na svetu, tj. v Italiji. Tam so zrušili mit o vsemočnem katoliški cerkvi. Ne glede na to, da je tam še vedno veljaven konkordat iz leta 1929, ki daje rimskokatoliški cerkvi mnoge privilegije — državno cerkev, vpliv na šole in privilegirani položaji — je cerkev doživela hude udarce. Celotna cerkvena hierarhija s papežem na čelu se je z vso avtoriteto v tej deželi opredelila proti referendumu o ločitvi zakona in je skupaj z večinsko krščansko demokratično stranko s Fanfanijem na čelu »pogorela« pri verskih množicah italijanske družbe. To je bil prvi veliki zgodovinski udarec katoliški cerkvi, od katerega si ne more več opomoči; Fanfani je zaradi tega »padel« kot šef demokristjanske stranke in Vatikan še sedaj preboleva to veliko krizo. Prav tako se papež opredeljuje proti »zgodovinskemu kompromisu« komunistične partije Italije. Tudi tu doživlja poraze.

Kar zadeva Jugoslavijo, ocenjuje Vatikan, da je položaj rimskokatoliške cerkve v Jugoslaviji najboljši od vseh socialističnih dežel, da je Tito velika osebnost, da je Jugoslavija zelo ugledna dežela, da je večkonfesionalna dežela in da je dobro rešila probleme odnosov med cerkvijo in državo. Tudi v tem pogledu se ocene Vatikana ne skladajo z ocenami, ki jih daje rimskokatoliška cerkev na Slovenskem, zlasti pa v sosednji Hrvatski.

Nekaj besed o sodobnih procesih v rimskokatoliški cerkvi pri nas. Vse struje v svetovnem merilu v rimskokatoliški cerkvi, o katerih sem govoril, se odražajo v rimskokatoliški cerkvi pri nas in na Hrvaškem. Pri nas, na Hrvaškem in deloma v Bosni in Hercegovini so glavna območja rimskokatoliške cerkve znotraj socialistične Jugoslavije. Vendar bi lahko rekli, da so težnje v rimskokatoliški cerkvi v Sloveniji nekoliko drugačne, bolj zaostrene na obeh krilih, na konservativnem reakcionarnem in naprednem krilu. V Sloveniji se v rimskokatoliški cerkvi v glavnem uveljavljajo štiri osnovne struje oziroma težnje.

Prva skrajna desna, reakcionarna, hoče ohraniti staro protiljudsko pozicijo rimskokatoliške cerkve in zveze z belogardistično emigracijo. To je najbolj nazadnjaška zveza

najbolj reakcionarnih klerikov in klerikalnih laikov pri nas z emigracijo, ki izdaja sovražno tisk. Našo luč in Katoliški glas, ki ga npr. novi novogoriški škof ne glede na to, da je Italijan, označuje ne kot Katoliški glas, ampak kot »glas sovraštva«. V tej struji delujejo razni vojni klaveji, politični emigranti, nazadnjaški dušni pastirji, ki iščejo svoje pozicije zlasti zunaj med delavci in izseljenci. Moram reči, da je ta struja najbolj sovražna, organizirana, sredstva dobiva od vseh centrov potikomunistične in protijugoslovanske propagande, zlasti od Amerike in drugih, vključuje se v razne protijugoslovanske akcije, nima pa pozicij v naših verskih množicah oziroma so njeni vplivi zelo šibki.

Druga struja, ki je največja, je konservativni vrh katoliške cerkve z ljubljanskim nadškofof Pogačnikom in Leničem, s primorskim škofom Jenkom, ki je v besedah lojalna do oblasti; to oblast je pač treba priznati, ker je tu. Ne sprejemajo pa socialistične samoupravne ureditve in v nekem smislu pristajajo na ustavo in na zakon kot na nujno zlo, se pa stalno borijo za to, da bi si pridobili večje možnosti delovanja oziroma privilegije. So propagatorji zmernega klerikalizma, kolikor jim pač daje možnosti naša socialistična družba, in so zlasti usmerjeni na tista področja, kjer mi nismo dovolj dejavni, kjer je prazen prostor, ki ne more obstajati v nobeni družbi, ker ga mora kdo napolniti. Cerkev ga vedno prva zasede.

Tretja struja na Slovenskem je koncilská grupacija, ki hoče uresničiti duha koncila, ki zahteva, naj gre katolicizem v poglobitvene procese, zahteva vključevanje v socialistične procese in je v določenem smislu na liniji sedanje uradne politike Vatikana. V tej skupini sta glavna Truhlar in Perko in cela vrsta drugih (glej Truhlarjev spis Katolicizem v poglobitvenem procesu). Rekel bi, da je to naprednejša struja, ki pa vendarle hoče reševati obstoječo strukturo in položaj katoliške cerkve; to se pravi: Nič spremeniti, le drugače delati! To je njeno geslo.

Četrta skupina je, bi rekel, napredna skupina, ki gre dalje od koncilskih dokumentov. Direktno sprejema socializem, govori direktno o tem, da je treba samoupravljanje sprejeti, da je to pravičen red, zahteva boj proti vsakemu klerikalizmu, priznava marksizem kot napredno znanstveno teorijo (seveda ne kot svetovni nazor), zahteva, naj se vključijo verni ljudje v družbena dogajanja, in hoče biti s krščanstvom navzoča v slovenskem dogajanju. Rekli bi, da je ta skupina nekakšen nadaljevalec Kocbekove vloge iz tistega časa, ko je še deloval v OF, v današnjih razmerah, čeprav današnji nosilci te skupine zavračajo Kocbeka in zlasti njegova sedanja stališča, ker nasprotujejo tako imenovani spravi.

Ta skupina je pomembna zato, ker se je znotraj rimskokatoliške cerkve pri nas direktno konfrontirala s konservativizmom te cerkve. To je za nas izredno pomembna nova okoliščina. Prvič po osvoboditvi je prišlo do javne ideološke konfrontacije ene skupine znotraj rimskokatoliške cerkve s celotnim konservativizmom rimskokatoliške cerkve. To so, če berete članke v Znamenju, glasilo te skupine, zelo zanimive teze. V tem predavanju pa ni mogoče vsega tega naštet. Na čelu te skupine je pomožni škof v Mariboru teolog dr. Grmič. Mariborska škofija je v celoti precej naprednejša od ljubljanske. Oni pišejo v reviji Znamenje, vplivajo na publikacije Mohorjeve družbe, javno nastopajo, predavajo; ta skupina tudi pritiska na predstavnike rimskokatoliške cerkve, da dajejo izjave kot je bila izjava Družine ob 30. obletnici osvoboditve lani, ko je obhajala partizansko zmago in napredek socialistične družbe. Prebral sem samo stavek iz Grmičevega prispevka: »Če bi me mlad človek vprašal, ali lahko vstopi v komunistično partijo oziroma v zvezo komunistov, kaj bi mu odgovoril? Vsakemu, ki me bo vprašal, ali naj vstopi v zvezo komunistov, bom priporočil. Prvič, mladega človeka ne bi hotel oropati možnosti, da napreduje v družbi, ki ima perspektive, ki ima bodočnost in ki je ne bo konec jutri, kot mislijo nekateri. In drugič: ker je to koristno za zvezo komunistov, ker bomo tako dobili znotraj zveze komunistov svoj kvas, ker se bo zveza komunistov polagoma spremenila in prišla do prepričanja, da je potrebno dopolnjevati marksizem z religijo.«

Nadaljevanje in sklep v prihodnjem Glasu

CORREO ARGENTINO COR. CENTRAL Y SUC 7	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 1328339

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Izide v več številkah na leto na skupno 96 straneh. Urejuje ga José Petric, Zapiola 1723, I D, 1426 Buenos Aires, Argentina. Tisk Editorial Baraga del Centro Misional Baraga, Colón 2544, 1826 Remedios de Escalada, Pcia. Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na: Alojzij Rezelj, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina - Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Ladislav Lenček CM), Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina. Za podpisane članke odgovarja podpisnik.